

COLEGIUL DE REDACȚIE:

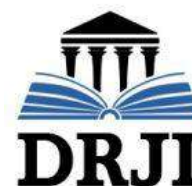
IGOR RACU, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, **Redactor - șef**, R. Moldova
ION NEGURĂ, doctor în psihologie, conferențiar universitar, **Redactor - șef adjunct**, R. Moldova
PETRU JELESCU, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, R. Moldova
JANA RACU, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, R. Moldova
CAROLINA PERJAN, doctor în psihologie, conferențiar universitar, R. Moldova
ELENA LOSÎI, doctor în psihologie, conferențiar universitar, R. Moldova
MARIA VÎRLAN, doctor în psihologie, conferențiar universitar, R. Moldova
MIHAI ȘLEAHTIȚCHI, doctor în psihologie, doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
R. Moldova
SERGIU SANDULEAC, doctor în psihologie, conferențiar universitar, R. Moldova
EUGEN CORNELIU HĂVÂRNEANU, doctor în psihologie, profesor universitar, România
MARCELA RODICA LUCA, doctor în psihologie, profesor universitar, România
FRANCOIS RUEGG, doctor în psihologie, profesor universitar, Elveția
TATIANA MOROZ, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, R. Belarus
SVETLANA VALYAVKO, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Rusia
SVETLANA HADJIRADEVA, doctor habilitat în științe administrative, profesor universitar,
Ucraina

Adresa noastră:

MD 2069, Chișinău, str. I. Creangă 1, bl.2, bir. 3, 59,
tel./fax. de contact: 0 22 35 85 95; 0 22 24 07 40.
e/mail: iracu64@yahoo.com; ion7neg@gmail.com
web site: <http://www.upsc.md>
<http://psihologie.upsc.md/>

© **Facultatea de Psihologie și Psihopedagogie specială**
Publicație științifică de profil

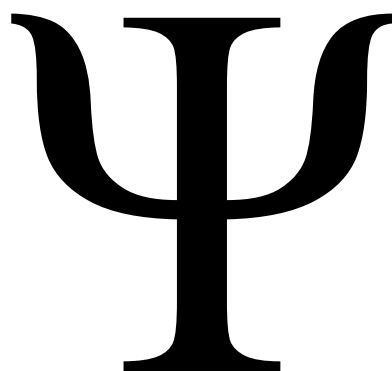

Adresa editurii

Editura UPS „I. Creangă”
MD.2069, Chișinău,
Strada Ion Creangă 1, bloc 3.
ISSN 1857-4432 (online)
ISSN 1857-0224 (print)
Tiraj 100 ex.

**Psihologie
Pedagogie specială
Asistență socială**

REVISTA

**Facultății de Psihologie și Psihopedagogie specială
a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din
Chișinău**

Chișinău, 2017

Dragi cititori!

Aveți în față numărul 3(48) al revistei „Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială” fondată de Facultatea de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Revista științifică trimestrială „*Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență socială*” este o publicație științifică periodică de profil, menită să reflecte rezultatele cercetărilor tinerilor savanți, precum și investigațiile fundamentale și aplicative valoroase din domeniul psihologiei, psihopedagogiei, pedagogiei și asistenței sociale.

Revista apare trimestrial, cu un tiraj de 100 de exemplare, beneficiind de distribuire gratuită în mediul universitar și în rețele de biblioteci din țară și peste hotare în varianta printată și fiind accesibilă și în variantă electronică pe pagina oficială a revistei.

Activitatea revistei este coordonată de către un Colegiu de redacție în componentă de 15 persoane, din care fac parte cercetători de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și de la alte instituții de învățământ superior și academice din țară, România, Ucraina, R. Belarus, Elveția.

Revista a fost fondată în noiembrie 2005 de către facultatea Psihologie și Psihopedagogie Specială, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Revista este cu acces deschis (*Electronic Open Access Journal*).

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, fondatoarea revistei „Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență socială”, **susține politica Accesului Deschis și își asumă obligația de a oferi acces la publicația în cauză.**

Revista „Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență socială” *se declară publicație științifică cu Acces Deschis, fiind o alternativă pentru publicarea și promovarea rezultatelor științifice în spațiul universitar.*

Publicarea articolelor elaborate este gratuită. Autorii vor respecta criteriile stabilite în Regulamentul de evaluare, clasificare și monitorizare a revistelor științifice, aprobat prin Hotărârea CSSDT și CNAA din 25.06. 2015 și Ghidul privind perfectarea tezelor de doctorat și a autoreferatelor, aprobat prin Hotărârea Comisiei de Atestare a CNAA, nr.AT03/11 din 23 aprilie 2009.

Considerăm că o atare publicație periodică va fi utilă tuturor celor preocupați de practică, teorie, educație și instruire, profesorilor și părinților, educatorilor și studenților, psihologilor, asistenților sociali, psihopedagogilor speciali.

Procedura de recenzare a articolelor este prezentată pe situl oficial al revistei <http://psihologie.upsc.md/> la compartimentul [Peer Review Policy](#) și în instrucțiuni pentru autori.

Revista apare în varianta print și online. Pe site-ul: <http://www.upsc.md/> și <http://psihologie.upsc.md/> sunt prezentate integral toate numerele revistei.

Revista este înregistrată în baze de date internaționale: DOAJ, Index Copernicus, DRJI, OCLC WorldCat.

Cu respect,

Colegiul de redacție

Autorii poartă responsabilitate pentru calitatea științifică a materialelor prezentate

CUPRINS/CONTENT

Mihai Șleahțișchi	<i>Mens agitat molem.</i> O viziune de ansamblu asupra resorturilor care fac posibilă reprezentarea socială a liderilor <i>Mens agitat molem.</i> A general vision about the springs that make it possible to social representation of leaders	3
Racu Iulia	Dezvoltarea imaginii de sine la preadolescenți	18
Lungu Olivia	Development of self image in preadolescents	
Plămădeală Victoria	Actualizarea sinelui la tinerii ex-deținuți Self-actualization in young ex-detainees	27
Racu Igor	Rolul comunicării în rezolvarea conflictelor la vârsta preadolescentă	34
Buzdugan Marcela	The role of communication in conflict solving in preadolescents	
Толмач Ирина	Представление о материнстве как фактор формирования репродуктивных установок Representations of maternity as a factor in the formation of reproductive attitudes Reprezentările despre maternitate ca factor în formarea atitudinilor reproductive	47
Vîrlan Maria	Prevenirea comportamentului delincvent prin intervenții psiho – socio – pedagogice	56
Frunze Oleseă	Prevention of delinquent behavior through psycho - socio - pedagogical interventions	
Vîrlan Maria	Cerșitul ca problemă socială și comportamentală. Factori generatori și măsuri de diminuare	65
Dița Marcelina	Begging as a social and behavioral problem. Generating factors and diminishing measures	
Красковская Валерия	Взаимосвязь личностных характеристик и стрессоустойчивости у молодых военнослужащих	78
Раку Жанна	interrelația dintre trăsăturile de personalitate și rezistența la stres la recruți Interrelation between personality characteristics and stress resistance at recruits	
Ion Negură	Tratat despre reprezentările sociale care fabrică zei Treatise on the social representations that fabricate the gods	89
Dorina Ponomari	Consilierea parentală – parte componentă a programului de intervenție psiho-logopedică Parental counseling - a part of the psycho-logopedic intervention program	96
Autorii noștri		105

MENS AGITAT MOLEM. O VIZIUNE DE ANSAMBLU ASUPRA RESORTURILOR CARE FAC POSIBILĂ REPREZENTAREA SOCIALĂ A LIDERILOR

MENS AGITAT MOLEM. A GENERAL VISION ABOUT THE SPRINGS THAT MAKE IT POSSIBLE TO SOCIAL REPRESENTATION OF LEADERS

CZU 316.6

Mihai Șlehtițchi, doctor în psihologie, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Summary

Leadership implies that leaders can be validated without reservation as an object of social representations. The main argument lies in the fact that leaders fit entirely with the best known criteria for recognizing what could produce the emergence of certain "common visions of the world" or of certain "position generating principles", through the ways they emerge and substantiate their behavioral strategies. However leaders first of all "appear in society in different forms". Then they also prove that they always have on their side a social group that "can build, develop and bear a social representation with reference to them" and which, by displaying this type of attachment, *de facto* ensures "the preservation of their identity and internal cohesion ". And finally, in leaders' case, "we are faced with a social representation," because it is characteristic for them to fully maintain "close ties with other social instances in interaction with the group they belong to" and, at the same time, not fall under the domination of "regulating or controlling instances that would forbid them to exist in the consciousness of the others".

Key words: social representation, object of social representation, the specificity of the object of social representation, leaders

Adnotare

Felul de a fi al liderilor denotă că aceștia pot fi validați fără nicio rezervă în calitate de obiect al reprezentărilor sociale. Argumentul de bază rezidă în faptul că lor, prin procedeele în care își fac apariția și își fundamentează strategiile comportamentale, le este dat să corespundă întru totul celor mai cunoscute criterii de recunoaștere a ceea ce poate suscita emergența unor „viziuni comune asupra lumii” sau a unor „principii generatoare de luări de poziție”. Or, mai întâi de toate, liderii „apar în societate sub diferite forme”. Apoi, tot ei fac dovada faptului că au întotdeauna de partea sa un grup social care „poate construi, dezvolta și purta o reprezentare socială cu referire la ei” și care, afișând un asemenea gen de atașament, își asigură *de facto* „menținerea identității și coeziunii interne”. Și, în sfârșit, cu aceiași lideri „ne aflăm în fața unei reprezentări sociale”, deoarece lor le este caracteristic să întrețină în deplină măsură „relații strânse cu alte instanțe sociale aflate în interacțiune cu grupul din care face parte” și, totodată, să nu se afle sub dominația unor „instanțe reglatoare sau de control care le-ar interzice să existe în conștiința celorlalți”.

Cuvintele – cheie: reprezentare socială, obiect al reprezentării sociale, specificitatea obiectului reprezentării sociale, lideri

Intervenind, la 1961, în *La psychanalyse, son image et son publique*, cu prima definiție a reprezentărilor sociale, S. Moscovici arată că acestea constituie expresia unui „sistem de valori, de noțiuni și de practici relative la obiectele mediului social” [1]. Construcția determinativă „relative la obiectele mediului social”, purtând însemnele unui autentic *punctum saliens*, nu apare, bineînțeles, de dragul formei sau în intenția de a produce „o idee în plus”. Sensul includerii ei este de o cu totul altă natură: de a pune în evidență faptul că orice reprezentare

socială înfățișează esențialmente un proces prin care indivizii *interiorizează realitatea*, descifrând-o, reconstruind-o, încărcând-o cu semnificații și integrând-o plener în sistemul axiologic existent. Acest punct de vedere este pentru S. Moscovici atât de important, încât, după ce îl lansează în *La psychanalyse, son image et son publique*, el se vede obligat să se raporteze la el și cu alte ocazii:

- **anul 1969** (*Préface* la studiul *Santé et Maladie* realizat de C. Herzlich): „reprezentările sociale nu fac o ruptură între universul interior și universul exterior al individului” [2];
- **anul 1984** (*The Phenomenon of Social Representations*): „un lucru este sigur: formele principale ale ambientului nostru psihic și social sunt fixate în reprezentările sociale, iar noi înșine suntem modelați în funcție de acestea” [3];
- **anul 1986** (*L'ère des représentations sociales*): „reprezentările sociale sunt sociale prin natura raportului întreținut de indivizi cu obiectul reprezentat” [4].

Cu timpul, ceea ce afirmă S. Moscovici devine un lucru de netăgăduit și pentru mulți alți cercetători din domeniul psihologiei sociale. Vom enumera, succint, doar câteva cazuri:

- **N. Fischer**: „reprezentarea socială este un proces de elaborare perceptivă și mentală a realității care transformă obiectele sociale (persoane, contexte, situații) în categorii simbolice (valori, credințe, ideologii) și le conferă un statut cognitiv, permițând înțelegerea aspectelor vieții obișnuite printr-o racordare a propriei noastre conduite la interiorul interacțiunilor sociale” [5];
- **J.-C. Abric**: „specificul unei reprezentări sociale rezidă în a constitui un sistem coerent în limitele căruia dimensiunile sociale produc o stare cognitivă specifică, adaptată la obiectele care se regăsesc în aceste dimensiuni ” [6];
- **D. Jodelet**: „reprezentarea socială este o formă practică de cunoaștere care leagă un subiect de un obiect, un proces de elaborare a realului care «acționează simultan asupra stimulului și asupra răspunsului»” [7];
- **A. Neculau**: „reprezentările sociale desemnează un stil de conduită, un mod de a comunica cu exteriorul, o orientare în lumea obiectelor și o operație de clasificare a acestora” [8];
- **N. Roussiau & C. Bonardi**: „reprezentările sociale redau organizări complexe de opinii socialmente construite, referitoare la un obiect social, rezultând dintr-un ansamblu de comunicări care permit stăpânirea mediului în funcție de elementele simbolice proprii sau ale grupului de apartenență” [9];

- **P. Moliner, P. Rateau & V. Cohen-Scali:** „reprezentările sociale trebuie privite ca niște ansambluri organizate de elemente cognitive (opinii, informații, credințe) referitoare la un obiect social” [10];
- **I. Marková:** „orice obiect sau fenomen, fie el fizic (de exemplu, o bucătărie), interpersonal (de exemplu, o prietenie), imaginar (de exemplu, monstrul de la Loch Ness) sau sociopolitic (de exemplu, o democrație), poate deveni obiectul unei reprezentări sociale” [11];
- **J.-M. Seca:** „putem considera reprezentările sociale în generalitatea lor, făcând din ele *asamblări, asocieri, aranjamente, articulații* sau „combinații de ansambluri de semne” mai mult sau mai puțin ierarhizate, calificate drept „siplexuri” (...) extrase din „universurile” obiectelor ce compun lumea ” [12].

Procesul de reprezentare socială, așadar, desemnează o formă de cunoaștere specifică, care, „acționând simultan asupra stimulului și asupra răspunsului”, *leagă un subiect de un obiect*. În cazul lui, avem de-a face, în fond, cu „un mod de a comunica cu exteriorul”, cu o „orientare în lumea fenomenelor și a faptelor”, cu o „articulare a personalității la contextul social”, cu un „mecanism prin care se construiesc teorii despre mediul social”, cu un „stil de conduită orientat spre exterior” sau, în sfârșit, cu o „refacere, o reconstrucție a ambientului prin prisma filosofiei noastre de viață”*. Operând cu noțiunea de „reprezentare socială”, noi, de fapt, ne referim la o „modelizare a unui obiect în și prin raporturi lingvistice, comportamentale și materiale”. Cu acest obiect, după cum susțin unii autori – M. Curelaru, de pildă [13] - , tipul vizat de reprezentare „se află într-un raport de simbolizare” (*îi ține locul*) și de „interpretare” (*îi acordă semnificații*), constituindu-se într-o *formă de expresie a subiectului***.

Pornind de la constatarea că „o caracteristică principală a reprezentării sociale este aceea că ea *re-prezintă* întotdeauna un obiect, că se raportează la un loc, o situație, un fapt, o persoană, un eveniment sau o idee”**, să vedem în continuare cum se prezintă specificitatea obiectului avut în vedere sau – mai exact – ce premise trebuie să existe pentru ca un anumit element al mediului social (o persoană, o situație, un eveniment, un fapt, un fenomen sau o idee) să suscite emergența unei reprezentări sociale, a unei „rețele de idei, metafore și imagini” susceptibile să dezvolte „o

*Expresiile sunt preluate de la A. Neculau. Vezi, în acest sens, *Neculau A. Prefață // A. Neculau (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*. – Iași: Editura *Polinom*, 1997. – P. 9 sau/și *Neculau A. Prefață // A. Neculau (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*. – București: *Societatea Știință & Tehnică S.A.*, 1995. – P. XVII.

** Formularea îi aparține, și de această dată, lui A. Neculau. Pentru confirmare, vezi *Neculau A. Prefață // A. Neculau (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*. – Iași: Editura *Polinom*, 1997. – P. 9 sau/și *Neculau A. Prefață // A. Neculau (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*. – București: *Societatea Știință & Tehnică S.A.*, 1995. – P. XVII.

viziune comună asupra lumii”, un „sistem de înțelegere și interpretare a realității”, o „strategie de integrare comunitară a indivizilor sau grupurilor”.

Primul care oferă claritate în acest sens este chiar S. Moscovici. În aceeași inegalabilă *La psychanalyse, son image et son publique* [14], el observă că se poate vorbi despre cel puțin *trei criterii* de identificare a ceea ce poate fi luat drept obiect reprezentational. Mai întâi de toate, este important să existe condiții optime pentru *dispersia* informației cu referire la obiectul reprezentational, o „libertate de circulație a acesteia și accesul tuturor la ea” (într-un asemenea context, „obiectul va determina opinii pestrice și poziționări dintre cele mai felurite ale grupurilor sau indivizilor”). Apoi, contează dacă obiectul avut în vedere este în stare să producă efectul de *focalizare*, generând un proces prin care „unele trăsături ale lui se accentuează, iar altele se ocultează” (celor din urmă revenindu-le statutul de „elemente neadaptate sistemului de valori al actorilor sociali”). Ultimul criteriu, care vine în completarea primelor două abordări, vizează *presiunea la inferență*, o stare care se traduce prin *necesitatea de a ajunge la o explicație consensualizată și la un cod comun* în raport cu „elementele mediului social” (fenomenul se concretizează prin „conversații, descrieri și evaluări ale obiectului în scopul de a obține un acord asupra conținutului respectivei reprezentări sociale”).

Exigențele formulate de către S. Moscovici contribuie, pe parcurs, la apariția unor noi interpretări cu referire la maniera în care trebuie să decurgă validarea obiectului reprezentational. Afirmând acest lucru, ne referim, cu precădere, la ceea ce reușesc să întreprindă, de la 1993 încoace, P. Moliner, C. Flament și M. L. Rouquette (cel dintâi remarcându-se, în mod special, prin *Cinq questions à propos des représentations sociales* [15] sau *Images et représentations sociales. De la théorie des représentations à l'étude des images sociales* [16], iar ultimii – prin *L'anatomie des idées ordinaires. Comment étudier les représentations sociales* [17]).

Contribuția lui P. Moliner rezidă în emiterea și demonstrarea punctului de vedere potrivit căruia ar trebui întrunite cel puțin *cinci condiții* pentru ca un anumit element al mediului social să poată intra în posesia calificativului de obiect reprezentational. *In brevi*, condițiile la care face trimitere cunoscutul profesor de psihologie socială de la Universitatea Paris 13 Nord (*Sorbonne Paris Cité*) arată astfel:

- **polimorfismul** [= obiectul reprezentării trebuie să dispună de mai multe fațete, de o anumită diversitate în câmpul social; or, reprezentarea obiectului urmează să capete conotații particulare/coloraturi specifice determinate de respectivele particularități ale populației sau/și ale mediului];

- **raportarea la grupul social** [= cercetătorul trebuie să surprindă legătura existentă între un grup social și obiectul reprezentării; or, „reprezentările sunt construite, dezvoltate și purtate de grupurile sociale”];
- **identitate și coeziune** [= cercetătorul trebuie să se încredințeze că obiectul reprezentării se află în raport cu anumite mize sociale, în mod special cu cele care vizează identitatea și coeziunea grupului; or, membrii unui grup tind să ia în considerare obiectul care îi face să-și vadă specificitatea și să se simtă solidari];
- **raportarea la „altul social”** [= cercetătorul trebuie să constate existența unei relații strânse între obiect și alte instanțe sociale aflate în interacțiune reală sau imaginară cu grupul care produce respectiva reprezentare; or, „dacă nu ar exista un „altul social” la care grupul să se raporteze, reprezentarea nu ar avea sens și nici nu ar exista”];
- **inexistența ortodoxiei** [= obiectul reprezentării nu trebuie să se raporteze la grupuri care se supun unor instanțe reglatoare sau de control; or, în cazul reprezentărilor sociale, „procesele de organizare și structurare decurg natural, fără presiuni sau imixțiuni externe”].

Cât privește aportul adus de C. Flament și M. L. Rouquette, se poate spune că acestora le revine meritul de a acredita ideea potrivit căreia procedura de profilare a obiectului reprezentării sociale poate fi una „minimalistă”, ea incluzând doar două criterii – *saliența sociocognitivă* și *practicile sociale*. De ce *saliența sociocognitivă*? Pentru că, logic gândind, un anumit obiect poate suscita emergența curentilor reprezentationali doar atunci când este „înzestrat” cu *funcția de concept* (se are în vedere proprietatea obiectului „de a se constitui într-o abstracție, de a trimite la o clasă de obiecte, de a se înscrie într-o etichetare generică”) și când tot lui îi este caracteristică o *prezență masivă în comunicarea socială* (frecvența cu care el apare în circulația curentă a informației – pe dimensiunea comunicării interpersonale, a celei intergrupale sau a celei localizate în mass-media – trebuie să fie ridicată). Și în cazul *practicilor sociale* argumentele sunt la fel de concludente: un anumit obiect poate provoca apariția curentilor reprezentationali doar dacă între el și activitățile de zi cu zi ale indivizilor sau/și grupurilor există o legătură de necontestat (în intenția de a stabili această legătură, cercetătorul poate pune în evidență mai multe aspecte: „absența sau prezența practicii, recurența practicii, modul particular de realizare a unei practici, precum și acțiunile subsumate planificării și materializării scopului”).

Constatând că de la începutul anilor '60 și până în prezent s-a lucrat cu mult interes asupra aspectelor legate de problema obiectului reprezentării sociale, tuturor celor interesați oferindu-li-se mai multe căi de soluționare a acesteia, ne vedem în drept să afirmăm că *nu tot ce există în*

câmpul social poate dezvălui apariția unor „teorii ale simțului comun orientate spre înțelegerea și stăpânirea realității”. Este important, deci, să avem în vedere că înainte de a începe un studiu în domeniul reprezentărilor sociale trebuie să fie stabilit, în mod obligatoriu, dacă obiectele supuse investigației nu fac „o ruptură între universul exterior și universul interior al individului”, corespunzând criteriilor avansate de S. Moscovici sau P. Moliner, C. Flament sau M. L. Rouquette.

Acestea fiind spuse, să recurgem, în continuare, la un exercițiu sau – mai bine zis – la un studiu de caz prin mijlocirea căruia se va urmări dacă liderii, în calitatea lor de „forțe susceptibile să mobilizeze, organizeze și ghideze orice tip de societate”, fie ea democratică și pluralistă sau totalitară și despotică*, pot sau nu pot fi luați drept obiect al reprezentării sociale. Din lipsă de spațiu, nu vom avea libertatea să punem în aplicare toate modelele de validare a obiectului unei reprezentări sociale, ci doar unul din ele. Alegerea va cădea, în cele din urmă, pe modelul inventat de P. Moliner, dată fiind „anvergura” lui (cu cinci criterii de identificare, el este, indubitabil, cu cea mai mare întindere), dar și indicatorii de prezență în sursele de specialitate (se are în vedere atât frecvența de apariție, cât și numărul cuvintelor rezervate pentru prezentare**).

Să înfățișeze, așadar, liderii un obiect al reprezentării sociale ?

* Vezi, în acest sens, *Bass B. M. Leadership. Psychology and Organizational Behaviour.* – New York: *Harper and Brothers*, 1960; *Neculau A. Liderii în dinamica grupurilor / Prefață de acad. V. Pavelcu.* – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977; *Burns J. M. Leadership.* – New York: *Harper & Row*, 1978; *Hollander E.P. Leadership dynamics.* – New York: *The Free Press*, 1978; *Vlăsceanu M. Psihologia organizațiilor și conducerii.* – București: Editura *Paideia*, 1993; *Șleahțișchi M. Liderii* – Chișinău: Editura *Știința*, 1998; *Șleahțișchi M. Eseu asupra reprezentării puterii. Cazul liderilor.* – Chișinău: Editura *Știința*, 1998; *Paraire Ph. Les grands leaders de l'histoire mondiale.* – Paris: *Larousse-Bordas*, 1996 (versiunea românească: *Paraire Ph. Mari lideri ai istoriei mondiale / Traducere de D. Bodea.* – Chișinău: Editura *ARC*, 1999); *Covey St. R. Etica liderului eficient sau Conducerea bazată pe principii / Traducere de A. Ionescu.* – București: Editura *ALLFA*, 2000; *Betea L. Psihologie politică: individ, lider, mulțime în regimul comunist.* – Iași: Editura *Polirom*, 2001; *Maxwell J. C. Cele 21 de legi supreme ale liderului / Traducere de M. Șerban.* – București: Editura *AMALTEA*, 2001; *Iluț P. Liderii și conducerea // P. Iluț. Valori, atitudini și comportamente sociale: teme actuale de psihosociologie.* – Iași: Editura *Polirom*, 2004. – P. 182-189; *Zlate M. Leadership și management.* – Iași: Editura *Polirom*, 2004; *Grint K. Leadership: Limits and Possibilities.* – New York: *McMillan*, 2005; *Williams M. Leadership for Leaders.* – London: *Thorogood Publishing*, 2005; *Petrescu I. Liderul între granițele științei și artei.* – București: Editura *Expert*, 2010; *Arădăvoaice G. Liderul performant – fundamente psihologice.* – București: Editura *Militară*, 2014 sau/și *Adair J. Cum să formezi lideri. Cele șapte principii-cheie pentru dezvoltarea eficace a liderilor.* – București: Editura *Meteor Press*, 2014.

** Pentru confirmare, vezi, spre exemplu, *Neculau A. (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale / Prefață de A. Neculau; traducere de I. Mărășescu și R. Neculau.* – București: Societatea *Știință & Tehnică S.A.*, 1995; *Vlăduț M. Metodologia cercetării reprezentărilor sociale // C. Constantinescu (coord.). Stereotipuri, reprezentări și identitate socială.* – Pitești: Editura *Universității din Pitești*, 2000. – P. 87-91; *Neculau A., Curelaru M. Obiecte ale reprezentării sociale // A. Neculau (coord.) Manual de psihologie socială.* – Iași: Editura *Polirom*, 2003. – P. 289-290; *Curelaru M. Reprezentări sociale / Prefață de A. Neculau.* – Ediția a II-a, revăzută. – Iași: Editura *Polirom*, 2006. – P. 33-40 sau/și *Seca J.-M. Reprezentările sociale / Traducere de E. Dîrțu.* – Iași: *Institutul European*, 2008. – P. 74-83 (în versiunea originală: *Seca J.-M. Les représentations sociales.* – Paris: *Armand Colin*, 2002. – P. 72-81).

Pentru început, întrebându-ne dacă liderii, indiferent de spațiul în care se produc, sunt la fel (= identici, complet asemănători), va trebui să constatăm că ei se înscriu într-un autentic *spectrum of diversity*. Or, în realitate, tipul de actori sociali la care ne referim își face apariția în varii combinații și sub diferite forme. Ar fi eronat să spunem că există o singură specie de lideri, că profilul lor se impune prin unele și aceleași caracteristici definitorii, iar liniile comportamental pe care le afișează se supun unora și acelorași principii. După cum ne-am convins nu o singură dată, fiind inițiați - cu bună intenție ori din întâmplare – în modul de viața a tot felul de grupuri, colectivități sau organizații - ei pot fi *charismatici* (caracterizându-se prin capacitatea de a „atinge profund, prin grația ce o evocă, inimile și spiritele celor cu care contactează”) sau *situationali* (demonstrând că „pot întreprinde acțiuni de organizare și coordonare pe potriva caracteristicilor specifice ale împrejurărilor în care se află”), *tranzacționali* (dovedind că „pot incita la activități recurgând cu măiestrie la recompense contingente și la o ținută managerială de excepție”) sau *reformatori* (așezând la vedere „exemple de moralitate demne de urmat” și demonstrând neconținut că „pot condiționa schimbări majore în modul de activitate și cel de a fi al oamenilor”), *formali* (fiind numiți ori aleși) sau *informali* (având un statut neoficial, nescris), *aventurieri* (fiind „oameni energici, cu voință tare, dar de moment”) sau *ctitori* (întruchipând „persoane capabile să exercite, grație unei voințe durabile, un impact benefic asupra celor din jur”), *autoritari* (distingându-se prin „tendința de a concentra în mâinile lor procedura de luare a deciziilor și modalitățile de transpunere a acestora în realitate”) sau *democrați* (oferind celor din jur „șansa de a se ralia proceselor de proiectare, luare și implementare a deciziilor”), *permisivi* (lăsând ca organizarea și coordonarea proceselor cu caracter social „să se desfășoare de la sine”) sau *birocrați* (având obiceiul să „aplice legile și regulamentele numai în litera lor, fără preocuparea de a le înțelege subtextul”), *oportuniști* (demonstrând o evidentă înclinație spre „luarea unor atitudini lipsite de principialitate”) sau *utopiști* (acceptând în mod prioritar „idei, planuri sau proiecte care fac abstracție de condițiile obiective existente”), *altruști* (arătând că le place să fie „implicați integral în problemele coechipierilor”) sau *dezertori* (fiind “extrem de evazivi în asumarea responsabilităților”), *oscilanți* (preferând să ia decizii „numai în temeiul unor evenimente recente, evitând soluționarea problemelor pe termen lung”) sau *populiști* (manifestând un interes special pentru „problemele legate de menținerea armoniei relaționale”, în detrimentul „interesului pentru sarcini și rezultate”), *secătuiți* (cu o „preocupare scăzută pentru oameni și problemele acestora”) sau *demagogi* (orientați spre „asigurarea unei concordanțe optime între natura impulsivă a celor din preajmă și interesele subtile ale luptei pentru putere”). Arătându-se lumii în variante dintre cele

mai diferite, liderii, fără îndoială, formează un obiect eminentemente *polimorf*, adică un obiect care corespunde cu plenitudine „unei clase de obiecte” sau care, în virtutea energiilor deținute, „poate regrupa mai multe obiecte”.

Având claritate în legătură cu prima condiție înaintată de P. Moliner [= „obiectul reprezentării trebuie să fie polimorf, dispunând de mai multe fațete în cadrul câmpului social”], să determinăm, în cele ce urmează, dacă în cazul liderilor este valabilă și cea de-a doua condiție – „existența grupului social”. Conform acestei condiții, vom reaminti, “cercetătorul trebuie să surprindă legătura existentă între grupul social și obiectul reprezentării”. Obiectul reprezentării poate interveni direct în geneza grupului, „participând la structurarea și la construirea identității lui”, sau poate interveni în activitatea grupului deja constituit. Oricum, indiferent de felul în care se manifestă, obiectul urmează să aibă „în spatele său” un grup, de a cărui prezență depinde întreaga-i perspectivă existențială, inclusiv perspectiva ancorării în spațiul reprezentational.

Să dispună liderii de un asemenea suport ? Răspunsul, credem, nu poate fi decât unul afirmativ. De argumentele necesare putem da ușor de tot, deschizând, la întâmplare, oricare dintre cărțile consacrate actorilor sociali avuți în vedere și relațiilor pe care ei le întrețin cu lumea din jur (la nivel de grupuri, organizații sau mulțimi). Iată doar câteva exemple:

- **G. Le Bon:** „de îndată ce s-au reunit într-un număr de ființe vii, fie că este vorba de o turmă de animale sau de o mulțime de oameni, gloata se plasează din instinct sub autoritatea unui șef, adică a unui conducător”, a cărui „voință este nucleul în jurul căruia se formează și se identifică opiniile”; „mulțimea este o turmă care nu s-ar putea lipsi de un stăpân”; „în fiecare sferă socială, de la cea mai înaltă la cea mai joasă, de îndată ce omul nu mai este izolat, cade neîntârziat sub influența unui conducător care le servește de călăuză” [18];

- **J. Ortega y Gasset:** „într-o bună rânduială a lucrurilor publice, masa este cea care nu acționează prin sine însăși, ea venind pe lume ca să fie condusă, influențată, reprezentată, organizată (de către oamenii de elită – *n.n.*), chiar când scopul propus este să înceteze să mai fie masă sau când cel puțin aspiră la așa ceva” [19];

- **S. Freud:** „un exemplu care ne vorbește despre valoarea eternă a inegalității înnăscute și de nezdruccinat a oamenilor este tendința lor de a se împărți în două categorii: lideri și susținători; aceștia din urmă compun marea majoritate și au nevoie de o autoritate care să ia deciziile în locul lor și căreia i se supun fără restricții” [20];

- **S. Moscovici:** „de fiecare dată când oamenii sunt adunați împreună ei se identifică cu o persoană care-i scoate din

singurătate și căreia îi consacră o admirație totală”; „adevărul este că, pentru majoritatea oamenilor, există o plăcere irezistibilă inerentă obedienței, credulității, încrederii quasi-amoroase față de un șef admirat”, ceea ce înseamnă că „ar fi zădarnic să vorbim despre ascensiunea către o societate fără zei sau stăpâni, căci, clipă de clipă, ei renasc în mijlocul nostru” [21];

- **A. Neculau:** „liderul și grupul constituie două aspecte ale aceleiași realități aflate în raporturi de determinare reciprocă; liderul nu poate fi gândit în absența grupului concret (plasat într-o situație dată), grupul cu greu poate fi închipuit – într-o activitate concretă – fără o forță activatoare, fără un coordonator al acțiunilor” [22].

Deținând statutul de „persoane care își exercită la maximum influența, orientând și coordonând activitatea altora”, liderii, precum se va putea observa în rândurile de mai jos, se înscriu perfect nu doar în condiția *polimorfismului* sau în cea a *raportării la grup*, ci și în condițiile care vizează *motivele reprezentării*, *raportarea la un „altul social”* sau *inexistența ortodoxiei*.

Într-adevăr, ce anume motivează elaborarea unei reprezentări cu referire la lideri? Care sunt factorii care fac posibilă „asamblarea, apoi transmiterea și perenizarea” acesteia? Ar fi, evident, eronat să nu recunoaștem că într-un asemenea context contează extrem de mult dorința firească a grupului de a-și asigura *menținerea propriei identități*. La fel, s-ar cuveni să luăm în calcul și faptul că în orice împrejurare grupul tinde să-și *păstreze spiritul de unitate*, dezvoltând discursuri consensuale în legătură cu obiectele pe care le întâlnește în calea sa. Or, în ambele cazuri, când contează *menținerea identității de grup* și când este important să nu se facă abstracție de *păstrarea coeziunii de grup*, emergența unei reprezentări sociale cu referire la lideri ar însemna, *ad finem*, că respectivul grup există cu adevărat (având în frunte niște personaje care pot formula obiective majore și strategii de realizare a acestora), că el dispune de resursele necesare supraviețuirii și că tot el, „minimalizând opozițiile și diferențele”, poate, relativ ușor, să se „reunească în jurul unor puncte consensuale”, a unei viziuni pe deplin împărtășite. Faptul că tendința grupului de a-și menține identitatea și coeziunea internă este intim legată de prezența liderilor a fost remarcat nu o singură dată în literatura de specialitate. Pentru confirmare, aducem câteva exemple:

- **G. Le Bon:** „în mulțimile umane, conducătorul joacă un rol considerabil, voința sa fiind nucleul în jurul căruia se formează și se identifică opiniile comune. Dacă, ca urmare a unui accident oarecare, conducătorul dispăre și nu este imediat înlocuit, mulțimea redevine o colectivitate lipsită de coeziune și de rezistență” [23];

• **A. Neculau:** „pentru a putea conduce, liderul trebuie să-și cunoască subalternii, să știe ce vor aceștia. Trebuie să știe, de pildă, cât de intensă este nevoia lor de libertate de acțiune. Apoi, dacă subalternii sunt interesați în problema grupului, cât o simt de importantă, dacă se identifică, deci, cu scopurile colective, dacă se așteaptă să participe la luarea deciziilor” [24];

• **S.Moscovici:** „adeziunea față de un lider provine din faptul că acesta propune mulțimilor, în termeni simpli și colorați, un răspuns pentru întrebările lor, dă un nume propriului lor anonim; nu din raționament sau din calcul, ci dintr-o profundă intuiție, mulțimile se agață de lider ca de un adevăr absolut, ofrandă a unei lumi noi, promisiune pentru o viață nouă” [25];

• **N. Sillamy:** „liderii se definesc nu atât prin calitățile lor personale, cât prin rolul lor social, ei fiind aceia care dau ansamblului coeziunea necesară pentru realizarea scopului general” [26];

• **Ph. Paraire:** „liderul înseamnă mai mult decât propria sa persoană: este o necesitate a grupului, o structură de comunicare supradimensionată prin sarcina pe care o societate i-o atribuie; în cadrul acestei rețele de eforturi, liderul urmează să adapteze grupul la dificultățile momentului, să-i sintetizeze obiectivele și să-i definească mijloacele; impunând deprinderea normelor, liderul structurează, organizează, canalizează, reglementează” [27].

Mergând pe ideea că grupurile elaborează reprezentări cu referire la lideri în tentativa de a-și asigura menținerea identității și coeziunii interne, este imperios necesar să precizăm că *noțiunea de miză nu poate fi înțeleasă decât dacă se ține cont de relațiile pe care respectivele grupuri le întrețin cu alte grupuri*. Cum comentează, bunăoară, P. Moliner expresia „obiectul de reprezentare are valoare de miză socială”? Potrivit lui [28], „ (...) a spune că obiectul de reprezentare are valoare de miză socială înseamnă a plasa acest obiect în centrul unei interacțiuni sociale”. Mai mult decât atât, dacă „ stăpânirea obiectului corespunde unei mize”, aceasta se întâmplă deoarece el, obiectul, consună perfect cu o necesitate care „nu își află justificare decât în interacțiunea grupului cu alte grupuri”. Raliindu-ne observațiilor lui P. Moliner, putem să afirmăm următoarele: mizele care stau la baza elaborării reprezentărilor cu referire la lideri [= miza de coeziune + miza identitară] redau tipul de „fapte scontate” care exprimă raporturile existente între grupul din care emerg respectivele reprezentări și alte grupuri, reale sau imaginare, numeroase sau mai puțin numeroase. Esențialmente, valoarea reprezentățională a obiectului „liderii” se bazează pe inserția acestuia într-o impunătoare *dinamică socială**. Astfel,

* Intervenind, încă pe la sfârșitul anilor '40 – începutul anilor '50, cu una din primele analize multidimensionale a liderilor, D. Krech și R. Crutchfield identifică și descriu un număr de paisprezece funcții ale acestora: *executor, planificator, responsabil cu disciplina, expert, reprezentant al grupului în exterior, controlor al relațiilor interne, distribuitor de recompense și pedepse, arbitru, exemplu, simbol al grupului, substitut al responsabilității individuale, ideolog, imagine a tatălui, țap ispășitor*. Dintre funcțiile enumerate, precum putem observa, cel puțin patru vizează *dinamica socială*: două – pe interior (*controlor al relațiilor interne + responsabil cu disciplina*) și două – pe exterior (*reprezentant al grupului în exterior + simbol al grupului*). Aproximativ la fel văd funcțiile de lider și H. Haroux cu J. Praet, care, ceva mai târziu, pe la mijlocul anilor '50, vorbesc nu doar despre funcția de

și în cazul liderilor, asistăm la o „representare a ceva, produsă de către cineva în raport cu altcineva”.

Ultimul aspect pe care vrem să-l punem în discuție, în intenția de a avea și un *argumentum ad consequentiam* pe dimensiunea validării liderilor în calitate de obiect al reprezentării sociale, se reduce la următoarele: în cazul lor *nu* trebuie să existe, la nivel de societate, o instanță de control sau un mecanism de reglare prin care, de zi cu zi, s-ar impune un punct de vedere *anume*, o ideologie *intenționat direcționată* sau un sistem interpretativ *părtinitor* cu referire la „cum le este chipul și datoria”. Întrebându-se, cu ceva timp în urmă, dacă se poate vorbi de o reprezentare socială a naturii la membrii activi ai mișcărilor ecologiste sau dacă se poate spune că o comunitate de medici confruntată cu apariția bolii SIDA este în stare să dezvolte o reprezentare socială cu privire la acest fenomen, P. Moliner a răspuns că *este puțin probabil*^{*}. De ce? Pentru că ambele grupuri reunesc „experți”. Chiar dacă ecologiștii și medicii au, ca toți ceilalți membri ai societății, experiențe personale, opinii și prejudecăți, toate aceste ansambluri de elemente cerebrale nu au avut oricum timpul să se „autonomizeze în una sau mai multe reprezentări sociale”. Motivul, conform eminentului cercetător francez, rezidă în intervenția unor „instanțe de control și de reglare” prin care s-a impus „nu o reprezentare a naturii pentru ecologi sau a bolii SIDA pentru medici, ci o ideologie în cazul celor dintâi și un sistem științific de interpretare la ceilalți^{**}”. Această injoncțiune denotă o „voință netă de omogenizare a conduitelor individuale”,

planificare sau cea de control al relațiilor interne, ci și despre funcția de *reprezentant al grupului în relațiile exterioare*. Drept consecință, liderul trebuie să fie “cel mai binecunoscut și respectat, să fie apt pentru contacte cu cei din afară, să fie eficient în relațiile sale, să-i câștige pe cei străini pentru interesele grupului său”. Ulterior, ideile avansate de D. Krech și R. Crutchfield, H. Haroux și J. Praet se regăsesc – într-o formă sau alta – și la alți autori (ne referim, cu precădere, la B. M. Bass, E. P. Hollander sau W. R. Lassey). Pentru confirmare, vezi, D. Krech, R. Crutchfield. *Théorie et problèmes de psychologie sociale*. – Paris: P.U.F., 1952 (*Tome second*); H. Haroux, J. Praet. *Psychologie des leaders*. – Louvain: Nauwelaerts, 1955 (*Tome I*); B. M. Bass. *Leadership, Psychology and Organizational Behavior*. – New York: Harper and Brothers, 1960; E. P. Hollander. *Leaders, Group and Influence*. – New York: Oxford University Press, 1964; W. R. Lassey. *Leadership and Social Change*. – Iowa: University Associates Press, 1971 sau/și A. Neculau. *Funcțiile liderului în grup* // A. Neculau. *Liderii în dinamica grupurilor / Prefață de acad. V. Pavelcu*. – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977. – P. 139-154.

^{*} Vezi, în acest sens, Moliner P. Cinq questions à propos des représentations sociales // *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*. – 1993. – No.20. – P. 12-13 sau/și Moliner P. Cinci întrebări în legătură cu reprezentările sociale // A. Neculau (coord.). *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale / Traducere : I. Mărășescu, R. Neculau*. – București: Societatea Știință & Tehnică S.A., 1995. – P. 186-187.

^{**} Referindu-se, cu titlu de exemplu, la Declarația Consiliului de Ordine al medicilor francezi, emisă la 28 ianuarie 1988 în legătură cu SIDA, P. Moliner extrage următorul pasaj: „Orice atitudine medicală în privința unei noi patologii trebuie să se înscrie în cadrul deontologic comun al îndatoririlor medicilor”. Mai mult, el atrage atenția asupra faptului că această cerință cu caracter imperativ „este urmată de un întreg ansamblu de prescripții privind practicile de depistare, de respectare a secretului profesional și de formare continuă a medicilor”, prescripțiile în cauză fiind „justificate (...) în raport nu doar cu pozițiile Consiliului de Ordine, dar și în raport cu dispozițiile legale și cu preconizatele cercetări științifice”. Concluzia la care se ajunge arată astfel: „apare, deci, aici o intervenție a instanțelor sau a altor instituții care controlează și reglează funcționarea corpului medical”. Pentru confirmare, vezi, Moliner P. Cinq questions à propos des représentations sociales // *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*. – 1993. – No.20. – P. 12-13 sau/și Moliner P. Cinci întrebări în legătură cu reprezentările sociale // A.

amintind că ele nu trebuie în niciun caz să depășească cadrul precis al „codului deontologic al profesiei” sau cel al „paradigmelor care vizează natura”. *Vólens-nólens*, ne aflăm în fața unui „sistem ortodox”, a unui sistem care exprimă, în termenii lui J. P. Deonchy [29], „ansamblul dispozitivelor sociale și psihosociale apte să regleze activitatea subiectului ortodox în grupul ortodox” („subiectul ortodox” fiind cel care „acceptă și cere ca gândirea și conduitele sale să fie reglate de către grup”, iar „grupul ortodox” – cel care „integrează în doctrina sa motivația sistemelor de reglare pe care le stabilește”).

Să constituie liderii categoria de actori sociali care „acceptă și cer ca gândirea și conduitele lor să fie controlate și reglate de către grupuri” ? Sau, în alți termeni, să fie adevărată afirmația conform căreia în societatea de astăzi există sisteme de control și de reglare, care, fiind deliberat focusate pe lideri, blochează apariția reprezentărilor cu referire la aceștia, substituindu-le cu varii elaborări de extracție ideologică sau postulate cu caracter științific? Nu, evident. Or, chiar dacă admitem că pe alocuri (partide, sindicate, structuri academice centrate pe studiul sistematic al *leadership*-ului etc.) există „consilii de ordine” care se impun printr-o „voință netă de omogenizare a conduitelor individuale”, accentuând mereu că aceste conduite „nu trebuie în niciun fel să depășească cadrul precis al codurilor deontologice existente”, liderii, oricum, vor constitui, în majoritatea absolută a cazurilor, acel obiect care va suscita inevitabil emergența unei sau mai multor reprezentări sociale. De ce a existat – și continuă să existe! – o reprezentare a banilor la medici (fapt demonstrat, la 1992, de către P. Vergès)? Sau o reprezentare a psihanalizei la membrii partidului comunist (fapt demonstrat, încă la 1961, de către S. Moscovici)? Fiindcă, după cum relevă P. Moliner [30], respectivele „sisteme ortodoxe” nu au fost vreodată organizate în funcție de bani (în primul caz) sau în funcție de psihanaliză (în cel de-al doilea caz). Să existe, așadar, o reprezentare a liderilor la scriitori, vânători, pescari, deținuți, studenți, pictori, actori sau persoanele de vârstă a treia? La șomeri, vânzători, contabili, bibliotecari sau taximetriști? Suntem predispuși să credem că da. Raționamentul? Ca și în cazul reprezentării banilor la medici sau în cel al reprezentării psihanalizei la membrii partidului comunist, în mediul tuturor acestor categorii de actori sociali nu există o „specializare a autorității”*** în raport cu cei care „mobilizează, organizează și conduc activitățile grupurilor

Neculau (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale / Traducere: I. Mărășescu, R. Neculau. – București : Societatea Știință & Tehnică S.A., 1995. – P. 186-187.

înspre fixarea și atingerea unor scopuri concrete”. Altfel spus, atât în cazul scriitorilor sau vânătorilor, deținuților sau actorilor, bibliotecarilor sau taximetriștilor, cât și în multe alte cazuri (la categoriile sociale amintite mai sus i-am mai putea adăuga, spre exemplu, pe adolescenți sau chelneri, silvicultori sau drumari, pedagogi sau psihologi) viața de zi cu zi nu este „strâmtorată” de existența unor instanțe create cu scopul declarat/oficial de a exercita atribuții de supraveghere pe segmentul reprezentării liderilor, ceea ce înseamnă că, de fapt, tipul vizat de reprezentare se înscrie în logica unei proces evolutiv firesc, cu etape, finalități și „fără presiuni sau imixtiuni venite din exterior”.

Rezumând, ne vedem în drept să specificăm că liderii pot fi validați fără nicio rezervă în calitate de obiect al reprezentărilor sociale. Argumentul de bază rezidă în faptul că lor, prin felul în care își fac apariția și își fundamentează strategiile comportamentale, le este dat să corespundă întru totul celor mai cunoscute criterii de recunoaștere a ceea ce poate suscita emergența unor „viziuni comune asupra lumii” sau a unor „principii generatoare de luări de poziție”. Or, mai întâi de toate, liderii „apar în societate sub diferite forme”. Apoi, tot ei fac dovada faptului că au întotdeauna de partea sa un grup social care „poate construi, dezvolta și purta o reprezentare socială cu referire la ei” și care, afișând un asemenea gen de atașament, își asigură *de facto* „menținerea identității și coeziunii interne”. Și, în sfârșit, cu aceiași lideri „ne aflăm în fața unei reprezentări sociale”, deoarece lor le este caracteristic să întrețină în deplină măsură „relații strânse cu alte instanțe sociale aflate în interacțiune cu grupul din care face parte” și, totodată, să nu se afle sub dominația unor „instanțe reglatoare sau de control care le-ar interzice să existe în conștiința celorlalți”.

Bibliografie

1. *Moscovici S.* La psychanalyse, son image et son publique. – Paris: *P.U.F.*, 1961/1976. – P. 43.
2. *Moscovici S.* Préface // *C. Herzlich.* Santé et Maladie. Analyse d'une représentation sociale. – Paris: *Mouton*, 1969. – P. 7-12.
3. *Moscovici S.* The phenomenon of social representations // *R.M. Farr, S. Moscovici* (eds.). Social Representations. – Cambridge: *Cambridge University Press*, 1984. – P. 15.
4. *Moscovici S.* L'ère des représentations sociales // *W. Doise, A. Palmonari* (eds.). L'étude des représentations sociales. – Paris, Neuchâtel: *Delachaux et Niestlé*, 1986. – P. 34-80.
5. *Ficher N.* Les concepts fondamentaux de la psychologie sociale. – Paris: *Dunod*, 1987. – P. 118.

*** Expresia îi aparține lui S. Moscovici, care o utilizează, pentru întâia dată, la 1961, în *La psychanalyse, son image et son publique*. Disponând de o puternică încărcătură semantică, ea se regăsește, cu timpul, în studiile mai multor specialiști din domeniu, dar mai ales în cele semnate de P. Moliner. Pentru confirmare, vezi, spre exemplu, *Moliner P.* Cinq questions à propos des représentations sociales // *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*. – 1993. – No.20. – P. 14 sau și *Moliner P.* Cinci întrebări în legătură cu reprezentările sociale // *A. Neculau* (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale / Traducere: *I. Mărășescu, R. Neculau*. – București: Societatea Știință & Tehnică S.A., 1995. – P. 188.

6. *Abric J.-C.* Coopération, compétition et représentations sociales. – Cousset: *Del Val*, 1987. – P. 77.
7. *Jodelet D.* Les représentations sociales. – Paris: *P.U.F.*, 1989. – P. 38.
8. *Neculau A.* Prefață // *A. Neculau* (coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale. – Iași: Editura *Polirom*, 1997. – P. 9.
9. *Roussiau N., Bonardi C.* Les représentations sociales. État des lieux et perspectives. – Sprimont: *Mardaga*, 2001. – P. 57.
10. *Moliner P., Rateau P., Cohen-Scali V.* Les représentations sociales. Pratique des études de terrain. – Rennes: *P.U.R.*, 2002. – P. 35.
11. *Marková I.* Vechi și nou în reprezentările sociale // *I. Marková.* Dialogistica și reprezentările sociale / Argument de *A. Neculau*; traducere de *M. Talpalaru*. – Iași: Editura *Polirom*, 2004. – P. 206.
12. *Seca J.-M.* Reprezentările sociale / Traducere de *E. Dîrțu*. – Iași: *Institutul European*, 2008. – P. 66.
13. *Curelaru M.* Reprezentări sociale / Prefață de *A. Neculau*. – Ediția a II-a, revăzută. – Iași: Editura *Polirom*, 2006. – P. 33-34.
14. *Moscovici S.* La psychanalyse, son image et son publique. – Paris: *P.U.F.*, 1961/1976. – P. 246-252.
15. *Moliner P.* Cinq questions à propos des représentations sociales // *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*. – 1993. – No.20. – P. 5-14 (versiunea românească: *Moliner P.* Cinci întrebări în legătură cu reprezentările sociale // *A. Neculau* (coord.). Psihologia câmpului social : reprezentările sociale / Traducere: *I. Mărășescu, R. Neculau*. – București: *Societatea Știință & Tehnică S.A.*, 1995. – P. 180 -187).
16. *Moliner P.* Images et représentations sociales. De la théorie des représentations sociales à l'étude des images sociales. – Grenoble: *P.U.G.*, 1996.
17. *Flament C., Rouquette M.L.* L'anatomie des idées ordinaires. Comment étudier les représentations sociales. - Paris: *Armand Colin*, 2003.
18. *Le Bon G.* Psychologie des foules. – Paris: *Alcan*, 1921. – P. 85, 87 (versiunea românească: *Le Bon G.* Psihologia maselor / Traducere, cuvânt înainte și note de dr. *L. Gavrilu*. – București: Editura *Științifică*, 1991. – P. 77, 79)
19. *Ortega y Gasset J.* La rebelión de las masas. – Madrid: *Alianza Editorial*, 1983. – P. 134 (versiunea românească: *Ortega y Gasset J.* Revolta maselor / Traducere de *C. Lupu*. – București: Editura *Humanitas*, 1994. – P. 136).
20. *Freud S.* Why War? // *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. – Vol. 22 (trans. *J. Strachey*). – London: *Hogarth Press*, 1964. – P. 212.
21. *Moscovici S.* L'âge des foules. – Paris: *Fayard*, 1981. – P. 52, 56 (versiunea românească: *Moscovici S.* Știința maselor // *S. Moscovici.* Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei / Selecția textelor și postfață de *A. Neculau*; traducere de *O. Popârda*. – Iași: Editura *Universității „Al. I. Cuza”*, 1994. – P. 96, 100).
22. *Neculau A.* Liderii în dinamica grupurilor / Prefață de acad. *V. Pavelcu*. – București: Editura *Științifică și Enciclopedică*, 1977. – P. 165.
23. *Le Bon G.* Psychologie des foules. – Paris: *Alcan*, 1921. – P. 85, 87 (versiunea românească: *Le Bon G.* Psihologia maselor / Traducere, cuvânt înainte și note de dr. *L. Gavrilu*. – București: Editura *Științifică*, 1991. – P. 77, 79).
24. *Neculau A.* Liderii în dinamica grupurilor / Prefață de acad. *V. Pavelcu*. – București: Editura *Științifică și Enciclopedică*, 1977. – P. 177.

25. *Moscovici S.* L'âge des foules. – Paris: *Fayard*, 1981. – P. 55 (versiunea românească: *Moscovici S.* Știința maselor // *S. Moscovici.* Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei / Selecția textelor și postfață de *A. Neculau*; traducere de *O. Popârda*. – Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1994. – P. 101).
26. *Sillamy N.* Lider // *N. Sillamy.* Dicționar de psihologie / Traducere, avandprefață și completări privind psihologia românească de dr. *L. Gavrilu*. – București: Editura *Univers Enciclopedic*, 1996. – P. 180.
27. *Paraire Ph.* Les grands leaders de l'histoire mondiale. – Paris: *Larousse-Bordas*, 1996. – P. 11-12 (versiunea românească: *Paraire Ph.* Mari lideri ai istoriei mondiale / Traducere: *D. Bodea*. – Chișinău: Editura *ARC*, 1999. - P. 12-13).
28. *Moliner P.* Cinq questions à propos des représentations sociales // *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*. – 1993. – No.20. – P. 12 (versiunea românească: *Moliner P.* Cinci întrebări în legătură cu reprezentările sociale // *A. Neculau* (coord.). Psihologia câmpului social : reprezentările sociale / Traducere: *I. Mărășescu, R. Neculau*. – București: Societatea Știință & Tehnică S.A., 1995. – P. 185).
29. *Deconchy J.P.* Systèmes de croyance et représentations idéologiques // *S. Moscovici* (ed.). *Psychologie sociale*. – Paris: *P.U.F.*, 1984. – P. 331-355.
30. *Moliner P.* Cinq questions à propos des représentations sociales // *Les Cahiers Internationaux de Psychologie Sociale*. – 1993. – No.20. – P.14-15 (versiunea românească: *Moliner P.* Cinci întrebări în legătură cu reprezentările sociale // *A. Neculau* (coord.). Psihologia câmpului social : reprezentările sociale / Traducere: *I. Mărășescu, R. Neculau*. – București: Societatea Știință & Tehnică S.A., 1995. – P. 187-188).

DEZVOLTAREA IMAGINII DE SINE LA PREADOLESCENȚI DEVELOPMENT OF SELF IMAGE IN PREADOLESCENTS

CZU 159.922

Racu Iulia, conferențiar universitar, doctor în psihologie,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
Lungu Olivia, magistru în psihologie

Summary

The article presents the results of the formative approach of the development of self-image at preadolescents. The main elements of self-image development program such as: the principles, the stages, methods and techniques are described. Also we present the comparison between preadolescents from experimental group test and experimental group post-test and between preadolescents from control group post-test and experimental group post-test. As results we established that preadolescents who were included in the self-image development program are characterized by a high level of self-image and its components (self-esteem, self appreciation, aspiration and self-confidence).

Key words: self image, self-esteem, self appreciation, aspiration, initiating social contacts, social courage, self-confidence, preadolescents.

Adnotare

Articolul prezintă rezultatele demersului experimental formativ al dezvoltării imaginii de sine la preadolescenți. Sunt descrise elementele principale ale programului de dezvoltare a imaginii de sine: principiile, etapele, metodele și tehnicile aplicate, precum și rezultatele acestuia prin comparațiile mediilor preadolescenților din grupul experimental test – retest și din grupul control retest și grupul experimental retest. Ca rezultate am stabilit că preadolescenții ce au fost incluși în programul de dezvoltare a imaginii de sine prezintă o îmbunătățire a imaginii de sine și a componentelor acesteia (stima de sine, autoapreciere, aspirații și încrederea în sine).

Cuvinte-cheie: imaginea de sine, stima de sine, autoaprecierea, aspirațiile, inițierea contactelor sociale, încrederea în sine, preadolescenți.

În viața de toate zilele, în relațiile interpersonale, fiecare dintre noi aspiră la cunoașterea de sine și de altul. Astfel, fiecare individ ajunge să-și formeze o imagine de sine conturându-și în același timp și impresii și aprecieri despre ceilalți.

Imaginea de sine este un construct informațional-dinamic, latura sau structura (auto) reflexiv - reglatoare a personalității, alături de temperament (latura dinamico-energetică), aptitudini (latura instrumental-operațională), caracter (latura relațional-valorică), inteligență (latura rezolutiv-productivă) și creativitate (latura transformațional-constructivă) [2].

Imaginea de sine este o totalitate de reprezentări, de idei, de credințe ale individului despre propria sa personalitate, felul cum se percepe el pe sine însuși, ce crede el despre sine, ce loc își atribuie el în raport cu ceilalți. Totodată, imaginea de sine este și un integrator și organizator al vieții psihice al individului, având un rol decisiv în alegerea valorilor și scopurilor; este nucleul central al personalității, reper, o constantă orientativă al statutului și rolului său social [3, 4, 9].

Imaginea de sine este un fenomen relațional, format la intersecția dintre psihologic și social. Ea se elaborează printr-o continuă sinteză între percepția de sine și percepția de altul, procese mediate de modele și repere axiologice interiorizate în ontogeneză prin socializare și învățare socială [1].

Formarea imaginii de sine nu este un proces exterior care se desfășoară pe lângă dinamica evolutivă a organizării interne a personalității, dar nici un lux complicativ inutil. Dimpotrivă, ea se pătrunde organic și constituie o direcție esențială a devenirii personalității însăși, și, sub aspect pragmatic – instrumental, reprezintă o cerință logică necesară a unei relaționări și coechilibrări adecvate cu lumea externă. În planul cunoașterii, formarea imaginii despre sine devine posibilă datorită capacității de autoscindare pe care o posedă conștiința umană, ceea ce face propriul său suport și mecanism obiect al investigației și analizei. Prin intermediul acestei capacități, individul este în același timp și subiect (cel care realizează procesele de prelucrare – integrare a informației) și obiect (cel ce furnizează informații, cel ce este supus investigației cognitive) [3].

Dezvoltarea imaginii de sine începe din primii ani de viață ai copilului și continuă pe parcursul copilăriei, preadolescenței, adolescenței și este în strânsă dependență cu cunoașterea propriei persoane și a propriei valori [4].

Preadolescența este perioada vieții umane dintre copilărie și adolescență, vârsta între 10/11 – 14/15 ani. Ea se caracterizează prin dezvoltare psihosomatică suficient de rapidă (în special a sistemului neuroendocrin), prin maturizarea funcțiilor glandelor sexuale, prin apariția caracterelor de gen secundare (a mameloanelor la fete, a pilozității la băieți etc.), printr-o dezvoltare intensă a personalității, activității, comunicării cu semenii, profesorii, cu reprezentării sexului opus, etc. [3, 6, 7, 8, 9, 10].

Maturizarea preadolescenților decurge dificil, fiind centrată pe identificarea resurselor personale și realizarea identității proprii, a independenței, începând cu detașarea de sub tutela parentală.

În contextul celor expuse am realizat un demers experimental formativ de dezvoltare a imaginii de sine la preadolescenți. În studiul formativ au fost incluși 20 de preadolescenți cu nivel scăzut al imaginii de sine și a componentelor acesteia (stima de sine, autoaprecierea, aspirațiile, încrederea în sine): grupul experimental: 5 băieți și 5 fete din clasele a VI-a și a VII-a și grupul de control: 5 băieți și 5 fete.

Programul psihologic de dezvoltare a imaginii de sine la preadolescenți s-a bazat pe următoarele principii:

1. **Principiul unității corecției și diagnosticării.** Eficiența intervențiilor psihologice depinde de complexitatea și profunzimea diagnosticului. Însă rezultatele celei mai temeinice diagnosticări își pierd esența, dacă nu sunt urmate de un sistem de acțiuni de influență psihologică.
2. **Principiul experienței „aici și acum”.** În prim-plan sunt puse trăirea emoțiilor și exprimarea experienței prezente. Acest fapt contribuie la conștientizarea, de către preadolescent, a propriilor percepții, emoții, gânduri și trăiri.
3. **Principiul utilizării unui set de metode în cercetarea psihologică.** Conform acestui principiu, este necesar de utilizat o varietate mare de metode, tehnici și procedee din arsenalul psihologiei practice. Aceste metode aplicate în practică au demonstrat că se pot completa reciproc și reprezintă un instrumentariu adecvat de acordare a unui ajutor psihologic eficient preadolescenților.
4. **Respectarea interesului preadolescentului** - moderatorul ține cont de interesele, doleanțele, capacitățile și necesitățile preadolescentului.
5. **Principiul sistemic** – analiza tuturor cauzelor ce au condiționat problema [5].

În cadrul demersului formativ de dezvoltare a imaginii de sine la preadolescenți am utilizat următoarele metode și procedee:

1. explicația, conversația, analiza, sinteza, demonstrația, discuția euristică, lucrul în grup, lucrul independent; etc.
2. învățarea prin descoperire, instructajul verbal, aprecierea verbală, etc.

Programul de dezvoltare a imaginii de sine la preadolescente a fost constituit din 3 părți:

1. *Etapa de relaționare și cunoaștere în grup* (1 ședință) - această parte a programului a fost orientată spre cunoașterea membrilor, pentru stabilirea regulilor și principiilor de lucru cât și pentru stabilirea obiectivelor și așteptărilor.
2. *Etapa de intervenție* (8 ședințe) - a urmărit atingerea obiectivelor formulate. Această parte a programului cuprinde tehnici și exerciții ce conduc la dezvoltarea imaginii de sine; antrenarea și optimizarea încrederii în sine; antrenarea autoaprecierii; învățarea tehnicilor pentru înlăturarea încordării; stimularea autoaprecierii; și dezvoltarea capacității de autoreglare psihică.
3. *Etapa consolidării și evaluării eficienței programului în ansamblu* (1 ședință) - această etapă are ca scop evaluarea rezultatelor, cât și consolidarea cunoștințelor, și abilităților dezvoltate pe parcursul programului.

Eficiența programului de dezvoltare a imaginii de sine a fost diagnosticat prin: Testul „Cât de puternică este imaginea de sine?” după N. Mitrofan, Test pentru evaluarea stimei de sine M. Rosenberg, Tehnica de studiere a autoaprecierii la preadolescenți Dembo-Rubinstein (variantea A. Prihojan) și Testul încrederii în sine Romek V.G.

În continuare vom prezenta rezultatele preadolescenților pentru imaginea de sine și componentele acesteia din GE test și GE retest.

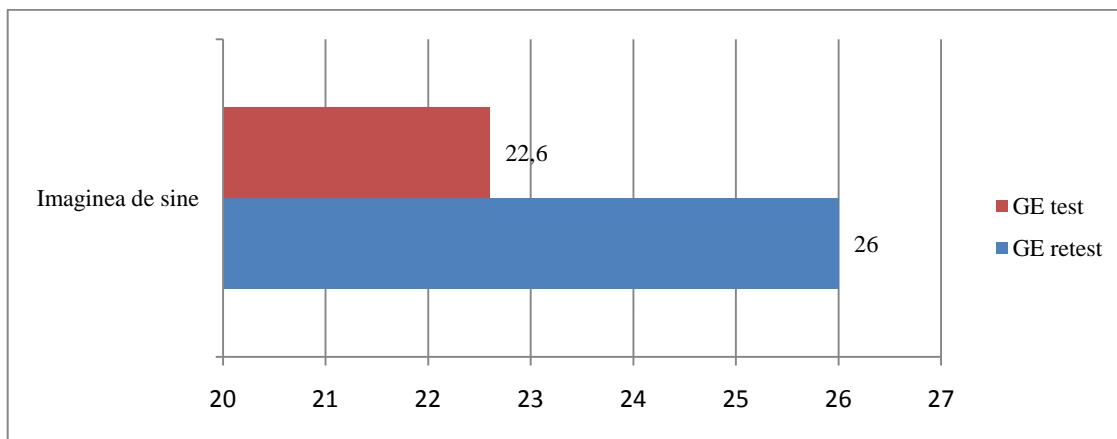

Fig. 1. Rezultatele pentru imaginea de sine la preadolescenții din GE test și GE retest

Figura 1 ne redă media rezultatelor grupului experimental test și retest pentru imaginea de sine. Analizând diagrama observăm că rezultatele diferă, la prima probă test avem o medie de 22,6 iar la a doua probă de retest media este de 26, aceasta fiind efectuată după finele programului de dezvoltare a imaginii de sine.

Analiza statistică prin aplicarea testului Wilcoxon ne permite să consemnam diferențe între GE test și GE retest, ($T=6$, $p \leq 0,05$). Astfel preadolescenții care au fost incluși în grupul experimental prezintă o îmbunătățire a imaginii de sine.

Rezultatele comparative pentru stima de sine la preadolescenții din GE test și GE retest sunt prezentate în figura 2.

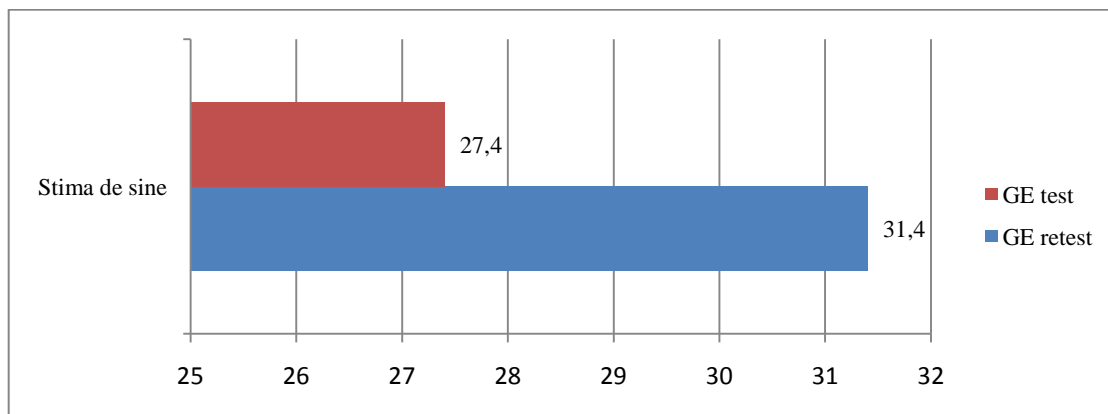

Fig. 2. Rezultatele pentru stima de sine la preadolescenții din GE test și GE retest

Media rezultatelor obținute la nivelul stimei de sine a preadolescenților la GE test este de 27,4 iar cele de la proba retest este de 31,4. Analiza statistică după testul Wilcoxon a rezultatelor obținute de preadolescenții din cele două grupuri ne permite să evidențiem diferențe semnificative între aceștia ($T=3$, $p \leq 0,01$). Astfel putem remarca că prin activitățile desfășurate în care au fost incluși preadolescenții se înregistrează un nivel mai ridicat al stimei de sine.

În continuare urmează rezultatele pentru autoapreciere și aspirații la preadolescenții din GE test și GE retest.

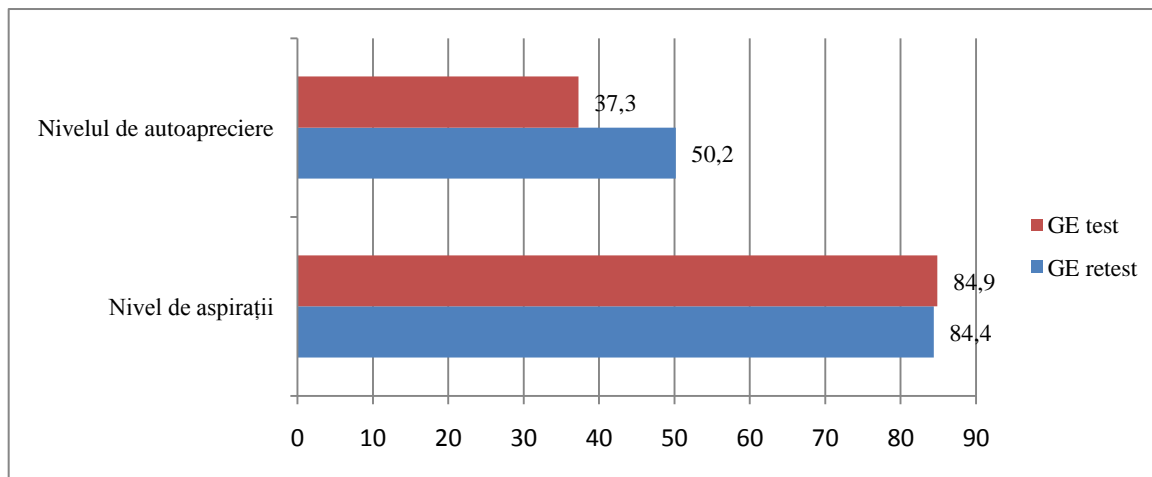

Fig. 3. Rezultatele pentru autoapreciere și aspirații la preadolescenții din GE test și GE retest

În figura de mai sus sunt descrise media rezultatelor grupului experimental la test – retest cele două scale nivelul de autoapreciere și nivelul de aspirații. Astfel observăm că rezultatele diferă la prima scală, la proba test observăm o medie de 37,3 iar la proba retest 50,2. La scala nivelul de aspirații sunt rezultate apropiate de 84,9 la prima probă și 84,4 la cea de-a doua probă.

La prelucrarea statistică a datelor obținute prin aplicarea testului Wilcoxon, au fost depistate diferențe statistic semnificative ($T=7$, $p=0,05$) pentru scala nivelul de autoapreciere și ($T=2$, $p=0,05$). Datele obținute demonstrează că preadolescenții din GE retest devin persoane care prin intermediu activităților din programul de dezvoltare prezintă o autoapreciere mai ridicată și un nivel de aspirații mai înalt.

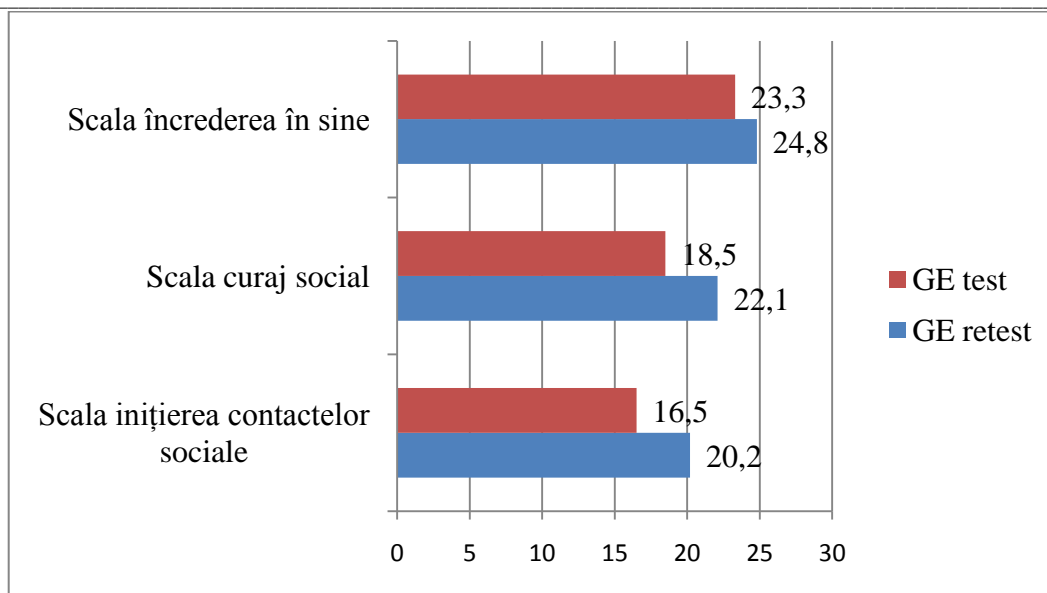

Fig. 4. Rezultatele pentru încrederea în sine la preadolescenții din GE test și GE retest

Figura de mai sus indică rezultatele grupului experimental din clasa a VI-a și a VII-a la cele două probe. Scala încrederea în sine la proba test media rezultatelor este 23,3 iar la proba retest 24,8. Pentru scala curaj social prima probă - 18,5 și a doua probă - 22,1. Și pentru scala inițierea contactelor sociale proba test - 16,5 și proba retest - 20,2.

Conform testului Wilcoxon au fost depistate diferențe statistic semnificative pentru cele încrederea în sine ($T=4,5$, $p=0,01$), pentru curajul social ($T=2$, $p=0,01$) și pentru inițierea contactelor sociale ($T=6,5$, $p=0,05$).

Pentru a putea vedea diferențele apărute în urma programului de dezvoltarea a imaginii de sine am comparat rezultatele obținute la imaginea de sine ale GC și cele ale GE obținute la testarea repetată. În continuare vom descrie detaliat scorurile medii caracteristice:

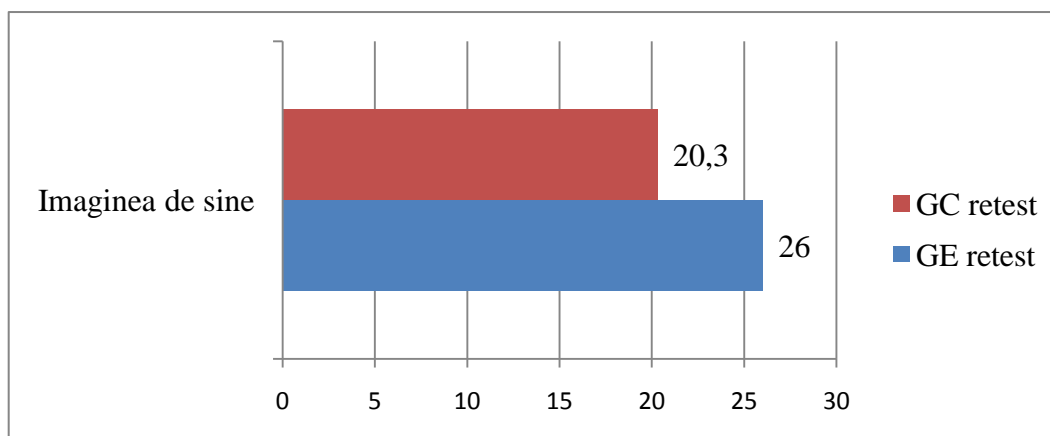

Fig. 5. Rezultatele pentru imaginea de sine la preadolescenții din GC retest și GE retest

În figura de mai sus sunt prezentate rezultatele pentru nivelul imaginii de sine a grupului de control și grupului experimental la proba retest. Preadolescenții din grupul de control la proba retest înregistrează o medie de 20,3 iar cei din grupul experimental 26.

La prelucrarea statistică a datelor obținute prin aplicarea testului testul U Mann-Whitney, au fost depistate diferențe statistic semnificative ($U=9$, $p=0,01$), cu rezultate mai mari pentru preadolescenții din GE în retest. Datele obținute demonstrează că preadolescenții din GE retest devin persoane cu un nivel mai mare al imaginii de sine. Aceștia nu se mai tem să ia decizii și încearcă să se accepte așa cum sunt.

Rezultatele pentru stima de sine la preadolescenții din GC retest și GE retest sunt ilustrate grafic în cele ce urmează.

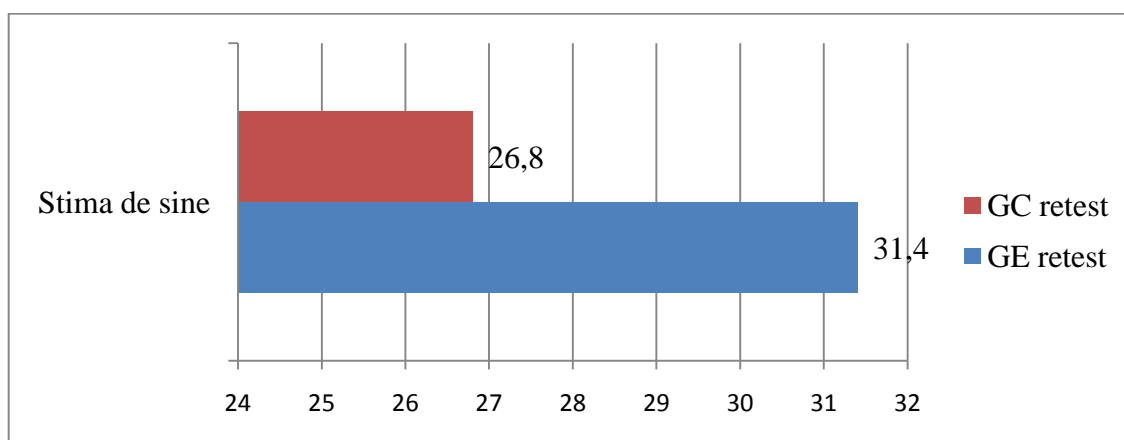

Fig. 6. Rezultatele pentru stima de sine la preadolescenții din GC retest și GE retest

Analizând mediile din figura 6 observăm următoarele: preadolescenții din grupul de control au obținut o medie de 26,8, iar cei din grupul experimental înregistrează o medie de 31,4. După testul U Mann-Whitney consemnăm diferență între rezultatele acestor preadolescenți ($U=21,5$ $p \leq 0,01$). Astfel vom menționa că datorită programului de dezvoltare a imaginii de sine, se îmbunătățește stima de sine la preadolescenții din GE retest.

Pentru a putea vedea diferențele apărute în urma programului de dezvoltare a imaginii de sine am comparat rezultatele la autoapreciere și aspirații ale GC și cele ale GE obținute la testarea repetată. În continuare vom descrie detaliat scorurile medii caracteristice:

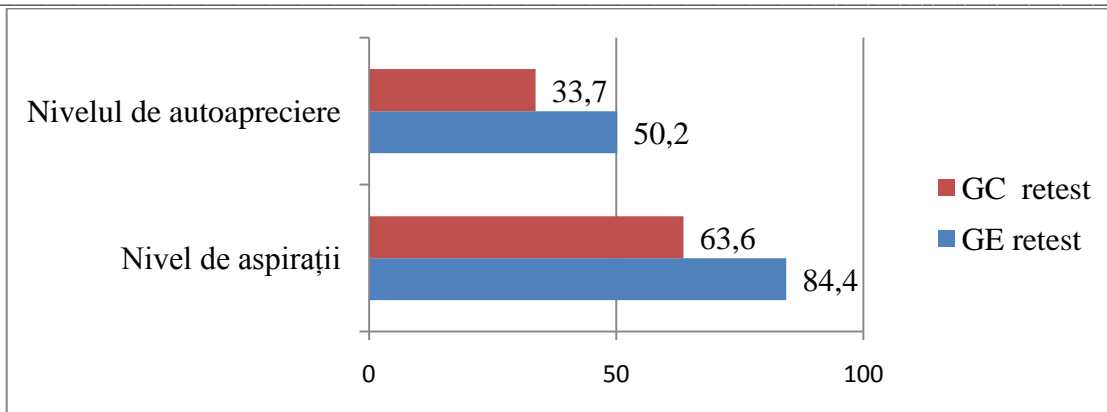

Fig. 7. Rezultatele pentru autoapreciere și aspirații la preadolescenții din GC retest și GE retest

Pentru autoapreciere preadolescenții din grupul de control înregistrează o medie de 33,7 iar preadolescenții din grupul experimental 50,2. Pentru scala nivelul de aspirații avem următoarele rezultate: grupul de control 33,7 iar grupul experimental 84,4.

Analiza statistică după testul U Mann-Whitney a rezultatelor obținute de preadolescenții din cele două grupuri ne permite să evidențiem diferențe între aceștia cu rezultate mai mari pentru GE retest la cele două scale, pentru scala nivelul de autoapreciere ($U=22$, $p \leq 0,01$) și pentru scala nivel de aspirații ($U=23$, $p \leq 0,01$). Astfel vom remarca că prin activitățile desfășurate în cadrul programului, preadolescenții și-au dezvoltat un nivel mai înalt al autoaprecierii și al aspirațiilor.

Mediile pentru inițierea contactelor sociale, curajul social și încrederea în sine la preadolescenții din GC retest și GE retest sunt prezentate în figura 8.

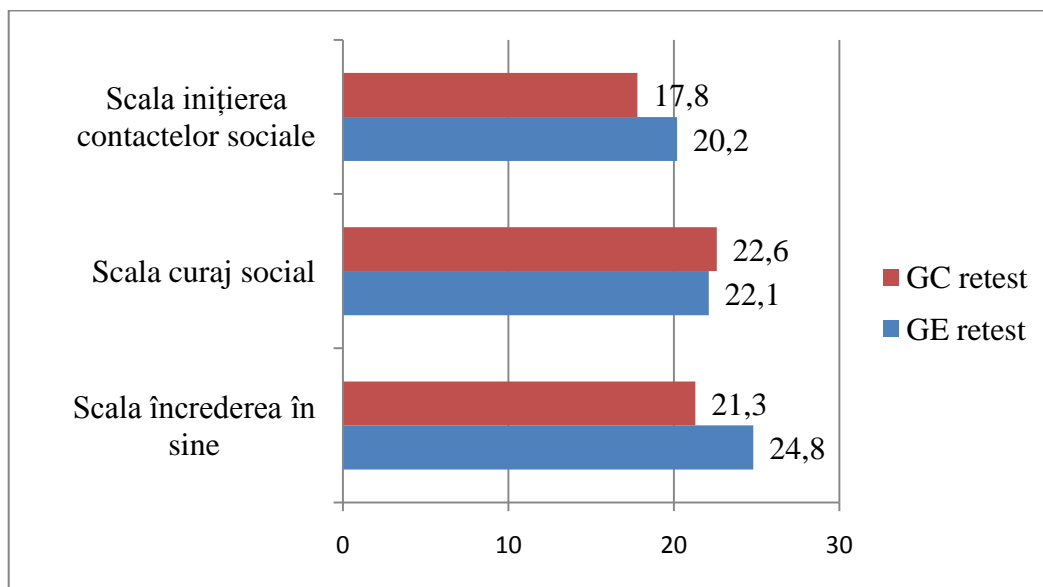

Fig. 8. Rezultatele pentru inițierea contactelor sociale, curajul social și încrederea în sine la preadolescenții din GC retest și GE retest

Pentru scala încrederea în sine grupul de control are o medie de 21,3 iar grupul experimental 24,8. Pentru scala curajul social grupul de control înregistrează o medie a rezultatelor de 22,6 iar grupul experimental 22,1. Pentru scala inițierea contactelor sociale grupul de control a obținut o medie de 17,8 iar grupul experimental o medie de 20,2.

Analiza statistică după testul U Mann-Whitney a rezultatelor obținute de preadolescenții din cele două grupuri ne permite să evidențiem diferențe între aceștia pentru scala inițierea contactelor sociale cu rezultate mai mari pentru GE retest ($U=26,5$, $p \leq 0,05$). Preadolescenții care au fost incluși în programul de dezvoltarea a imaginii de sine și-au dezvoltat abilitățile de comunicare, astfel ei inițiază mai ușor contacte cu cei din jur și se integrează mai ușor în grupuri și în societate.

În concluzie vom formula că preadolescenții ce au fost incluși în programul de dezvoltare a imaginii de sine la retest denotă rezultate ce presupun un nivel mai ridicat al imaginii de sine și a componentelor acesteia. Astfel, în comportamentul acestora s-au produs un șir de modificări, precum o mai bună cunoaștere de sine, capacitatea interacțiunii cu ceilalți, dezvoltarea competențelor de comunicare și autoreglare a propriilor emoții și gânduri. Preadolescenții au devenit mai încrezători în propriile forțe și cu atitudine mai pozitivă față de sine și de ceilalți.

Modificările apărute ca rezultat al programului de dezvoltare a imaginii de sine se manifestă în părerea despre propria persoană, un nivel mai profund al autocunoașterii și în dezvoltarea competențelor de comunicare și interacțiune cu ceilalți.

Bibliografie

1. Bonchiș E. Cunoașterea de sine și de altul: *Oradea: Editura Imprimantei de Vest. 1996.*
2. Lupșa E., Bratu V. Psihologie. Manual pentru clasa a X-a: Deva: Editura Corvin. 2005.
3. Pavelcu V. Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității: București: Didactica și Pedagogica. 1982. 268 p.
4. Racu I. *Psihologia conștiinței de sine (studiu teoretico-experimental): Chișinău: Editura . UPS „I. Creangă”. 2005. 233 p.*
5. Racu Iu. *Anxietatea la preadolescenții contemporani și modalități de diminuare. Teză de doctor: Chișinău. 2011. 328 p.*
6. Racu I. ș.a. *Psihologia dezvoltării și psihologia pedagogică. Chișinău: Univers pedagogic. 2007. 160 p.*
7. Кле М. *Психология подростка. Психосексуальное развитие: Москва: Педагогика, 1991. 176 с.*
8. Кон И. *Психология ранней юности: Москва: Просвещение, 1989. 255 с.*
9. Крайг Г., Бокум Д. *Психология развития: Питер: СПб. 2005. 940 с. (с.533-540).*
10. Краковский А.П. *О подростках. Москва: Педагогика, 1970. 272 с.*

ACTUALIZAREA SINELUI LA TINERII EX-DEȚINUȚI SELF-ACTUALIZATION IN YOUNG EX-DETAINEES

CZU 159.923

Plămădeală Victoria, lector superior UPS „Ion Creangă”

Summary

This article reveals the issue of self-actualization of young ex-detainees. A survey of 54 young ex-detainees aged 20-30 in Chisinau revealed low scores for almost all parameters of self-actualization. Positive changes to worldviews, personal development of ex-prisoners following the implementation of release training programs can be distorted or even destroyed during the post-detention period, since convicted offenders are not able to solve independently the problems of social and professional integration. In our vision, it is necessary to implement a psychosocial intervention program, organized in the form of training with the aim of developing self-actualization parameters within the pre-release and post-detention period program for detained persons, which in turn would facilitate their social and professional reintegration, and will combat repeat offenses.

Keywords: young ex-detainees, probation, parameters of self-actualization, social reintegration

Adnotare

Articolul de față dezvăluie problema actualizării sinelui a tinerilor ex-deținuți. Studiul efectuat pe un eșantion de 54 tineri ex-deținuți, bărbați cu vârsta cuprinsă între 20-30 ani din Chișinău a evidențiat scoruri scăzute la aproape toți parametrii actualizării sinelui. Modificările pozitive a viziunilor asupra lumii, a dezvoltării personale a ex-deținuților atinse în urma aplicării programelor de pregătire pentru liberare pot fi deformate sau chiar distruse în perioada de post-detenență, deoarece persoanele condamnate după expirarea pedepsei nu sunt capabile a rezolva independent problemele de integrare socială și profesională. În viziunea noastră este necesar implementarea unui program de intervenție psihosocială, organizat sub formă de training, cu scopul dezvoltării parametrilor de autoactualizare în cadrul programului de pregătire pentru liberare a persoanelor aflate în detenție, dar și în perioada postdetenență, care ar facilita reintegrarea socială și profesională a acestora, ceea ce la rândul său va combate recidiva.

Cuvinte cheie: tineri ex-deținuți, probațiune, parametrii actualizării sinelui, reintegrare socială

Introducere

Conform datelor statistice a Departamentului Instituțiilor Penitenciare în cele 18 instituții penitenciare din RM la 01 aprilie 2017 numărul persoanelor private de libertate după infracțiuni este de 6315 persoane dintre care cu antecedente penale 3571 [9]. Cel mai trist este, că numărul deținuților cu vârsta cuprinsă între 18-30 ani este cel mai mare – 2222 de persoane. Numărul total de deținuți eliberați din penitenciare în anul 2016 a fost de 3862 persoane. [ibidem]. Statisticile atestă că circa 50% dintre persoanele private de libertate din Moldova comit infracțiuni repetat [5].

Adoptarea în anul 1999 a unei legi specializate – Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile privative de libertate, în 2008 a Legii cu privire la probațiune, a Legii privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor, precum și elaborarea și adoptarea altor acte subordonate (regulamente, instrucțiuni, ordine etc.) reprezintă inițiative salutabile și oportune în vederea combaterii recidivei infracționale [2,3,6].

Probațiunea presupune evaluarea psihosocială, controlul persoanelor aflate în conflict cu legea penală și resocializarea lor, adaptarea persoanelor liberate din locurile de detenție pentru preîntâmpinarea săvârșirii de noi infracțiuni [3].

Conform Regulamentului privind activitatea consilierilor de probațiune la pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților din 10.12.2013, consilierul de probațiune efectuează evaluarea psihologică a deținutului în cadrul programului de pregătire pentru liberare a persoanelor aflate în detenție. Pregătire pentru eliberare a deținuților are ca scop sprijinirea acestora în vederea unei cât mai bune reintegrării sociale și profesionale, ajutându-le în rezolvarea problemelor legate de situația lor socială sau viața personală [6].

Combaterea recidivei infracționale este asociată cu integrarea socială a persoanelor ex-deținute și adaptarea acestora la condițiile vieții în libertate. O mare importanță pentru soluționarea acestor probleme sociale este studierea personalității ex-deținutului în momentul eliberării sale.

Experiența lucrătorilor din penitenciare arată că modificările pozitive a viziunilor asupra lumii, a dezvoltării personale a ex-deținuților atinse în urma aplicării programelor de pregătire pentru liberare pot fi deformatate sau chiar distruse în perioada de post-detenție. Această circumstanță se explică prin faptul că persoanele condamnate după expirarea pedepsei nu sunt eliberate doar din locul detenției, cât și dintr-un sistem penitenciar complex de control social și corecție a comportamentului, dar a rezolva independent diverse probleme sociale mulți din ex-deținuți pur și simplu nu știu cum. De aceea, problema creării condițiilor și motivațiilor pentru formarea treptată a procesului de actualizare a sinelui este o prioritate în activitatea consilierilor de probațiune [7]. Pentru actualizarea sinelui, individual trebuie să poată depăși barierele care apar în calea vieții sale, să fie perseverent în atingerea perspectivelor sociale și dezvoltarea potențialul său.

Termenul de auto-actualizare a fost introdus în literatura de specialitate de Kurt Goldstein și preluat de Maslow (1987), care descrie acest concept ca fiind dorința de împlinire de sine a oamenilor, mai exact de a-și atinge potențialul maxim în conformitate cu predispoziția naturală. Această tendință poate fi descrisă drept dorința de a deveni tot mai mult ceea ce este persoana în toată specificitatea ei, de a deveni tot ce poate deveni [4].

Scopul și metodologia cercetării

În urma celor expuse anterior, am inițiat un studiu cu scopul de a identifica nivelul de actualizare a sinelui la tinerii ex-deținuți, fapt ce a permite ulterior prin program special de

intervenție psihosocială, producerea de schimbări la nivelul actualizării sinelui, având drept efect facilitarea integrării sociale a acestora.

La experimentul de constatare au participat 54 tineri ex-deținuți, bărbați cu vârsta cuprinsă între 20-30 ani, beneficiari ai Biroului de probațiune sect. Botanica, mun. Chișinău.

Colectarea datelor privind actualizarea sinelui la tinerii ex-deținuți a fost efectuată prin utilizarea Testului SAMOAL (POI/Personal Orientation Inventory elaborat de Everett Shostrom (1968) și adaptat de Калина Н.Ф. și Лазукин А.В.) [1, 8].

Testul SAMOAL a fost folosit în cercetare pentru stabilirea nivelului actualizării sinelui. Metoda a fost adaptată de către Калина Н.Ф. care a luat în considerare particularitățile specifice ale actualizării sinelui în spațiu exsovietic. Au fost realizate schimbări semnificative la nivelul structurii (tipurile de scale), și conținutului. Prima versiune a fost creată în 1993-1994, la standardizarea și validarea căreia a participat psihologul Лазукин А.В. Testul este compus din 100 de întrebări fiecare conținând două răspunsuri alternative. Astfel, subiectul cercetării poate alege o variantă. Testul SAMOAL este un instrument care poate măsura nivelul general al actualizării sinelui și totodată, indicii unor aspecte separate ale autoactualizării, reflectate în 11 scale: *competența temporală, valorile umane, viziunea asupra naturii umane, nevoia de cunoaștere/trebuințe cognitive, creativitatea, autonomia, spontaneitatea, înțelegerea de sine, simpatia de sine, sociabilitatea, flexibilitatea.*

Unele scale ale testului SAMOAL conțin 10, iar altele – 15 puncte. De aceea, pentru a obține rezultate comparabile, datele în baza scalelor, care conțin 10 puncte, înainte de a începe analiza statistică a datelor, au fost înmulțite cu 1,5. Punctajul maxim al fiecărei scale este 15, cel minimal – 0. Importanța maximă al indicelui general al autoactualizării este egală cu 100 puncte. Cu cât este mai mare punctajul la o scală, cu atât este mai evidențiat acest parametru al autoactualizării sinelui. Rezultatele obținute nu ne permit să determinăm uniforme limitele între nivelul înalt, mediu și scăzut al autoactualizării. Totuși, indicii SAMOAL ai personalității autoactualizate nici într-un caz nu trebuie să atingă limita. Valorile limită la parametrii SAMOAL Everett Shostrom a numit acest fenomen *pseudoactualizare*, indică o influență mare asupra rezultatelor a factorului dezirabilității sociale sau dat fiind intențiile persoanelor supuse cercetării de a se prezenta într-o lumină mai favorabilă. Potrivit lui Shostrom Ev., majoritatea persoanelor cu tendințe de autoactualizare demonstrează niște rezultate între 50 și 65 puncte în baza coeficientului general al autoactualizării [8].

Rezultate și discuții

Scopul cercetării a fost determinarea nivelului de actualizare a sinelui la tinerii ex-deținuți. Mediile parametrilor actualizării sinelui la persoanele cercetate au fost calculate pentru a determina valorile actualizării sinelui pentru fiecare parametru în parte. În conformitate cu acesta prezentăm rezultatele obținute.

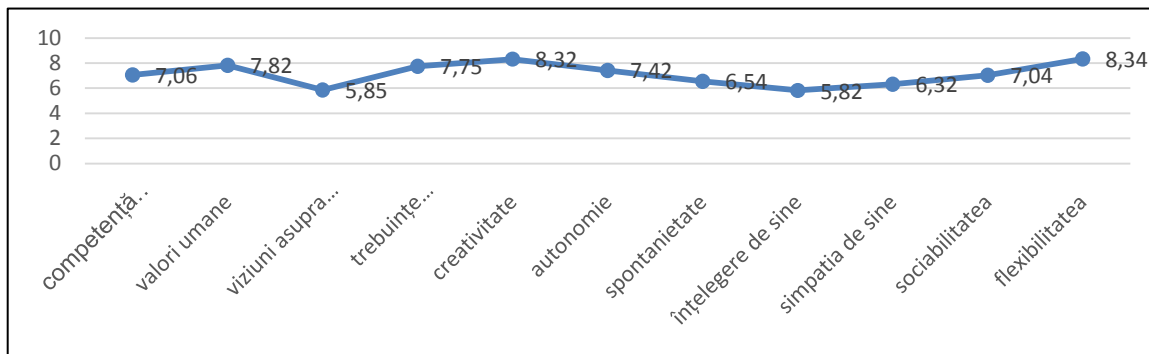

Fig. 1. Valorile medii pentru parametrii actualizării sinelui la tinerii ex-deținuți

Valorile medii indică că tinerii au cele mai mici medii începând cu înțelegere de sine 5,82 un. medii; viziuni asupra maturii umane 5,85 un. medii; urmate de simpatie de sine 6,32 un. medii; spontaneitate 6,54 un. medii; sociabilitate 7,04 un. medii; competență temporală 7,06 un. medii; autonomie 7,42 un. medii; trebuințe cognitive 7,75 un. medii; valori umane 7,82 un. medii; creativitate 8,32 un. medii; flexibilitate 8,34 un. medii. Deși parametrii flexibilitate (cu cea mai mare medie la subiecții cercetați), creativitatea, valori umane, trebuințele cognitive, competență temporală, au valori înalte, totuși acești parametri pot fi dezvoltati în continuare, deoarece conform testului valoarea maximă poate fi de 15 unități medii.

Cea mai mică valoare medie o întâlnim la variabila *înțelegere de sine*, la fel mica este valoarea medie la *simpatia de sine*, aceste scale descriu capacitatea tinerilor să fie orientați spre cunoașterea propriilor dorințe și spre realizarea acestora, sensibilitatea față de nevoile sale. Subiecții cu valori mici la aceste scale posedă bariere psihologice instalate care îi separă de propria natură, raportându-se la niște standarde străine, mai mult ca atât, posedă o conștientizare negativă a concepției despre sine, ceea ce îi încurcă să se autoaprecieze adecvat. Înțelegerea de sine și simpatia de sine fac parte din nevoile de stimă și recunoaștere.

Maslow A. a identificat două forme de bază ale nevoilor de stimă și recunoaștere: externe și interne. Componenta externă este reprezentată de nevoia de atenție și acceptare din partea altora. Forma internă a stimei, care, în viziunea lui Maslow A. este cea mai importantă, este reprezentată de nevoia de stimă de sine. Aceasta este alimentată de abilitățile noastre interne și de experiențele de viață și nu depinde de opinia celorlalți despre noi. Stima de sine înglobează părerile pe care le are cineva despre propria sa valoare [8].

Valoarea scăzută este prezentă și la scala *viziuni asupra naturii umane*. Această scală descrie credința în oameni, în puterea capacităților umane. Rata scăzută la această variabilă indică dezadaptarea socială, manifestată prin relații interpersonale tensionate, cauzate de neîncrederea în onestitate, corectitudine, bunăvoință [4, p.302].

Spontaneitate - o calitate care rezultă din încrederea în sine și încrederea în lumea din jur și reflectă valori precum libertatea, naturalețea, libertinismul. Maslow A. menționa că oamenii aflați în cursul actualizării sinelui pot fi descriși ca ființe relativ spontane în comportament și chiar și mai spontane în ceea ce privește viața lor lăuntrică, în gânduri, impulsuri. Comportamentul lor este marcat de simplitate și naturalețe, și de lipsa artificialității și a eforturilor de a obține o anumită reacție din partea celorlalți. Impulsurile, gândurile și conștiința lor sunt neconvenționale, spontane și naturale. Ei sunt înstrăinați de convențiile obișnuite, ipocrizie, minciunile și inconsecvențele acceptate în mod normal ale vieții sociale [4, p.305].

Referitor la *spontaneitate* - putem spune că și la acest parametru tinerii ex-deținuți au demonstrat valori scăzute, ceea ce indică greutatea în procesul de luare a deciziilor, ca urmare a neîncrederii în sine și lumea exterioară, gândire negativă.

În viziunea lui Maslow A. *autonomia* este indispensabilă procesului de actualizare a sinelui. Persoanele cu tendințe de actualizare a sinelui sunt stimulați de motivația dezvoltării, satisfacțiile lor principale nu depind de lumea reală, de alți oameni sau de cultura din care fac parte, de mijloacele pentru atingerea scopurilor, sau în general de satisfacții extrinseci. Dezvoltarea și evoluția lor continuă depind de propriile potențiale și resurse. Independența față de mediu presupune o relativă stabilitate în fața loviturilor, piedicilor, privațiunilor, frustrărilor. *Autonomia* reprezintă dragostea de viață, independență, maturitate [4, p.313]. Valorile scăzute manifestate de către respondenți denotă faptul că tinerii ex-deținuți au nevoie de mai multă autonomie.

Sociabilitatea contribuie la o bună realizare a celorlalți parametri ai actualizării sinelui, măsurând capacitatea persoanei de a stabili relații solide și prietenoase cu ceilalți și predispunând la contacte reciproc avantajoase și plăcute cu alte persoane. În viziunea lui Maslow A. persoanele aflate pe calea actualizării sinelui au capacitatea de a se bucura de realizările partenerului, în loc să se simtă amenințați. Ei își respectă într-adevăr partenerii într-un mod esențial, foarte profund, cu foarte multe implicații [4, p.321].

Flexibilitatea în gândire extinde capacitatea de problematizare în moduri care combat și pot învinge chiar și cele mai aprige dileme. Gândirea creativă și schimbarea de perspectivă prezintă de multe ori un potențial latent. Importanța flexibilității în gândire este enormă.

Gândirea unidimensională îi face pe oameni să se simtă blocați în presupuneri în loc să-și deschidă mințile unor noi perspective. Adesea presupunem că oamenii privesc lucrurile din aceleași unghiuri ca și noi, așa apar neînțelegerile la nivel interpersonal. Flexibilitatea în gândire ne permite să privim cu ochi proaspeți și să găsim răspunsuri la cele mai complicate situații [4, p.314].

Valorile indicate la parametrii *flexibilitate și sociabilitate* indică că tinerii au nevoie de abilități de comunicare eficientă, gândire creativă fără a fi blocați în stereotipuri.

Valorile medii constatate la scala *competență temporală* semnifică că tinerii ex-deținuți posedă abilități scăzute pentru a trăi viața „aici și acum”, nu sunt prezenți în viața zi de zi, ușor emit judecăți și mai greu se concentrează pe momentul prezent și pe senzațiile simțite chiar acum.

Competența temporală ajută individul să devină mai conștient de ceea ce-l înconjoară, să accepte lucrurile așa cum sunt, deoarece limitează interpretarea și subiectivitatea, gândurile obsesive și ruminările nesănătoase, fortifică sănătatea mintală, stimulează abilitatea de a trăi „concentrați pe prezent (mindful)”, ceea ce ne face capabili să ne ajustăm eficient la stres [8].

Scala *valori umane* descrie capacitatea individului de a împărtăși valorile personalității în procesul actualizării sinelui cum ar fi adevărul, bunătatea, frumusețea, integritatea, lipsa dualității, vitalitatea, unicitatea, perfecțiunea, realizarea, justiția, ordinea, simplitatea. Un scor mare pe această scală indică dorința relațiilor sănătoase cu oamenii, fiind departe de dorința de a manipula oamenii [4, 334]. Valorile medii constatate la această scală indică necesitatea de a dezvolta credința ex-deținuților în adevăr, ordine, bunătate.

În opinia lui Maslow A. *creativitatea și trebuințele cognitive* sunt atribute indispensabile ale actualizării sinelui. Creativitatea poate fi numită atitudine creativă față de viață, iar *trebuințele cognitive* descriu setea de a însuși cunoștințe noi, interesul față de noi obiecte, care nu este legată de satisfacerea nevoilor materiale [4, p.325]. Dezvoltarea acestor parametri la tinerii ex-deținuți le-ar trezi interesul față de culorile vieții, completând-o și îmbogățind-o.

În loc de concluzii

Maslov A. a definit actualizarea sinelui drept cea mai înaltă dorință a omului de a-și realiza talentele și abilitățile în societate, manifestând calitățile sale pozitive. Este important ca dezvoltarea acestui proces la tinerii ex-deținuți să nu fie determinat numai de necesitățile societății, a sistemului penitenciar, ci mai degrabă de nevoia internă a persoanei condamnate, adică de motivația acesteia. Actualizarea de sine nu este o chestiune ce ține de înaltă

perfoamanță, ci de înaltă funcționare a individului în societate. Realizând studiul empiric pentru determinarea nivelului de actualizare a sinelui la tinerii ex-deținuți, am constatat scoruri scăzute aproape la toți parametrii actualizării sinelui. În viziunea noastră este necesar implementarea unui program de intervenție psihosocială, organizat sub formă de training cu scopul dezvoltării parametrilor de autoactualizare în cadrul programului de pregătire pentru liberare a persoanelor aflate în detenție, dar și în perioada postdetenție, care ar facilita mult reintegrarea socială și profesională a acestora, ceea ce la rândul său va combate recidiva.

Bibliografie:

1. Cernițanu M. Stimularea dezvoltării motivației de autoactualizare la student. Teză de doctor în psihologie Chișinău, 2007. 227p.
2. Legea nr. 297 din 24.02.1999 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție.
3. Legea nr. 8-XVI din 14.02.2008 cu privire la probațiune.
4. Maslow A. H. Motivație și personalitate. București: Editura Trei (Motivation and Personality, ediția a III-a. New York: Addison-Wesley. Trad. rom. A. I. Răsuceanu, 2007. 310 p.
5. Raport de monitorizare și evaluare a activității de reintegrare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție. coord.: Dorina Ardeleanu, Chișinău: „Cu drag” SRL, 2009. 36 p.
6. Regulamentul privind activitatea consilierilor de probațiune la pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților. Aprobabil prin ordinul OCP nr.159 din 10.12.2013.
7. Тищенко Е. Я. Самореализация личности в уголовно-исполнительной системе. В: Педагогическое образование в России. №1, 2014. С.168-170.
8. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва, 2002. 490 с. Диагностика самоактуализации личности (А.В.Лазукин в адаптации Н.Ф.Калина) С.426-433.
9. <http://www.penitenciar.gov.md/ro/statistica> (accesat 24.09.2017).

ROLUL COMUNICĂRII ÎN REZOLVAREA CONFLICTELOR LA VÎRSTA PREADOLESCENTĂ THE ROLE OF COMMUNICATION IN CONFLICT SOLVING IN PREADOLESCENTS

CZU 159.922

Racu Igor, dr. habilitat, profesor universitar

Buzdugan Marcela, master în psihologie

Summary

The article presents the result of theoretical and experimental research of conflicts solving through communication in preadolescents. In constative research were included 108 preadolescents from 7th and 8th grade and in formative experiment 24 preadolescents: 12 in experimental group and 12 in control group. Different styles of communication such as: assertive, aggressive, manipulative, non-assertive and conflict solving strategies were described and studied. The formative program was orientated to development of effective communicative skills. Experimentally was demonstrated that developing assertive style of communication influence on choosing compromise and collaboration as strategies in conflicts solving.

Key words: communication, styles of communication, communicative skills, conflict solving strategies, preadolescence

Adnotare

În acest articol sunt prezentate rezultatele unei cercetări teoretico experimentale consacrate studiului problemei soluționării conflictelor prin intermediul activității de comunicare la vârsta preadolescentă. În cercetarea constativă au participat 108 subiecți din clasele a 7-a și a 8 – a iar în experimentul formativ 24: 12 în grupul experimental și 12 în grupul de control. Au fost cercetate diferite stiluri de comunicare: asertiv, agresiv, manipulator, non – asertiv și strategiile de soluționare a conflictelor. Programul formativ a fost conceput ca și dezvoltarea abilităților / competențelor de comunicare eficientă. S – a demonstrat posibilitatea de dezvoltare experimentală a competențelor de comunicare asertivă care determină formarea strategiei de colaborare și compromis în soluționarea conflictelor.

Cuvinte cheie: Comunicare, stiluri de comunicare, competențe de comunicare, strategii de soluționare a conflictelor, vârsta preadolescentă

Termenul de comunicare provine de la latinescul *communis* (comun, a pune în comun, a fi în relație). Comunicarea este o nevoie socială dictată de însăși natura noastră umană și care este prezentă în toate sferile de activitate. Fenomenul comunicării este o trăsătură centrală a culturii întrucât prin intermediul său se transmit valorile, atitudinile și percepțiile sociale de la o generație la alta.

Există două mari orientări în studiul comunicării:

Prima dintre ele vede comunicarea ca pe o transmitere de mesaje. Ea se preocupă de modul în care emițătorii și receptorii codifică și decodează mesajele, de felul în care transmițătorii utilizează canalele și mijloacele de comunicare, adică de problemele eficienței și acurateței.

Cea de-a doua orientare înțelege comunicarea ca producție și schimb de semnificații. Ea se preocupă de modul în care mesajele sau textele interacționează cu oamenii în scopul producției de semnificații, adică rolul pe care îl au textele în cultura noastră. Pentru această orientare, studiul comunicării reprezintă studiul textului și al culturii.

Prima școală definește comunicarea ca o interacțiune socială prin intermediul mesajelor prin care o persoană crează o legătură cu o altă persoană, îi afectează comportamentul, starea mentală sau reacțiile emoționale - și invers, bineînțeles. *Cea de-a doua școală*, semiotica, definește interacțiunea socială ca fiind acel lucru care constituie individul camembrou al unei culturi sau societăți.

Cele două școli mai diferă și din perspectiva înțelegerii a ceea ce este un mesaj. Școala-proces vede mesajul ca fiind acel lucru care este transmis prin procesul de comunicare, pentru semioticienii însă mesajul prezintă construcția de semne care, prin interacțiunea cu ceilalți receptori, produce înțelesuri [4, p.15-17].

În dicționarul de psihologie elaborat de P. Popescu-Neveanu găsim următoarea definiție pentru *comunicație*: „proces de schimb substanțial, energetic și (sau) informațional între două sau mai multe sisteme, pe baza căruia se asigură reflectarea sistemului emițător în sistemul receptor” [9, p. 125].

Conform lui Ion Haineș, se poate vorbi despre *două sensuri ale comunicării*: unul *restrâns*, prin care se înțelege transmiterea de informații, prin intermediul unor mesaje, proces specific uman, care a dus la constituirea limbajului, și altul *larg*, de contact și colaborare, cu ajutorul sunetelor și al gesturilor, comunicare ce se manifestă și pe scară animală [6, p.16].

Dificultatea defnirii comunicării este dată și de diversitatea unghiurilor de vedere sub care aceasta poate fi privită.

Trecând în revistă numeroase definiții, McQuail, citându-l pe Dance, a precizat cincisprezece astfel de formulări, în încercarea de a oferi o defnire completă, fiecare dintre ele punând accentul asupra unui alt aspect sau unei alte componente a comunicării:

- simboluri, vorbire, limbaj;
- înțelegerea - receptarea, nu transmiterea mesajelor;
- interacțiune, relație - schimbul activ și coorientarea;
- reducerea incertitudinii - care duce la căutarea de informație în scopul adaptării;
- procesul - întreaga secvență a transmiterii;
- transfer, transmitere - mișcare conotativă în spațiu și timp;
- legătură, unire - comunicarea în ipostază de conector, de articulator;

- trăsături comune - amplificarea a ceea ce este împărtășit sau acceptat de ambele părți;
- canal, purtător, rută - o extensie a „transferului”, având ca referință principală calea sau „vehiculul” (sistem de semne sau tehnologie);
- memorie, stocare - comunicarea duce la acumularea de informație și putem „să comunicăm cu” astfel de depozite informative;
- răspuns discriminatoriu - accentuarea acordării selective de atenție și a interpretării;
- stimuli - accentuarea caracterului mesajului în cauză, a răspunsului sau a reacției;
- intenție - accentuează faptul că actele comunicative au un scop;
- momentul și situația - acordarea de atenție contextului actului comunicativ;
- putere - comunicarea văzută ca mijloc de influență [apaud. 8, p.17].

Putem concluziona faptul că domeniul de definire și de interpretare a procesului de comunicare este vast. În activitățile umane totul este comunicare: a vorbi, a scrie, a asculta, a privi. Omul este o ființă socială. În absența comunicării, întreaga existență umană ar fi de neconceput. Evoluția culturii și a civilizației, a omului însuși, ca ființă superioară, este legată implicit de evoluția procesului de comunicare și diversificarea modurilor și mijloacelor de comunicare.

Deși conflictul este o dimensiune esențială a comunicării, acesta poate constitui o experiență constructivă sau una distructivă în dependență de modul de abordare și rezolvare, astfel rolul comunicării devine unul fundamental în rezolvarea conflictelor.

Faptul că comunicarea și conflictul prezintă interes atât pentru individ cât și pentru stat și societate a făcut ca problema să fie examinată de-a lungul anilor atât sub aspectul său pedagogic, psihologic, social, cât și sub cel umanitar de mulți cercetători.

Termenul de conflict provine din latinescul *conflictus*, desemnând lovirea împreună cu forță și implicând prin aceasta dezacorduri și fricțiuni între membrii grupului, interacțiune în vorbire, emoții și afectivitate. T.K. Gamble și M. Gamble definesc conflictul ca o variabilă pozitivă, în sensul că, „dincolo de toate perspectivele, conflictul este o consecință naturală a diversității” [apaud. 8, p.157].

Termenul de conflict a fost definit într-o mare diversitate de moduri. Dicționarul explicativ al limbii române definește conflictul ca pe o neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă, diferend, discuție (violentă).

În dicționarul de psihologie, P. Popescu-Neveanu propune următoarea definiție a conflictului: „ciocnire și luptă între motive, tendințe, interese, atitudini opuse, și de forță relativ egale și greu de conciliat sau ireconciliabile. Se produce într-un anumit moment sau este

persistent. Astfel se naște o stare de tensiune și frământări care pot căpăta o formă dramatică. Sînt inevitabile în viața individului, dar multe din ele pot fi depășite prin opțiuni în favoarea tendințelor cu semnificație superioară” [9, p.133].

Există cel puțin *trei perspective majore în abordarea conflictelor*:

- 1) *Perspectiva tradiționalistă* - conflictul este văzut negativ și asociat în mod obișnuit cu termeni ca violență, distrugere și iraționalitate. Această perspectivă solicită schimbări ale realității care a generat conflicte.
- 2) *Perspectiva relațiilor umane* - conflictele sunt normale pentru toate organizațiile și grupurile. De vreme ce conflictele sunt inevitabile, școala relațiilor umane sugerează acceptarea lor, și încearcă să raționalizeze conflictul.
- 3) *Perspectiva interacționistă* - această perspectivă chiar încurajează conflictul, pornind de la ipoteza că un grup riscă să devină static, apatic și să nu răspundă nevoii de schimbare, inovație. Liderii sunt încurajați să mențină un nivel al conflictului cît să păstreze dinamismul, creativitatea și autocrtica grupului [2, p.6].

Conflictele se supun unor clasificări multicriteriale. La început vom descrie patru mari tipuri de conflict:

- *conflictul-scop*, care apare atunci când o persoană dorește rezultate diferite față de alta;
- *conflictul cognitiv*, bazat pe contrazicerea unor idei sau opinii ale altora privitoare la un anumit fenomen;
- *conflictul afectiv*, ce apare atunci când o persoană sau un grup are sentimente sau emoții incompatibile cu ale altora;
- *conflictul comportamental*, ce apare atunci când o persoană sau un grup face ceva care este de neacceptat pentru ceilalți [8, p.160].

După criteriul localizării se evidențiază:

1. Conflicte interne, intrapsihice;
2. Conflicte externe, sociale;

Există mai multe *tipuri de conflicte intrapsihice*:

- a) Conflictul motivațional este între *vreau și vreau*;
- b) Conflictul moral – între *vreau și trebuie*;
- c) Conflictul neîndeplinirii dorinței sau complexul de inferioritate – între *vreau și pot* (între dorința și realitatea care împiedică satisfacerea ei);
- d) Conflictul de rol – între *trebuie și trebuie* (dificultatea realizării mai multor roluri de o singură persoană);

- e) Conflictul de adaptare – între *trebuie și pot* (tulburarea procesului de adaptare la mediul înconjurător, în special cel social);
- f) Conflictul autoaprecierii neadecvate – între *pot și pot* (conflictul între autoapreciere, atractivitate și posibilitățile reale);
- g) Conflictul nevrotic – longevitatea oricărui conflict descris mai sus sau totalitatea acestora.

Conflictele externe, în funcție de extensiunea ariei sociale acoperite pot fi:

- a) *Conflicte interpersonale* - apar între doi indivizi părinți/copii, cupluri, șef/subordonat ș.a.
- b) *Conflictul intragrupal* – apare în interiorul unui grup clasa de elevi, colectiv didactic, partid politic, la birou ș.a.
- c) *Conflictul inergrupal* - apare între grupări rasiale, etnice, politice ș.a.
- d) *Conflictul internațional* - apare între state, birouri de națiuni sau organizații internaționale.

Strategiile de prevenire a conflictului sunt eficiente atunci când putem intui anumite situații tensionale care ar putea determina conflicte neproductive. Există câteva *strategii de prevenire a conflictului*:

- focalizarea pe obiective, cu încercarea evitării conflictelor pe obiective;
- producerea unor sarcini stabile, bine structurate și acceptate de întregul grup;
- facilitarea comunicării;
- evitarea situațiilor câștig-pierdere;
- utilizarea de către cadrul didactic sau de către liderii echipelor educaționale a unor elemente aparținând strategiilor de moderare a activității;
- în grupuri este important ca fiecare membru să aibă senzația că are locul său [8, p. 81].

Scopul cercetării realizate constă în studierea relației dintre stilul de comunicare abordat și modalitatea de rezolvare a conflictelor la preadoescenti, precum și în elaborarea unui program de dezvoltare a abilităților de comunicare eficientă.

Metodele empirice utilizate: Chestionarul S.C. Analiza stilului de comunicare (Stroe Marcus); Chestionarul Thomas-Killman privind comportamentul în situații conflictuale; Diagnosticarea autoaprecierii stărilor psihice (H. J. Eysenck).

Ipoteza generală: Stilul de comunicare al unei persoane influențează modalitatea de rezolvare a conflictelor pe care acesta o manifestă/utilizează.

Ipoteze operaționale:

1. Presupunem că utilizarea stilului *non-assertiv (pasiv)* de comunicare determină adoptarea atitudinii de *acomodare* în rezolvarea conflictelor unde este specific un nivel scăzut al agresivității, dar un nivel înalt al anxietății, frustrării și rigidității.
2. Presupunem că adoptarea stilului *agresiv* ca dominant în comunicare, determină o atitudine de *confruntare* în rezolvarea conflictelor unde sunt caracteristice *nivelurile medii sau înalte* ale stărilor psihice de anxietate, frustrare, agresivitate și rigiditate.
3. Presupunem că stilul de comunicare *assertiv* condiționează adoptarea atitudinii de *colaborare sau compromis* în rezolvarea conflictelor și îi sunt caracteristice *nivelurile joase/scăzute* ale stărilor psihice de anxietate, frustrare, agresivitate și rigiditate.
4. Presupunem că dominarea stilului *manipulator* în comunicare condiționează adoptarea atitudinii de *confruntare sau acomodare* în situații de conflict și îi este caracteristic un nivel scăzut al anxietății și frustrării și un nivel mediu al agresivității și rigidității.
5. Presupunem că pentru preadolescenții de gen feminin este specifică utilizarea stilului assertiv și/sau non-assertiv în comunicare, iar pentru cei de gen masculin este specifică utilizarea stilului agresiv și/sau manipulator în comunicare.

Prezentarea eșantionului

Studiul de constatare a fost realizat pe un număr de 108 subiecți, elevi ai claselor VII "A", VII "C" și VIII "B", VIII "C" ai Liceului Teoretic X din orașul Chișinău. Din clasa VII „A” - 33 de subiecți; din clasa VII „C” – 32 subiecți; din clasa a VIII „B” - 23 de subiecți și VIII „C” - 20 de subiecți. 52 de subiecți sunt fete (48,1%) și 56 de subiecți sunt băieți (51,9%). În cadrul experimentului formativ, care a avut o durată de 6 săptămâni, au participat 12 subiecți, elevi ai clasei a "VII- C" și 12 au fost în grupul de control.

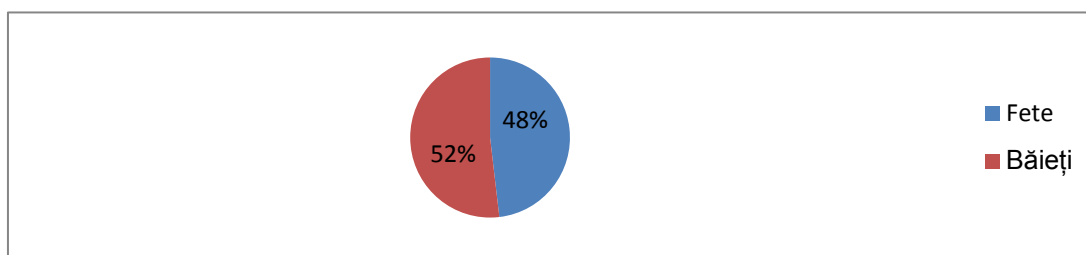

Figura 1. Distribuția subiecților în funcție de gen

În dependență de variabila vîrstă subiecții se repartizează în felul următor: 52 subiecți au vârsta de 13 ani (48%), 39 subiecți au vârsta de 14 ani (36%), 10 subiecți sunt la vârsta de 12 ani (9%) și 7 subiecți au 15 ani (7%).

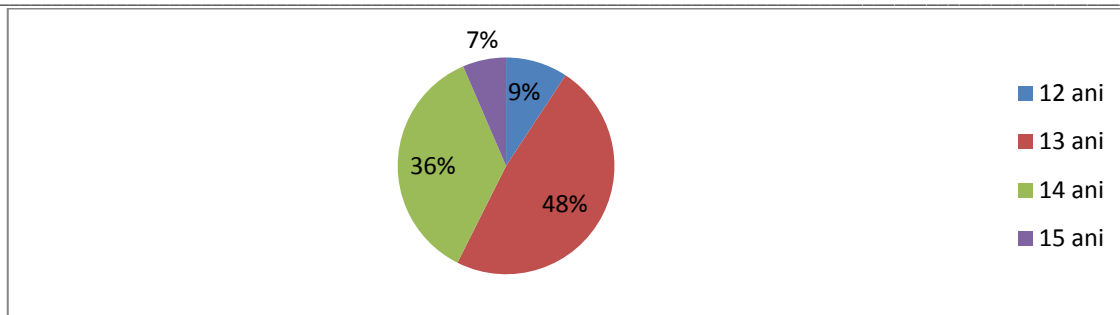

Figura 2. Distribuția subiecților în funcție de vârstă

Analiza și interpretarea datelor

Rezultatele obținute în baza *Chestionarului S.C. Analiza stilului de comunicare* sunt prezentate în figura 3. Constatăm că stilul de comunicare cu cea mai înaltă frecvență este stilul asertiv utilizat de 50 subiecți (46,3%), fiind urmat de stilul non-asertiv cu 25 subiecți (23,2%), după care se situează stilul manipulator utilizat de 21 subiecți (19,4%) și cel agresiv - 12 subiecți (11,1%).

Figura 3. Reprezentarea grafică a stilului de comunicare

Distribuția rezultatelor la stilurile de comunicare în dependență de gen sunt prezentate în figura 4: un procentaj mai mare de *fete* 52% (13 subiecți) manifestă *stilul non-asertiv* (pasiv) în comunicare, decât *băieți* – 48% (12 subiecți); un număr mai mare de *băieți* 75% (9 subiecți) utilizează *stilul agresiv*, care este manifestat în comunicare doar de 25% (3 subiecți) din fete.

Stilul manipulator se manifestă în măsură mai mare la subiecții de gen masculin, fiind dominant la 67% (14 subiecți) *băieți* și 33% (7 subiecți) fete; dintre elevii care au *stilul asertiv* dominant 56% (28 subiecți) sunt *fete* și 44% (22 subiecți) sunt *băieți*.

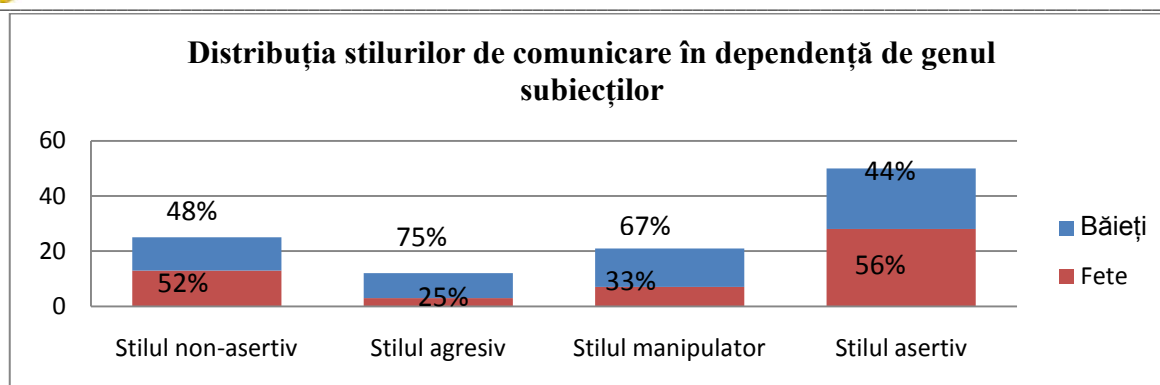

Figura 4. Reprezentarea grafică a stilurilor de comunicare în dependență de genul subiecților

Rezultatele obținute prin intermediul *Chestionarului Thomas-Killman* privind comportamentul în situații conflictuale sunt prezentate în figura 5. Cel mai mare număr de subiecți utilizează acomodarea în cazul unor confruntări interpersonale – 50 subiecți (46,3%); modul de soluționare a conflictului prin compromis este utilizat de 22 subiecți (20,4%); confruntarea este caracteristică pentru 21 subiecți (19,4%); colaborarea – 8 subiecți (7,4%) și evitarea – 7 subiecți (6,5%).

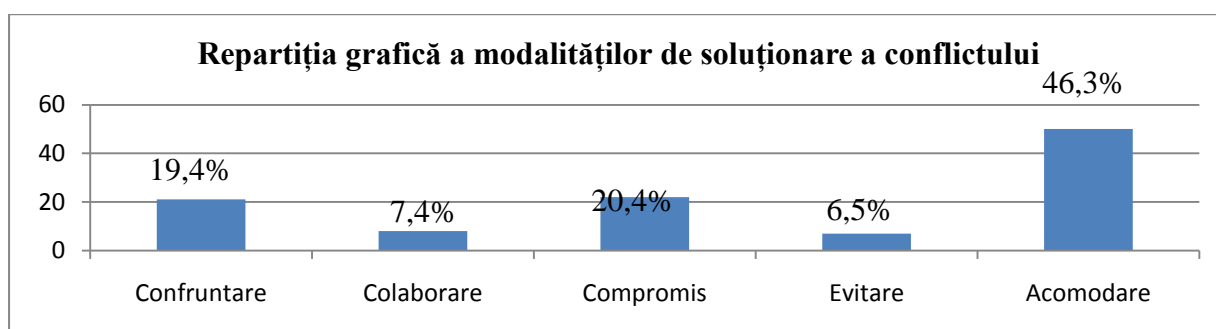

Figura 5. Rezultatele la Chestionarul Thomas-Killman privind comportamentul în situații conflictuale

În continuare prezentăm rezultatele la testul *Diagnosticarea autoaprecierii stărilor psihice*.

După cum observăm din figura 6 un nivel scăzut al anxietății se înregistrează la 56 subiecți (51,8%), nivel mediu – 47 subiecți (43,5%) și nivel înalt – 5 subiecți (4,6%) . Datele privind frustrarea indică că 56 subiecți manifestă un nivel scăzut (51,8%), 46 subiecți- nivel mediu (42,6%) și 6 subiecți nivel înalt (5,5%). Pentru agresivitate observăm că 43 subiecți (39,8%) au un nivel scăzut; 50 subiecți (46,2 %) - nivel mediu al agresivității și 15 subiecți (13,8%) – nivel înalt. Rezultatele la rigiditate: nivel scăzut la 24 subiecți (22,2%); nivel mediu la 70 subiecți (64,8%) și nivel înalt la 14 subiecți (12,9%).

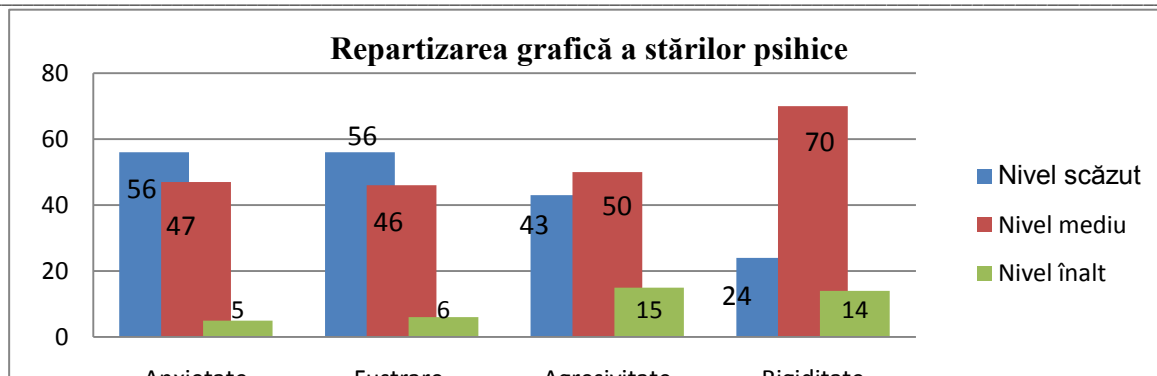

Figura 6. Rezultatele la testul Diagnosticarea autoaprecierii stărilor psihice

În continuare ne-am propus să determinăm ce strategii comportamentale utilizează preadolescenții în situațiile de conflict, în dependență de atitudinea lor dominantă în comunicare.

Observăm din figura 7 că majoritatea dintre preadolescenții care în comunicare utilizează stilul *non-assertiv (pasiv)* - 76% (19 subiecți) ca strategie comportamentală în situație de conflict manifestă *acomodarea*; 66% (8 subiecți) de preadolescenți care în comunicare manifestă *stilul agresiv* recurg la la *confruntare* ca strategie comportamentală în situații de conflict; subiecții pentru care *stilul manipulator* de comunicare este cel dominant au manifestat în proporții egale de 29% preferința pentru strategia de *confruntare* și respectiv 29% preferința pentru strategia de *acomodare* în situații conflictuale; preadolescenții care în comunicare manifestă *stilul assertiv* - 46% (23 subiecți) ca strategie comportamentală în situații de conflict practică *acomodarea*, iar 28% (14 subiecți) - *compromisul*.

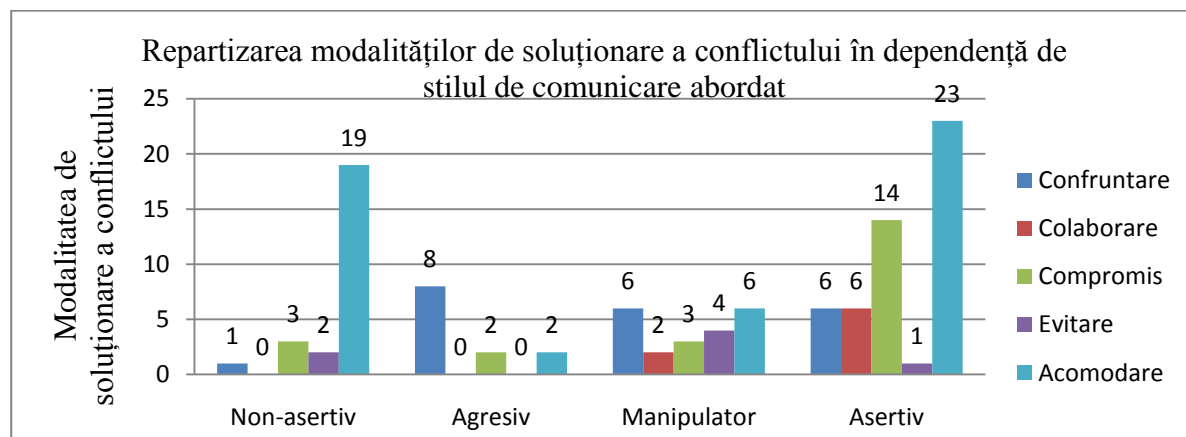

Figura 7. Distribuția rezultatelor privind modalitățile de soluționare a conflictelor în dependență de stilul de comunicare dominant

Ne-am propus să investigăm relația dintre stările psihice de anxietate, frustrare, agresivitate, rigiditate și cele patru stiluri dominante de comunicare.

Analiza cantitativă a rezultatelor prezentate în figura 8 ne permite să remarcăm că pentru *stilul asertiv* al comunicării este caracteristic *nivelul scăzut sau mediu* al stărilor psihice: 62% subiecți ce comunică asertiv prezintă un nivel redus al anxietății, 72% nivel redus al frustrării, 52% nivel redus al agresivității și 56% nivel mediu al rigidității.

Nivelul mediu al rigidității poate fi explicat prin criza de la 13 ani, această vârstă constituind 48% din eșantion, dar și prin apariția la preadolescent a propriilor convingeri și păreri.

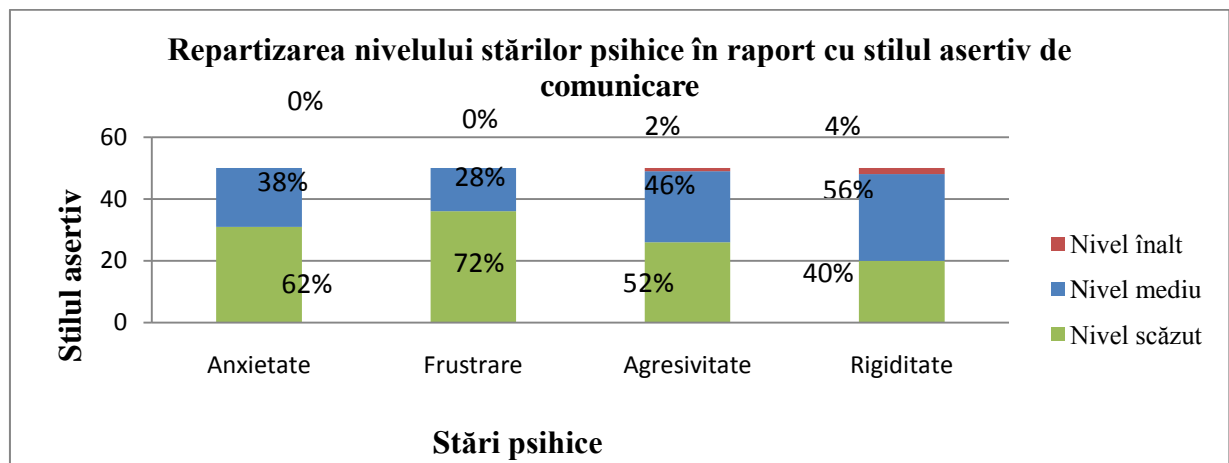

Figura 8. Distribuția rezultatelor privind stările psihice în dependență de stilul de comunicare dominant

Analiza cantitativă a rezultatelor ne permite să remarcăm că pentru *stilul manipulator* al comunicării este specific un *nivel mediu și/sau scăzut* al stărilor psihice: 57% dintre subiecții care comunică manipulator au un nivel scăzut al anxietății, 52% au un nivel scăzut al frustrării, 52% manifestă agresivitate la un nivel mediu, iar 76% manifestă rigiditate la un nivel mediu. În cadrul *stilului agresiv* de comunicare crește procentajul subiecților cu *nivel mediu și înalt* al stărilor psihice: 50% de subiecți ce comunică agresiv manifestă anxietate medie, 8% anxietate înaltă, frustrare de nivel mediu este prezentă la 50% de elevi, iar de nivel înalt la 17%, agresivitate de nivel mediu prezintă 42 % de elevi, iar de nivel înalt 25%; un nivel mediu al rigidității întâlnim la 75 % subiecți, iar un nivel înalt la 8% din subiecți. În cadrul *stilului non-asertiv* de comunicare predomină *scorurile medii* la următoarele stări psihice: anxietate - 48%, frustrare- 68% și rigiditate - 64%, iar în cadrul stării psihice de agresivitate observăm că 56% subiecți au un nivel scăzut al agresivității.

Analiza calitativă a rezultatelor indică faptul că *stilul non-asertiv (pasiv)* de comunicare determină abordarea atitudinii de acomodare în situații conflictuale, fiind în același timp în concordanță cu nivelurile scăzute ale agresivității și medii ale anxietății, frustrării și agresivității. Dominarea *stilului agresiv* în comunicare influențează preferința pentru rezolvarea conflictelor

prin confruntare, fiind însoțit de niveluri medii a tuturor stărilor psihice de anxietate, frustrare, agresivitate și rigiditate. Stilul asertiv în comunicare determină utilizarea preponderentă a compromisului în situații conflictuale. Deși inițial presupuneam în ipoteză că acesta se asociază și cu colaborarea, pentru populația noastră acest lucru nu este caracteristic. Acest stil relaționează cu nivelurile scăzute ale stărilor psihice. Stilul manipulator de comunicare relaționează cu confruntarea și/sau cu acomodarea în situații conflictuale și se asociază cu niveluri medii ale rigidității și agresivității și niveluri scăzute ale anxietății și frustrării. Stilul non-asertiv este utilizat preponderent de genul feminin, iar cel manipulator și agresiv de genul masculin. Stilul asertiv este prezent în mod egal de ambele sexe.

Programul formativ a fost conceput și realizat în scopul dezvoltării abilităților/competențelor de comunicare eficientă.

În scopul verificării eficacității programului de dezvoltare a abilităților de comunicare am realizat experimentul de control: au fost retestați subiecții din grupul experimental și subiecții din grupul de control (a câte 12 în fiecare grup).

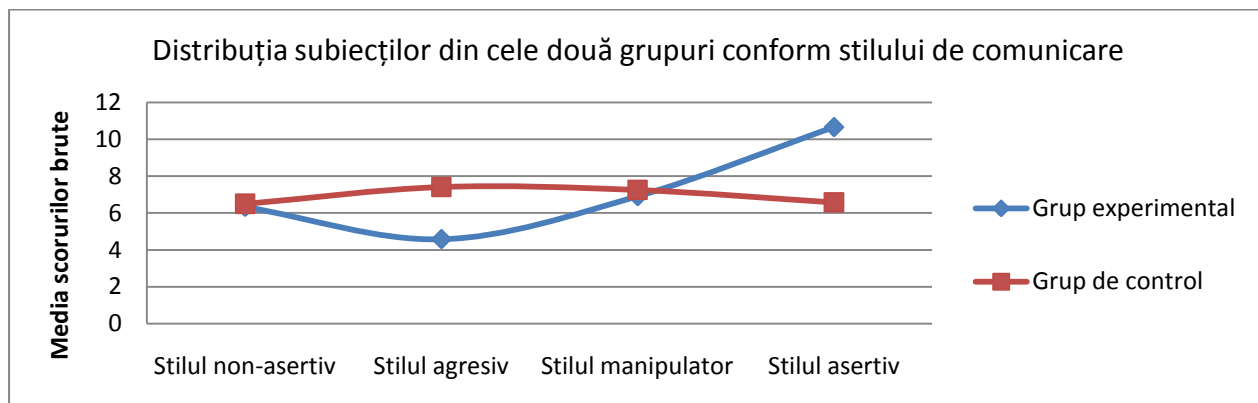

Figura 9. Chestionarului S.C. Analiza stilului de comunicare, experimentul de control

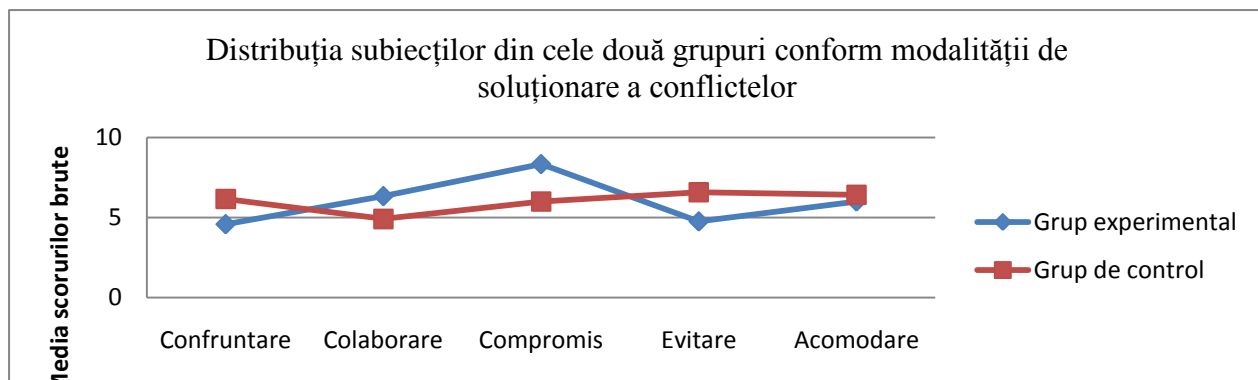

Figura 10. Rezultatele la Chestionarul Thomas-Killman, experimentul de control

Pentru a verifica eficacitatea programului formativ am utilizat metoda neparametrică de prelucrare a datelor, testul U-Mann-Whitney pentru compararea a două eșantioane independente.

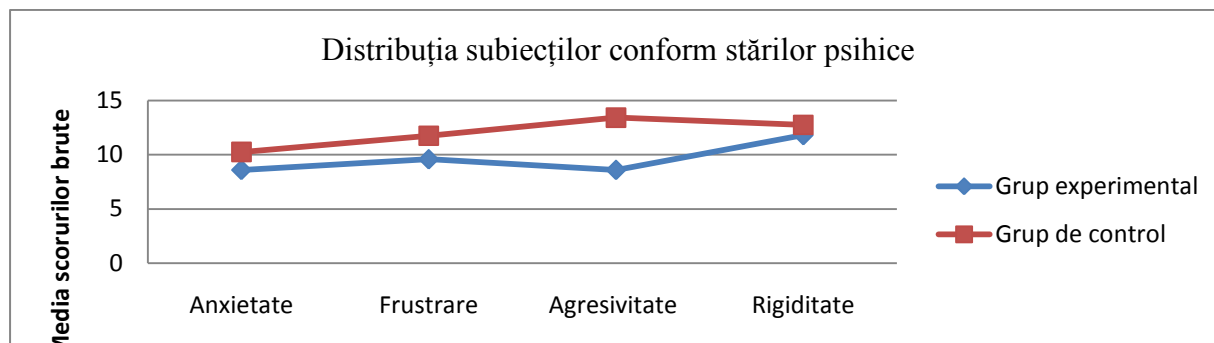

Figura 11. Rezultatele testului Diagnosticarea autoaprecierii stărilor psihice, experimentul de control

Am comparat între ele rezultatele grupului experimental și de control obținute în cadrul fiecărei variabile a fiecărui test.

Tabelul 1. Studiu de comparație: grup experimental și grup de control

Stilul agresiv de comunicare	U calculat	34
	p-value	0,05
Stilul asertiv de comunicare	U calculat	16,5
	p-value	0,01
Compromis	U calculat	20
	p-value	0,01
Evitare	U calculat	36,5
	p-value	0,05
Agresivitate	U calculat	22
	p-value	0,01

Studiul statistic ne – a permis să constatăm existența diferențelor statistic semnificative între rezultatele grupului experimental și de control, în cadrul mai multor variabile, ceea ce ne-a permis să confirmăm ipoteza propusă.

Astfel în urma aplicării programului de dezvoltarea al abilităților de comunicare atestăm majorarea numărului subiecților care utilizează comunicarea asertivă și micșorarea numărului elevilor ce comunică agresiv.

De asemenea s-a micșorat incidența utilizării strategiei de evitare în conflict și s-a majorat incidența strategiei de rezolvare a conflictului prin intermediul compromisului. În acest mod am demonstrat că abilitățile și stilurile de comunicare pot influența adoptarea unei sau altei strategii de rezolvare a conflictului.

Programul de dezvoltare a abilităților comunicative a determinat dezvoltarea stimei de sine, autocontrolului, sferei emoțional - volitive și a nivelului stărilor psihice. În legătură cu aceasta, am înregistrat o micșorare semnificativă din punct de vedere statistic a nivelului agresivității.

Bibliografie

1. Calancea A. Training-ul de dezvoltare a competențelor afective. Ghid metodologic. Tipografia Centrală. Chișinău, 2012.
2. Chirvasu Fl. Mediarea conflictelor în școală. Lucrare de disertație. Coord.: Pohomaci C.M., Ed: Sf. Ierarh Nicolae, Brăila, 2010.
3. Cristescu M. Ghid de comunicare asertivă. Proiectul CRESCENDO. București, 2013.
4. Fiske J. Introducere în științele comunicării. Trad. Monica Mîtarcă. Polirom, Iași, 2003
5. Graur E. Tehnici de comunicare. Ed: Mediamira, Cluj-Napoca, 2001.
6. Haineș I. Introducere în teoria comunicării. Ed. Fundatiei „Romania de Maine”, București, 1998.
7. Haines W. și alții. Eu și universul meu. Traducere și adaptare Stamatina O., Granaci L. Tipografia Centrală, 2003.
8. Pânișoară I. Ovidiu. Comunicarea eficientă. Ed. a 3-a, rev. Ed. Polirom, Iași, 2006.
9. Popescu-Neveanu P. Dicționar de psihologie. București: Ed: Albatros, 1978.
10. Racu I., Racu Iu. Psihologia dezvoltării. Chișinău, 2007.
11. Racu Ig. Psihodiagnoza și statistica psihologică. Chișinău, 2017.
12. Racu Iu. Anxietatea la preadolescenți. Abordări teoretice, diagnostic, modalități de diminuare. Ghid pentru studenți și maseranzi. Chișinău, 2013.

**ПРЕДСТАВЛЕНИЕ О МАТЕРИНСТВЕ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ
РЕПРОДУКТИВНЫХ УСТАНОВОК
REPRESENTATIONS OF MATERNITY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF
REPRODUCTIVE ATTITUDES
REPREZENTĂRILE DESPRE MATERNITATE CA FACTOR ÎN FORMAREA
ATITUDINILOR REPRODUCTIVE**

CZU 159.9

Толмач Ирина, школьный психолог Т.Л. «Васил Левски», Магистр психологии

Summary

This article presents the results of a study about the interrelation between representations of maternity and reproductive attitudes of girls and young women. The significance of the study is determined by the fact that its results can extend and deepen scientific understanding of the concept of psychological readiness for motherhood, its forms, as well as the structure and content of reproductive attitudes of girls' representations and young women's maternity.

Keywords: psychological readiness for maternity, women of reproductive age, reproductive attitude, representations of motherhood (ideas about maternity).

Adnotare

Articolul este dedicat studiului relațiilor dintre reprezentările maternității și atitudinilor reproductive la fete și femei tinere. Valoarea cercetării este determinată de faptul că rezultatele permit extinderea și aprofundarea reprezentărilor științifice asupra concepției pregătirii psihologice către maternitate, asupra formelor sale de manifestare și asupra structurii și conținutului montajelor de reproducere și a reprezentărilor despre maternitate la fete și femei tinere.

Cuvinte cheie: pregătire psihologică către maternitate, femei de vârstă reproductivă, atitudinea (montarea) reproductivă, reprezentări despre maternitate.

Аннотация

Статья посвящена изучению взаимосвязи между представлениями о материнстве и репродуктивными установками у девушек и молодых женщин. Значимость исследования определяется тем, что его результаты позволяют расширить и углубить научные представления о концепции психологической готовности к материнству, формах ее проявления, а также о структуре и содержании репродуктивных установок и представлений о материнстве у девушек и молодых женщин.

Ключевые слова: психологическая готовность к материнству, женщины репродуктивного возраста, репродуктивная установка, представления о материнстве.

Материнство занимает значительную часть жизни женщины, приписывая ей особый социальный статус и положение в обществе. Испокон веков роль женщины, а также ее положение в обществе, всегда связывались с материнством [9]. Если раньше основными ценностными предпочтениями женщин были рождение и воспитание детей то, на сегодняшний день, это становится второстепенным. Со временем возрастает число женщин, в жизни которых естественная репродуктивная функция не является доминирующей. Согласно данным национального бюро статистики, в последние годы в Республике Молдова наблюдается спад рождаемости [2].

В настоящее время нередко мы сталкиваемся с фактами неготовности женщины к материнству, депривацией у нее определенных потребностей, отказом от собственных детей, отмечается расцвет «эпидемии» материнской холодности. Эти негативные явления обусловлены многими причинами. Существуют различные факторы, которые оказывают влияние на рождаемость: генофилия, генофобия, репродуктивная активность и репродуктивная пассивность.

Другим детерминирующим фактором является представление о материнстве. Оно формируется, начиная с первых дней жизни в диадической системе «мать-дочь». В случае формирования искаженного представления о материнстве, потенциальные матери начинают ориентироваться только на негативные стороны детско-родительских отношений. Другими словами, отсутствие адекватного образа материнства в сознании некоторых женщин, возникшее в результате собственного отрицательного опыта общения со своими родителями, в частности, с матерью вызывает сбой в репродуктивных установках. Женщины, выросшие в условиях материнской депривации, не готовы к реализации поведения, соответствующего нуждам ребенка. Отсюда вытекает проблема депривации материнства. Ограничения, налагаемые депривированной матерью на поведение ребенка в первые годы его жизни, образуют неблагоприятный «дизайн» его самовосприятия и самоидентичности. В психологической литературе описаны последствия депривирующего поведения матери: отставание детей в развитии, формирование ложного я, нарушение процесса накопления первичного социального опыта, необходимого для психического развития и здоровья [8].

Женщина на пороге материнства оказывается неосведомленной об элементарных особенностях развития ребенка и своих функциях в уходе за ним и общении. Поэтому подготовка к материнству не должна ограничиваться ведением беременности и сведениями об уходе за ребенком и кормлением.

Представление о материнстве является одним из наиболее важных и актуальных проблем исследования философии, социологии, истории, психологии и других наук. С одной стороны образ материнства рассматривается, как филогенетическое образование, а с другой стороны - исключительно онтогенетическое образование. Изучением представлений о материнстве и образов материнства занимались следующие авторы: Винникотт Д., Мухина В. С., Овчарова Р. В., Пономарева Е.В., Хоментаскас Т.Г. и др. [1, 5, 6, 7, 10].

Исследование компонента психологической готовности к материнству – репродуктивная установка рассматривается следующими авторами: Ильясов Ф. Н., Косов П.И., Родштейн М. Н., Бенсон П.Д, Винсент С. и др. [3, 4, 8, 11]. Существует обилие научных исследований посвященных проблемам материнства, однако вопросы, касающиеся репродуктивных установок девушек и молодых женщин, а в частности период материнства до рождения ребенка, изучены мало и остаются открытыми. Психологическая готовность к материнству является одним из самых важных составляющих в структуре личности молодых женщин. Многие психологи посвятили свои исследования изучению готовности к материнству. Однако в научной литературе уделяется мало внимания такому важному компоненту, как репродуктивная установка в дородовый период.

Целью нашей научной работы является исследование представлений о материнстве как фактора формирования репродуктивных установок. Нами были выдвинута следующая **гипотеза** исследования: существует взаимосвязь между представлениями о материнстве и репродуктивными установками у девушек и молодых женщин.

Для проверки выдвинутых гипотез нами были использованы следующие **методики**: Эмпирические методы: «Ролевой опросник деторождения» Родштейн М.Н. [8] и «Представление об идеальном родителе» Овчарова Р. В. [6]. «Ролевой опросник деторождения» выявляет структуру и содержание репродуктивной установки у женщин. Репродуктивная установка имеет две полярные шкалы: генофилия – желание, направленное на рождение детей (эмоциональный компонент), и генофобия – страх, связанный с рождением детей; репродуктивная активность – это действия, направленные на рождение детей (поведенческий компонент)», репродуктивная пассивность – это бездействие или противодействие по отношению к рождению детей (контрацепция, аборт). Методика «Представление об идеальном родителе» исследует образ родительства, а в нашем случае выявляет образ матери у женщин фертильного возраста. Для решения поставленных задач, нами была модифицирована инструкция данной методики. Помимо исследования представлений о своей матери у девушек и молодых женщин, также мы исследовали представления о себе в роли будущей матери.

В нашем исследовании приняли участие 130 девушек и молодых женщин в возрасте от 16 до 33 лет. В исследовании принимали участие как замужние, так и незамужние молодые женщины, не беременные и без детей. На рис.1 представлены результаты показатели репродуктивных установок у девушек и молодых женщин.

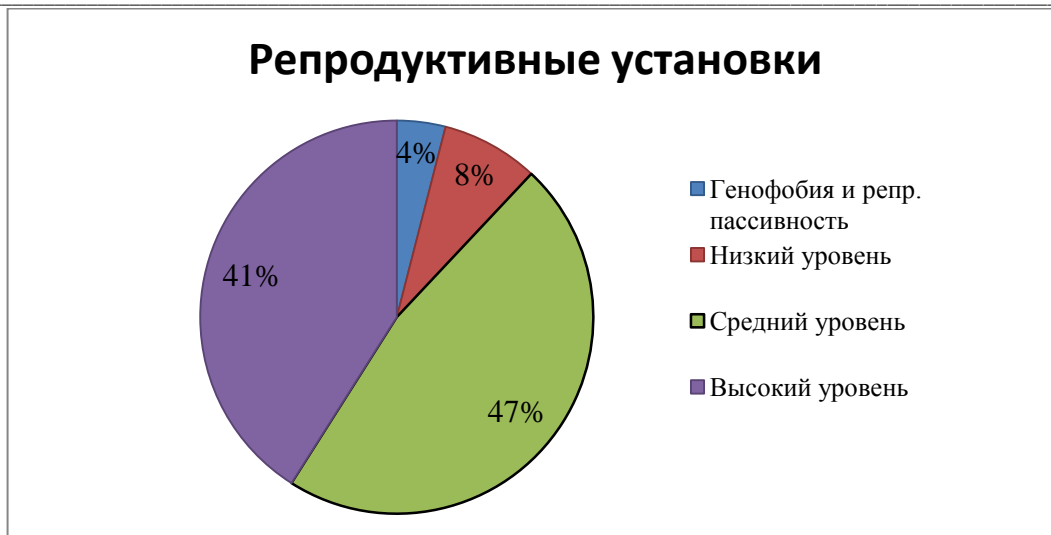

Рис. 1. Распределение испытуемых выборки по РУ (в%)

В изучаемой выборке у 4% испытуемых проявляются генофобия и репродуктивная пассивность, а также у 8% респондентов наблюдается низкий уровень репродуктивных установок. Это означает, что они испытывают страх, связанный с рождением детей, а также бездействуют или противодействуют этому процессу (контрацепция, аборты и др.). По результатам опросника (РОД) у 47% респондентов наблюдается средний уровень метрического индекса репродуктивных установок. К тому же, у 41% испытуемых - высокий уровень репродуктивных установок. Полученные данные свидетельствуют о том, что представления и настроения большинства респондентов отражают готовность и предрасположенность к реализации репродуктивного поведения (к рождению детей).

Следуя решению наших поставленных задач, нами была несколько модифицирована инструкция методики Р.В. Овчаровой.

В инструкции (А) респондентам были предложены пары противоположных характеристик, и они должны были выбрать одно из двух характеристик, которые наиболее точно описывали их реальных матерей, опираясь на воспоминания из детства (только о матери). В таблице № 1 проиллюстрированы средние значения представлений о материнстве, а именно образ собственной матери по трем компонентам: когнитивному, эмоциональному и поведенческому. Как видно из таблицы № 1 средний показатель эмоционального компонента, имеет самый высокий балл в отличие о других компонентов (11,11 из 36). В то же самое время, средний показатель поведенческого аспекта равен 7.12, а когнитивный аспект имеет 6.12 баллов из 36 возможных.

В инструкции (В) респондентам были предложены те же пары противоположных характеристик и они должны были выбрать одну из двух характеристик, которая, наиболее, точно описывает их образ в роли матери в будущем (только о себе). Таким образом, эмоциональный показатель имеет самый максимальный балл в отличие о других компонентов (11,83 из 36). Средний показатель поведенческого аспекта равен 11,19, а когнитивный аспект имеет 10,12 баллов из 36 возможных.

Таблица 1. Средние значения представлений о материнстве (о маме) и (о себе)

№	Шкалы	Инструкция (А)	Инструкция (В)
1.	Когнитивный компонент	6.12	10.12
2.	Эмоциональный компонент	11.11	11.83
3.	Поведенческий компонент	7.12	11.19
4.	Суммарный показатель	24.34	33.14

Далее мы сопоставили средние результаты инструкции (А) с результатами инструкции (В), иными словами мы сделали сравнительный анализ между результатами представления о своей матери с представлениями о себе в роли будущей матери, проиллюстрированные в нижеприведенной гистограмме.

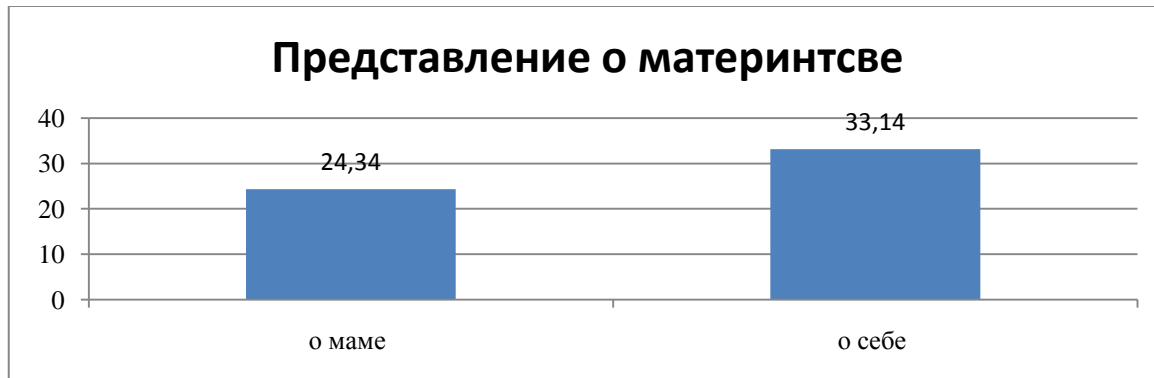

Рис. 2. Представления о материнстве (о маме) и (о себе)

На рис.2. мы можем увидеть значительные различия между результатами представления о своей матери с представлениями о себе в роли будущей матери. Девушки и молодые женщины приписывают более высокие баллы своему образу будущей матери, следовательно, они оценивают себя более позитивно в роли матери в отличие реального образа своей матери. Так как в выборке участвовали девушки и молодые женщины не беременные и не имеющие, можно сказать, что в реальной действительности они еще не смогли примерить к себе материнскую роль. Не смотря на это, они хотят, чтобы их будущий образ отличался от образа их собственных матерей в лучшую сторону.

На рис. 3. мы сравнили результаты представлений о своей матери с представлениями о себе в роли будущей матери по всем шкалам. Таким образом, средний результат представления о своей матери эмоционального компонента составляет 11.11 баллов, а результат представления о себе в роли будущей матери равен 11.83. Это означает, что эмоциональный образ своей матери совпадает со своим будущим эмоциональным образом в роли матери. Однако результаты когнитивного и поведенческого компонентов значительно различаются. В инструкции (А) когнитивный и поведенческий компоненты имеют низкие баллы по сравнению с инструкцией (В). Отсюда следует, что девушки и молодые женщины оценивают себя более позитивно в роли будущей матери в том, что касается когнитивного и поведенческого аспектов. Другими словами, они хотят лучше своих матерей реализовать когнитивный и поведенческий аспект материнства.

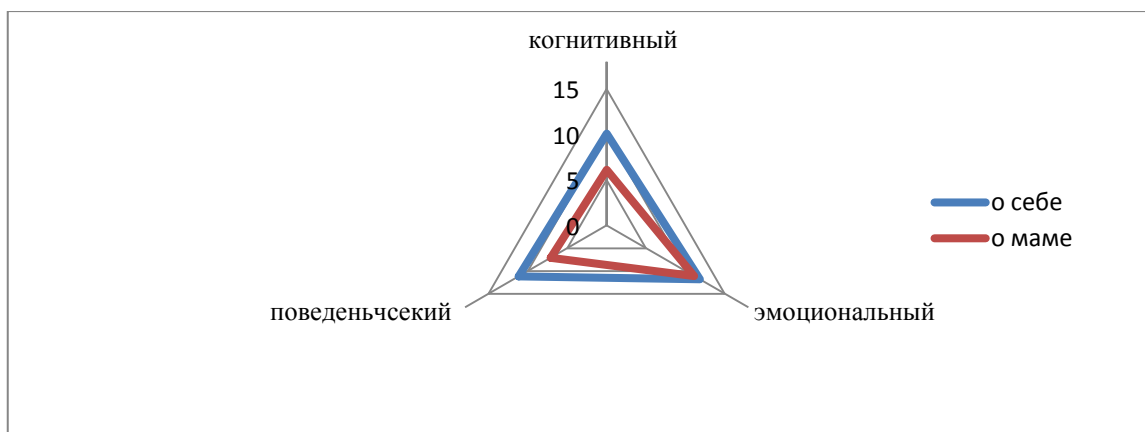

Рис. 3. Сравнительный анализ представлений о материнстве

Для более точного анализа результатов мы использовали метод статистической обработки результатов исследования t-критерий Ч. Стьюдента.

Таблица № 2. Результаты по t-критерию Ч. Стьюдента

№	Представления о материнстве	Коэффициент корреляции ($t_{эм.}$)	Значимость связи (P)
1	Когнитивный аспект	-6.2195	Значим при $p < 0.00001$
2	Эмоциональный аспект	-1.11652	Не значим $p = 0.26524$
3	Поведенческий аспект	-6.9137	Значим при $p < 0.00001$
4	Суммарный показатель	-27.68405	Значим при $p < 0.00001$

Проанализировав полученные данные, мы обнаружили тот факт, что результаты представления о своей матери с представлениями о себе в роли будущей матери различны с вероятностью более 99,9 %, кроме эмоционального компонента, где результат является незначительным.

С помощью статистического коэффициента линейной корреляции Пирсона К. мы выявили взаимосвязь представлений о материнстве и репродуктивных установок у девушек и молодых женщин. Мы исследовали взаимосвязь, как между представлениями о своей матери и репродуктивными установками, так и корреляцию между представлениями о себе в роли будущей матери репродуктивными установками. В ниже приведенной таблице отображены результаты расчёта корреляция между представлением о материнстве (о маме) и репродуктивными установками.

Таблица № 3. Взаимосвязь между представлениями о материнстве (о маме) и РУ.

Шкала	Коэффициент корреляции	Значимость связи
Когнитивный аспект	0.141	Не значим.
Эмоциональный аспект	0.083	Не значим.
Поведенческий аспект	0.256	Значимость при $p \leq 0.05$
Суммарный показатель	0.217	Значимость при $p \leq 0.05$

В результате статистической обработки данных и сравнения полученных результатов с таблицей критических значений линейной корреляции Пирсона была выявлена значимая положительная связь между поведенческим аспектом представления о материнстве и репродуктивными установками, при $p \leq 0.05$. К тому же была обнаружена положительная связь между суммарным показателем представлений о материнстве и репродуктивными установками, при $p \leq 0.05$. Это говорит о том, что чем позитивнее девушки и молодые женщины оценивают образ своей матери, тем выше у них уровень репродуктивных установок, и наоборот.

Следующая таблица содержит корреляционную связь между представлениями о себе в роли будущей матери репродуктивными установками.

Таблица № 4. Взаимосвязь между представлениями о материнстве (о себе) и РУ.

Шкала	Коэффициент корреляции	Значимость связи
Когнитивный аспект	0.249	Значимость при $p \leq 0,05$
Эмоциональный аспект	0.413	Значимость при $p \leq 0,0001$
Поведенческий аспект	0.121	Не значим.
Суммарный балл	0.354	Значимость при $p \leq 0,0001$

Анализируя полученные результаты можно говорить о том, что существует значимая положительная связь между представлениями о себе в роли будущей матери репродуктивными установками, при значимости $p \leq 0,0001$. Это говорит о том, что чем позитивнее девушки и молодые женщины оценивают себя в роли будущей матери, тем выше уровень репродуктивных установок, и наоборот. Значимая положительная связь прослеживается как по общему показателю, так и по отдельным шкалам кроме поведенческой шкалы, где корреляция не является значимой.

Полученные результаты исследования позволяют сделать следующие **выводы**:

Исследование метрического индекса репродуктивных установок показывает, что большинство респондентов нашей выборки обладают высоким и средним уровнем репродуктивных установок. Это свидетельствует о том, что представления и настроения большинства респондентов отражают готовность и предрасположенность к реализации репродуктивного поведения (к рождению детей). Меньше тех, кто обладает низким уровнем репродуктивных установок или тех, кто вообще испытывает страх, связанный с рождением детей, а также бездействует или противодействует этому (контрацепция, аборты и др.). Несмотря на высокие результаты испытуемых, в Молдове наблюдается тенденция снижения рождаемости.

В результате сравнительного анализа результатов представления о своей матери и представлений о себе в роли будущей матери мы выявили значительные различия. Девушки и молодые женщины приписывали более высокие баллы своему образу будущей матери, следовательно, они оценивают себя более позитивно в роли матери в отличие от реального образа своей матери.

Опираясь на результаты нашего исследования, мы подтвердили выдвинутую нами гипотезу. Существует взаимосвязь между представлениями о материнстве и репродуктивными установками у девушек и молодых женщин. Существует положительная связь между представлениями о материнстве (представлениями о своей матери и представлениями о себе в роли будущей матери) и репродуктивными установками. Это говорит о том, что чем позитивнее девушки и молодые женщины оценивают образ своей матери и образ себя в роли будущей матери, тем выше у них уровень репродуктивных установок, и наоборот.

Библиография

1. Винникот Д. Маленькие дети и их матери. М.,1998. 80 с.;
2. Влэдическу Н., Фрипту В., Гылка В. Молдову ожидает демографический кризис. <http://www.pan.md/news/Moldovu-ajidaet-demograficheskiy-krizis/51728> [просмотрено 26.01.2017];
3. Ильясов Ф. Н. Потребность в детях и репродуктивное поведение. В: Мониторинг общественного мнения. 2013. №1, с. 168-177.;
4. Косов П.И., Берендеева А.Б. Основы демографии. М.: ИНФРА-М, 2010. с.;
5. Мухина В.С. Проблема материнства и ментальности женщин в местах лишения свободы // Развитие личности, 2003. № 1. 144.с.;
6. Овчарова Р.В. Психология родительства. М.: МПС, 2006. 496.с.;
7. Пономарева Е.В. Психологические особенности формирования образа материнства в онтогенезе. Историческая и образовательная мысль. 2013. № 2 с.161-164;
8. Родштейн М. Н. Гендерно-ролевая идентичность как фактор репродуктивной установки женщин. Дисс. канд. психол. наук. Самара: РКГ, 2006. 170.с.;
9. Толмач И.И., Бурага Н.А. Репродуктивные установки и ценностные ориентации молодых женщин. Studii și cercetări: Științele Educației Nr.5 (105) 2017 p.183-187;
10. Хоментаскас Т.Г. Семья глазами ребенка. М.: Педагогика, 1989.160 с.;
11. Benson P.D., Vincent S. Development and validation of the sexist attitudes toward women scale. Ps. Of Women Quar.,1990.No.5.P:276-291.

**PREVENIREA COMPORTAMENTULUI DELINCVENT PRIN INTERVENȚII
PSIHO – SOCIO – PEDAGOGICE
PREVENTION OF DELINQUENT BEHAVIOR THROUGH PSYCHO - SOCIO -
PEDAGOGICAL INTERVENTIONS
CZU 159.923 + 316.624**

Virlan Maria, dr. în psihologie, conf. univ., UPS "I.Creangă"
Frunze Olesia, dr. în științe pedagogice, UPS "I.Creangă"

Summary

Comprehensive analysis of the current social and economic situation in Moldova indicates the presence of social anomie at all levels and its consequences on the dynamics immediate delinquent manifestations among the younger generation. Juvenile delinquency remains an open question as long as the mitigation requires urgent investment at all levels and all stakeholders. Given the social and psychosocial dynamics that are young with delinquent behavior, social worker sets a number of objectives and means appropriate to the social change that we believe necessary. To trigger change, social worker designed prevention programs for Psycho - socio - pedagogical.

Keywords: juvenile delinquency, deviance, prevention, psycho-socio-pedagogical intervention program.

Adnotare

Analiza complexă a situației social-economice actuale din Republica Moldova indică prezența anomiei sociale la toate nivelurile și consecințele ei imediate asupra dinamicii manifestărilor delincvente în rândul generației tinere. Delicvența juvenilă va rămâne o problemă deschisă atâta timp cât procesul de diminuare reclamă investiții de urgență, la toate nivelurile și a tuturor factorilor implicați. Ținând cont de dinamica socială și psihosocială în care se află tânărul cu comportament delicvent, asistentul social definește o serie de obiective și mijloace adecvate procesului de schimbare socială pe care îl crede necesar. Pentru a declanșa schimbarea, asistentul social concepe prevenirea prin programe de intervenție psiho – socio – pedagogice.

Cuvinte cheie: delicvență juvenilă, devianță, prevenire, program de intervenție psiho – socio – pedagogic.

Comportamentul delincvent reprezintă o problemă deschisă la etapa actuală, vizavi de care comunitatea științifică și forurile de decizie caută soluții pertinente de remediere. În multitudinea formelor pe care le are devianța socială un loc central îl ocupă conduitele delincvente, acestea rămânând a fi cele mai grave și dezastruoase pentru mediul social. Delicvența fiind condiționată de o serie de factori precum: scăderea bruscă a bunăstării familiei și colectivității, creșterea ratei șomajului, a sărăciei și a inegalității sociale, exordul de populație, dezorganizarea mediului familial, lipsa supravegherii copiilor, abandonul școlar.

Lamentabil este faptul că comportamentul delicvent ia amploare, iar acest lucru nu s-a produs inopinat, ci reflectă o trăsătură de bază a societății contemporane și anume controlului social slab și o capacitatea redusă de a opune rezistență indivizilor a căror comportamene contravin legii.

Manifestată prin abateri de la normele juridico-penale, delicvența ca fenomen se caracterizează prin perfecțiunea ei calitativă și cantitativă, apariția unor noi tipuri de acte delicvente, cruzimea acțiunilor infractorilor, precum și manifestarea acestor delictive la persoane

tot mai tinere. Pentru asistența socială prezintă interes tipologiile delincvenței juvenile identificate în dependență de principiul vizibilității sociale a comportamentelor delicvente. [1]

În Republica Moldova, la ora actuală, se acordă o importanță egală atât persoanei delicvente, cât și situației sociale a acesteia. Asistentul social fiind un agent al schimbării acționează în contexte sociale complexe, el concepe strategii combinate de identificare și prevenire a comportamentelor social indezirabile. Dat fiind complexitatea câmpului social și a problemelor pe care încearcă să le rezolve, profesia de asistent social a cunoscut o specializare și o multiplicare pe ramuri de intervenție. Astfel, asistentul social, care activează pe trei niveluri: comunitar, individual și de grup, aplicând programe de intervenție psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile, poate contribui la transformări în sfera atitudinilor și comportamentelor a acestora.

Scopul cercetării a fost evidențierea cauzelor psihosociale ale comportamentului delincent în rândul tinerilor și proiectarea unui program de intervenție psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile.

Metode de cercetare:

1. *Chestionar de identificare a problemelor sociale cu care se confruntă tinerii cu comportament delincent.*
2. *Interviul cu specialiștii în scopul elucidării cauzelor psiho-sociale ce duc la apariția delincvenței juvenile și a măsurilor de prevenire a acestui fenomen*

Subiecții. În cadrul experimentului au fost implicați minori cu vârsta cuprinsă între 9-16 ani care stau la evidență la Sectorul de poliție cu diverse delikte comise; cadre didactice, psihologi, asistenți sociali, inspectori pentru problemele minorilor.

În urma aplicării chestionarului putem analiza structura familiilor de proveniență a delincvenților, demonstrând că majoritatea minorilor provin din familii dezintegrate (părinți aflați în divorț/separați fără divorț/conviețuire în concubinaj/familii monoparentale), aproximativ 65% din total. Aproximativ 20 % din respondenți locuiesc în familii complete iar 15 % sunt copii orfani care locuiesc la rude/cunoscuți, adică au rămas fără îngrijire părintească

La capitolul motivelor săvârșirii actelor delicvente, majoritatea respondenților (55%) susțin că au fost nevoiți să facă acest lucru din cauza situației financiare precare în care se află și din cauza sărăciei. Aproximativ 20% din minorii chestionați au săvârșit infracțiuni din dorința de a câștiga mulți bani. O altă cauză, la fel de importantă, care a determinat intrarea minorilor în conflict cu legea este vulnerabilitatea părinților (15%), astfel copiii fiind nevoiți să-și câștige

banii prin diferite modalități. Din cauza carențelor educative 5% din minori au ajuns în conflict cu legea iar 5% au făcut acest lucru luând drept exemplu ceea ce au făcut semenii/prietenii lor.

În ceea ce privește relația minorului cu familia, rezultatele cercetării arată că 55% din toți cei chestionați sunt în relații rele cu părinții lor, 20% au relații bune, 15% relativ bune iar 10% foarte bune.

În tabelul de mai jos evidențiem cauzele delincvenței juvenile reflectate în răspunsurile profesioniștilor la interviu.

Tabelul 1. Cauzele apariției delincvenței

Lipsa controlului din partea părinților; Ignorarea și neparticiparea adulților la formarea personalității minorului; Carențe educaționale.	Sărăcie, șomaj, vulnerabilitate, alcoolism, dependență de drog, hiperpermissivitate parentală.	Carențe financiare, familie numeroasă, familie monoparentală, vulnerabilitate, boli cronice etc.
4 persoane	2 persoane	2 persoane

O concluzie separată putem face cu referire la cauzele ce țin de particularitățile individuale ale elevilor cu comportament delincvent.

Printre aceste cauze putem enumera:

- ✓ Incapacitatea copiilor de a-și gestiona emoțiile puternice de neliniște, furie, ură – 7 persoane.
- ✓ Lipsa abilităților elevilor de a soluționa constructiv conflictele care apar între ei și alte persoane – 6 persoane.
- ✓ Incapacitatea elevilor de a stabili relații interpersonale cu alte persoane, fie că de aceeași vârstă cu ei, fie de alte vârste – 4 persoane.

Profesioniștii au fost rugați să identifice *modalitățile de combatere a fenomenului delincvenței juvenile*. Cele mai semnificative soluții le prezentăm în tabelul de mai jos.

Tabelul 2. Modalități de combatere a fenomenului delincvenței juvenile

Profesori	<ul style="list-style-type: none">• Sensibilizarea părinților de a participa la viața social-educativă a copiilor prin asistarea la ore, participarea la adunările cu părinții, includerea acestora în diferite activități extracurriculare organizate în cadrul școlii: vizite la muzee alături de copii și colectivul clasei, sprijinul copilului în pregătirea temei, suport.
-----------	--

	<ul style="list-style-type: none">• Desfășurarea programelor de informare asupra consecințelor pe care le are comiterea unor infracțiuni de către minori în cadrul școlilor, pornind de la clasele primare și până la clasele de liceu.• Organizarea unor întâlniri în comunitate la care să participe atât minorii, cât și părinții, și unde să se analizeze situația delincvenței juvenile, sancțiunile, dar și modalitățile de prevenire ale acestora.
Psihologii	<ul style="list-style-type: none">• Includerea părinților și copiilor din grupul de risc în diferite activități psihologice pentru a preveni apariția acestui fenomen.• Terapie de grup cu familiile și copiii ce au probleme cu legea.• Suport emoțional pentru părinți• Stimularea familiilor să se implice activ în procesul de reabilitare a minorului;• Colaborare eficientă cu mass media.
Asistenți sociali	<ul style="list-style-type: none">• Suport psiho - emoțional dar și financiar familiilor cu risc de delicvență juvenilă.• Includerea familiilor social vulnerabile în diverse programe de sprijin social.• Includerea copiilor în unele servicii alternative de protecție (APP, CCTF).• Pregătirea pentru viața de familie a tinerilor ce-și întemeiază o familie, în special pentru cei vulnerabili.• Parteneriat cu alți actori sociali: medici, polițiști, pedagogi, comunitatea.• Adaptarea pedepselor în funcție de gravitatea faptei comise și coroborarea pedepselor privative de libertate cu sancțiunile în regim alternativ, deoarece lipsirea minorului de familie poate avea consecințe negative asupra dezvoltării psihosociale a acestuia.• Crearea unui sistem de monitorizare a minorilor delincvenți și a situației acestora, indiferent de tipul de pedeapsă pe care îl execută/l-a executat;
Polițiști	<ul style="list-style-type: none">• Intervenție la nivel de comunitate pentru a preveni infracționalitatea.• Evidență strictă a cazurilor de delicvență.

	<ul style="list-style-type: none">• Implicarea organelor de protecție a copilului în fiecare caz de delincvență.• Organizarea unor activități sociale și recreative la care să participe minorii, oferindu-le acestora pe lângă un timp liber petrecut într-un mod constructiv și recunoașterea socială.
--	---

Profesioniștii au fost întrebați *care sunt instituțiile ce ar trebui să se implice în prevenirea delincvenței juvenile.*

Majoritatea consideră că cele mai implicate instituții în prevenirea delincvenței juvenile sunt: școala, asistența socială, administrația publică locală.

În școală se organizează activități de prevenire a delincvenței juvenile. Aceste activități revin mai mult în sarcina diriginților de clasă, psihologului școlar, directorului adjunct pentru activitatea educativă. Dar acești specialiști nu au o pregătire necesară în această direcție, activitățile lor se bazează pe entuziasm.

În ceea ce privește implicarea asistenților sociali în activitatea de prevenire a delincvenței, aceștea practic nu se implică, deoarece au puse pe umerii lor multe alte atribuții, mai mult, ei, la fel ca și profesorii, nu au o pregătire specială în această direcție. Probabil ar trebui ca în fiecare localitate să fie un specialist pentru problemele minorilor.

În privința contribuției APL la prevenirea delincvenței juvenile, atunci și aici se constată probleme de neimplicare, deoarece primarii și secretarii consiliilor locale atribuie aceste sarcini școlii și poliției.

Concluzii la experimentul de constatare:

- Cauzele intrării în conflict cu legea a minorilor sunt de ordin social și individual.
- Cele de ordin social sunt: familii dezintegrate, carențe educaționale, vulnerabilitate, situație financiară precară.
- Cauzele ce țin de particularitățile individuale ale elevilor cu comportament delincvent sunt: incapacitatea copiilor de a-și gestiona emoțiile puternice de neliniște, furie, ură; lipsa abilităților elevilor de a soluționa constructiv conflictele care apar între ei și alte persoane; incapacitatea elevilor de a stabili relații interpersonale cu alte persoane, fie că de aceeași vârstă cu ei, fie de alte vârste.
- Instituțiile publice care ar trebui să se implice în prevenirea delincvenței juvenile sunt școala, asistența socială, APL.

- Pentru a spori nivelul încrederii în instituțiile din comunitate, dar și pentru o mai bună implicare a diferșilor actori comunitari, inclusiv a părinților, în activități de prevenire a delincvenței juvenile, este necesar ca instituțiile ce desfășoară activități de prevenire a delincvenței juvenile să informeze publicul larg și potențialii parteneri despre activitățile desfășurate.

Rezultatele obținute la experimentul de constatare ne-au permis să elaborăm un program de acțiuni psiho – socio – pedagogice în vederea prevenirii delincvenței juvenile.

Acest program a fost compus din două mari compartimente:

1. Introducerea părinților în programele de prevenție și intervenție.
2. Învățarea de către copii a abilităților sociale.

Evaluarea eficienței programului elaborat în cadrul cercătrii de față a fost una deosebită de cea obișnuită. Nu am comparat rezultatele grupului experimental de la test și retest, ori cu ale celui de control.

În vederea evaluării eficienței programului psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile am rugat 10 cadre didactice să dea aprecieri acestui program.

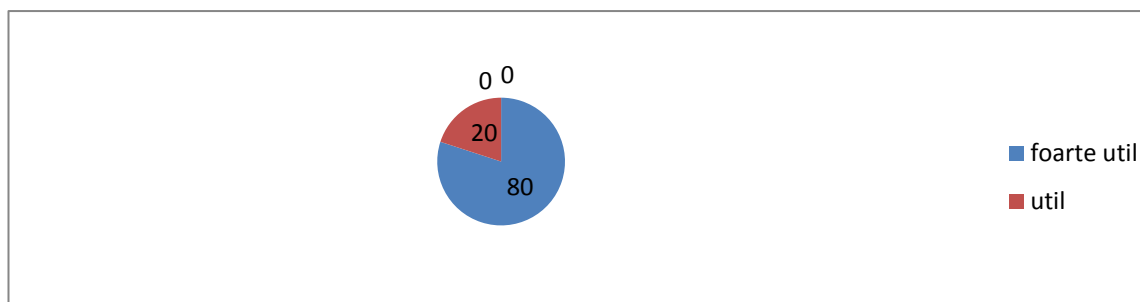

Fig. 1. Răspunsurile oferite de cadrele didactice referitor la utilitatea Programului

La itemul „Evalueați utilitatea Programului psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile utilizând următoarele aprecieri: foarte util, util, nu chiar util” am obținut următoarele răspunsuri: 8 cadre didactice (80%) au apreciat cu foarte util, 2 cadre didactice (20%) – cu util.

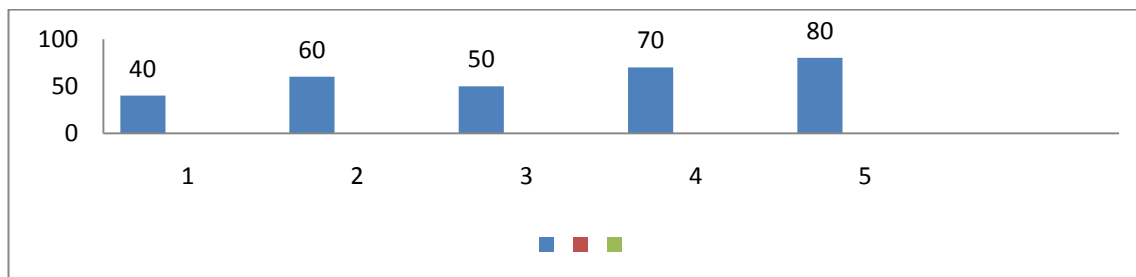

Fig. 2. Avantajele Programului psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile

La itemul „Enumerati câteva avantaje ale Programului psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile” cadrele didactice au oferit următoarele răspunsuri:

1. Oferă metode, tehnici concrete pentru cadre didactice în vederea dezvoltării la elevi a capacității de rezolvare a problemelor sociale - în 40% cazuri.
2. Ajută cadrele didactice să dezvolte la elevi abilități de interacțiune socială pozitivă și de stabilire de relații - în 60% cazuri.
3. Oferă metode, tehnici concrete pentru cadre didactice în vederea dezvoltării la elevi a capacității de rezolvare eficientă a conflictelor - în 50% cazuri.
4. Ajută cadrele didactice să dezvolte la elevi abilități de gestionare a furiei - în 70% cazuri.
5. Poate contribui la prevenirea comportamentelor delincvente în rândul tinerilor - în 80% cazuri.

La tehnica 3-2-1 cadrele didactice au fost rugate să scrie **3 lucruri importante** pe care le-au aflat din Program, **2 idei** sau concluzii personale pe care să le împărtășească cu colegii, **1 acțiune** pe care o vor întreprinde imediat după lecturarea Programului.

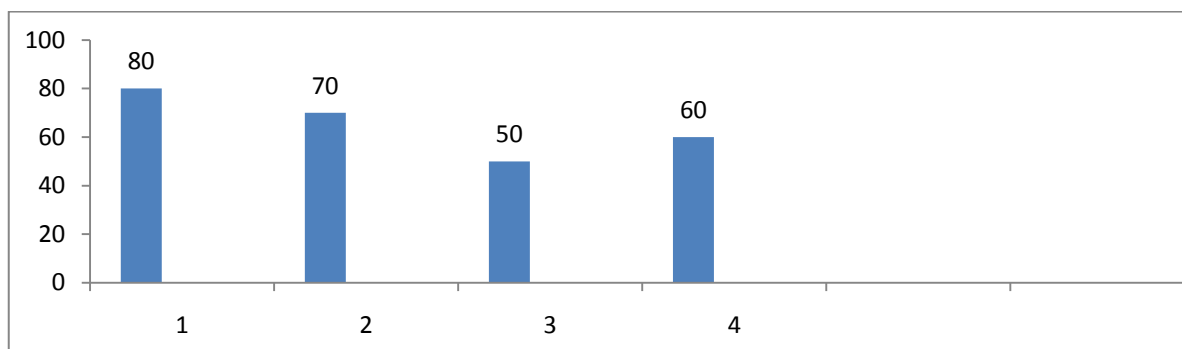

Fig. 3. Lucrurile importante pe care le-au aflat cadrele didactice în urma lecturării Programului

Printre cele mai semnificative lucruri pe care le-au aflat cadrele didactice în urma lecturării Programului putem evidenția următoarele:

- Cum să dezvolte abilități de identificare și modalități alternative de interpretare a situațiilor sociale (80%).
- Care este ABCDE – ul rezolvării conflictelor (70%).
- Care sunt tehnicile de relaxare (50%).
- Care sunt pașii implicați în gestionarea furiei (60%).

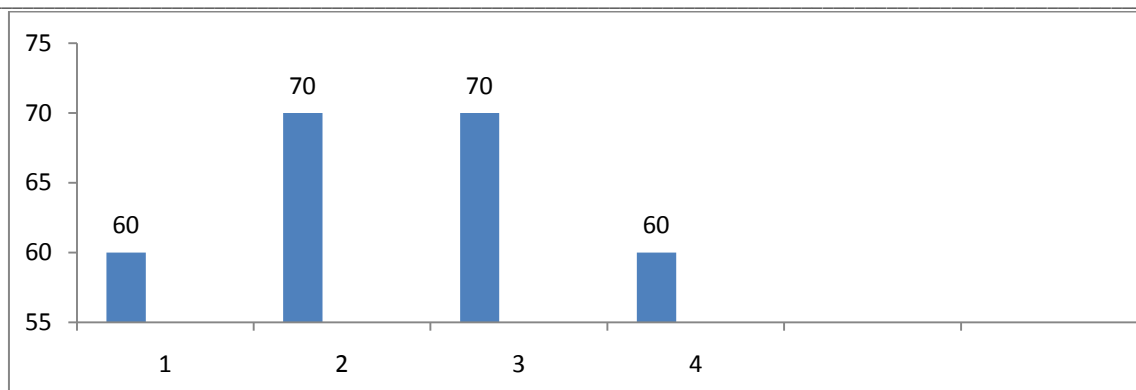

Fig.4. Ideile, concluziile personale pe care cadrele didactice ar dori să le împărtășească cu colegii în urma lecturării Programului

Cadrele didactice care au evaluat Programul elaborat în cadrul cercetării noastre au evidențiat următoarele idei, concluzii, pe care le-ar împărtăși cu colegii lor:

1. Dacă se valorifică abilitățile elevilor de interacțiune socială pozitivă și de stabilire de relații este mai mic riscul ca aceștia să declanșeze conflicte distructive (60%).
2. Cu cât elevii vor coopera cu alții în rezolvarea unei sarcini, cu atât ei mai puțin vor ajunge la confruntare (70%).
3. Pentru a menține climatul calm în clasă este bine ca periodic profesorii să utilizeze tehnici de relaxare a elevilor în activități de maximă anxietate și tensiune (70%).
4. O activitate planificată cu obiective clare, cu termene stabilite pentru realizarea lor, cu analiza ulterioară a acțiunilor întreprinse va avea un efect motivator consistent al elevilor în rezolvarea prosocială a conflictelor (60%).

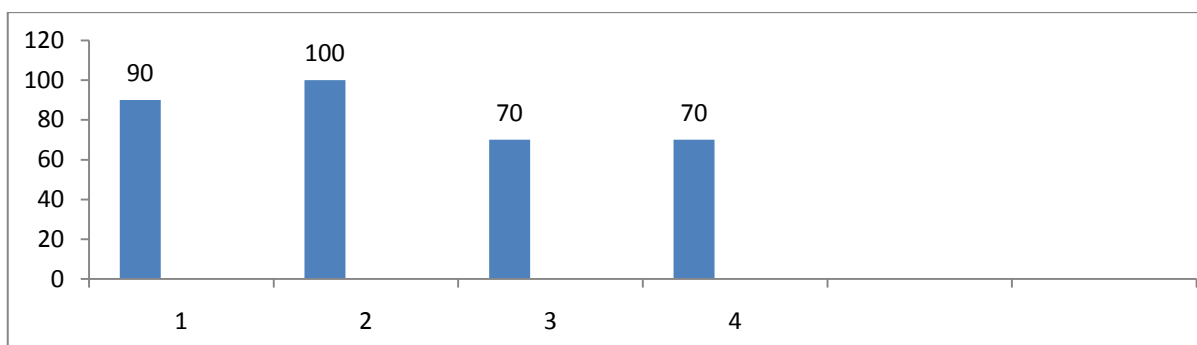

Fig. 5. Acțiunile pe care cadrele didactice le-ar întreprinde imediat după lecturarea Programului

În urma lecturării Programului cadrele didactice au fost rugate să scrie câte o acțiune pe care o vor întreprinde imediat după ce au citit Programul. Printre cele mai semnificative se enumeră:

1. Studiarea, analiza aspectelor comportamentale ale elevilor din clasa lor (90%).

2. Organizarea cu părinții a seminarelor privind cauzele delincvenței în rândul elevilor (100%).
3. Evidențierea modalităților de atragere a părinților în activitatea de colaborare cu școala în vederea prevenirii comportamentelor delincvente (70%).
4. Înlăturarea pe cât e de posibil a cauzelor care ar putea duce la comportamente delincvente (70%).

Toate acestea ne permit să evidențiem eficiența *Programului psiho – socio – pedagogic de prevenire a delincvenței juvenile* care a fost alcătuit în cercetarea de față. Iar ceea am presupus la începutul cercetării precum că participarea elevilor la un program de intervenție psiho – socio – pedagogic bazat pe învățarea de către aceștia a abilităților sociale va contribui la prevenirea comportamentului delincvent s-a adeverit.

Bibliografie:

1. Buciuceanu M. Probleme sociale ale comportamentului delincvent în rândul tineretului. Autoref. tezei de dr. șt. al tezei de doctor în științe sociologice. Chișinău, 2007. 36 p.
2. Vîrlan M. Problema comportamentului deviant la preadolescenții contemporani. Teza de dr. șt. Psihologice, Chișinău 2003. 247 p.

CERȘITUL CA PROBLEMĂ SOCIALĂ ȘI COMPORTAMENTALĂ. FACTORI

GENERATORI ȘI MĂSURI DE DIMINUARE

BEGGING AS A SOCIAL AND BEHAVIORAL PROBLEM. GENERATING FACTORS

AND DIMINISHING MEASURES

CZU 316.6

Vîrlan M., dr., conf., șefa catedrei Asistență Socială, UPSC "Ion Creangă"

Dița M., lector catedra Asistență Socială, UPSC "Ion Creangă", doctorand

Summary

The phenomenon of begging is closely related to the phenomenon of poverty, the latter being probably one of the major factors leading to the act of begging. The begging individual can often be an individual who does not have a roof above his head, who may not have what he is eating on a particular day or who may not have what he / she dresses in winter (for example) and who may not have conditions of hygienic care. In a word, he is poor. In an attempt to get out of this poverty, he tends to use begging as the last solution or because he thinks it's the easiest way to make money.

Keywords: begging, beggars, generating factors, poverty

Adnotare

Fenomenul cerșetoriei e strâns legat de fenomenul de sărăcie, acesta din urmă fiind, probabil, unul din factorii majori care duc la actul cerșitului. Individul care cerșește poate fi adeseori individul care nu are un acoperiș deasupra capului, care poate nu are ce mânca într-o anumită zi sau care poate nu are ce îmbrăca/încălța pe timp de iarnă (de exemplu), și care poate nu are condiții de îngrijire igienică. Într-un cuvânt, el este sărac. În încercarea de a ieși din această sărăcie, el tinde să recurgă la cerșit ca ultimă soluție sau pentru că consideră că este cel mai facil mod de a câștiga bani.

Cuvinte cheie: cerșit, cerșetori, factori generatori, sărăcie.

Actualitatea temei abordate poate fi explicată prin prisma parcursului istoric al dezvoltării economice a Republicii Moldova. Odată cu obținerea independenței în anul 1991, Republica Moldova trece printr-un proces de tranziție economică, de la economia planificată la o economie de piață. Acest proces inedit a necesitat o amplă reconstrucție instituțională și o ajustare structurală masivă, într-un timp istoric concentrat. Costurile economice și sociale ale tranziției s-au dovedit a fi mult mai mari decât cele estimate inițial, ceea ce a făcut imposibilă asigurarea creșterii nivelului de trai. *Sectorul economic este unul din factorii cei mai sensibili și importanți*, care determină indivizii unei societăți să adopte o modalitate sau alta de a-și câștiga existența, inclusiv *cerșitul*. În Republica Moldova nu există date statistice pentru a putea fi prezentată o evoluție a cerșetoriei de la an la an, de aceea este greu de susținut dacă fenomenul este în creștere sau în descreștere.

În toate timpurile, cerșitul a fost tolerat de către păturile sociale vulnerabile și de către clerul bisericesc. Pentru păturile sociale vulnerabile cerșitul era unica metodă de obținere a banilor pentru consumul de alcool, fără a munci. Pentru alți reprezentanți ai păturilor sociale

vulnerabile (persoanele cu dezabilități, mamele cu mulți copii, care nu puteau fi primite la muncă și nu puteau fi ajutate de nimeni) cerșitul era impus de contextul în care se aflau, fiind ultima șansă de a exista. Pentru clerul bisericesc cerșitul, numindu-se și necesități bisericești «на богоугодные нужды», constituia principalul venit. Oamenii ofereau, iar cei care nu făceau milostenie se considerau că fac mare păcat. [1]

Existând într-o formă sau alta în toate epocile istorice și în toate țările lumii, *cerșitul constituie o problemă socială globală destul de dificilă pentru a fi combătută.*

Cerșitul sau cerșetoria înseamnă strângerea de pomeni ca mijloc de existență. O persoană care practică cerșitul în mod regulat se numește cerșetor.

Fenomenul de cerșetorie este definit în general ca „un discurs prin care o persoană caută asistență, fie cerând bani în mod direct sau exprimându-și nevoia prin alte forme clare de comunicare, precum semne, recipiente pentru donații sau mâna întinsă, practicând un stil de cerșit pasiv. Mâna întinsă este, de cele mai multe ori, acompaniată de fraze scurte, prin care se solicită ajutorul material, în special bani. Mesajele transmise pot avea un caracter social sau politic. Chiar și în lipsa unui discurs particularizat, prezența unei persoane neîngrijite și murdare, care ține mâna întinsă sau o cupă pentru a primi donații, transmite un mesaj de ajutor, de suport și asistență” [4].

Cerșetoria presupune un comportament deviant al actorului care o prestează prin actul de a cere diferite bunuri (pe care le folosește în scopuri personale, precum: bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, produse alimentare, etc.), de cele mai multe ori cerând donații într-un mod deranjant, creând trecătorilor o stare de disconfort, intimidare, insistând prin umilință donarea acestor bunuri.

În societățile arhaice cerșitul era tolerat, chiar și protejat de către Biserica Catolică. Cu timpul acesta a început a fi interzis în multe societăți, fiind văzut ca o problemă socială, ca un act deviant. Din perspectiva moralității nici o comunitate sau societate nu are restricții majore privind cerșitul, întrucât *cerșetorii sunt adesea etichetați ca fiind săraci și neputincioși*[1].

Modul în care se manifestă un cerșetor, precum și maniera de solicitare a milosteniei, intră în *sfera devianței*, pentru că de cele mai multe ori *cerșetorul recurge și la alte comportamente* (violență, agresivitate fizică /verbală, furt, consum de droguri, consum excesiv de alcool și, implicit, tulburarea liniștii publice, intimidarea trecătorilor, agresarea lor, etc). Aceste tipuri de comportamente pot fi produse ale „incapacității funcționale a individului, datorită unor deviații fizico-logice, care îi acordă acestuia privilegii speciale, cum ar fi posibilitatea de a fi scutit de la îndeplinirea unor roluri sociale [5].

O categorie aparte o constituie cerșetorii care suferă de diverse forme de dizabilitate și incapacitate care îi împiedică să-și îndeplinească anumite roluri sociale, importante atât pentru ei, cât și pentru societatea în care trăiesc. Această categorie de persoane, în dependență de dizabilitatea pe care o dețin, sunt scutiți de muncă și sunt asigurați economic prin intermediul populației active [17].

De multe ori cerșetorii, și nu numai, recurg la acte deviante datorită faptului că se simt frustrați. Unii indivizi recurg la cerșit, fiindcă s-au pomenit într-o discrepanță semnificativă între ceea ce-și doresc și ceea ce posedă de facto. Discrepanța creată duce la apariția frustrărilor, care ulterior iau o nouă formă de manifestare, precum, agresivitatea urmată de violență. Cerșetorii reprezintă un grup social ce denotă un comportament specific persoanelor frustrate, având un set de norme și valori specifice, care de cele mai dese ori nu sunt în concordanță cu normele legale și normele social morale. Ca orice alt individ, cerșetorul crește și se dezvoltă într-un anumit mediu social, *internalizând și interiorizând anumite valori specifice mediului din care provine*. Modelată de exigențe sociale și de imperative axiologico-normative, personalitatea cerșetorului e determinată de societate. Totuși, în pofida configurației ei sociale de bază, orice personalitate are o structură individuală care se opune generalizării. Numai astfel se poate explica *de ce unii cerșetori care cresc în aceleași condiții sociale și care au același model cultural-normativ ca reper sunt mai înclinați spre săvârșirea unor acte de devianță* [5].

Socializarea fiecărui individ joacă un rol important în dezvoltarea sa personală și socială, acest factor determinând preluarea unuia sau a altui tip de comportament. O socializare primară negativă are o direcție contrară normelor sociale acceptate, dar aceasta este în deplină concordanță cu normele și valorile unor grupuri periferice sau subculturi. Familia pentru fiecare individ reprezintă mediul primar de unde începe formarea sa personalitate. De aceea *toate formele de manifestare a unui individ în societate sunt modele preluate din familie* [6].

Cu alte cuvinte, dacă în familie se practică un mod de trai parazită, în care din generație în generație se perpetuează sărăcia și abuzul de alcool, fiind urmate de cerșit și comiterea de infracțiuni, atunci, cu siguranță, generația care urmează va prelua un asemenea mod de trai. În familiile unde copilul este trimis să cerșească de mic, acesta, când va crește și va avea copii proprii, nu va ezita să-i trimită și pe ei la cerșit, întrucât cerșitului face parte din comportamentul "normal", iar copiii îl interiorizează încă de mici [11].

Cerșetorul este de asemenea o personalitate delincventă, care încalcă normele de natură juridică, recurge la un moment dat la violarea normelor de orice natură ar fi. Cu toate acestea, cerșitul voluntar în Republica Moldova nu este considerat un comportament deviant, care ar

necesita să fie sancționat. Pentru cerșit nu există sancțiuni, deci legea nu prevede sancționarea persoanelor care stau în stradă și cerșesc.

Cerșitul este de mai multe tipuri, fiecare tip având caracteristici specifice. După modul în care individul cerșește, după comportamentul pe care-l adoptă și după bunurile de care se folosește, putem identifica următoarele tipuri de cerșit: *cerșitul pasiv și cerșitul agresiv*.

Cerșitul pasiv nu implică nici o activitate, nici un fel de abordare directă, se caracterizează printr-o abordare indirectă prin care individul care cerșește nu adresează nici un fel de rugăminți directe la adresa potențialilor donatori. De cele mai multe ori cei care cerșesc sunt în mare parte pasivi și nu amenință trecătorii.

Potrivit datelor obținute în urma observațiilor realizate o parte semnificativă dintre cerșetori practică *cerșitul pasiv*. Aceasta se realizează prin intermediul unui recipient, o cutie în care este pusă o iconiță. Aspectul exterior al cerșetorilor din Chișinău este conturat prin următoarele caracteristici: roșeață pe obraji, nas, față umflată, neîngrijită, pete pe față, mâini neîngrijite, de culoare roșietică sau albăstruie, unghii vopsite, cu murdărie sub unghii, ochi roșii sau de o culoare neclară, pupilele mici, cu adâncituri negre sub ochi, vestimentația murdară cu miros puternic neplăcut, cu rupturi.

Cea mai importantă componentă a cerșitului pasiv este simpla prezență. Imaginea cerșetorului poate stimula trecătorul să-i doneze bani, mâncare, îmbrăcăminte sau orice altceva, sau poate intimida trecătorul, făcându-l pe acesta să nu-i dea nimic. Eticheta de cerșetor i se atribuie în momentul în care trecătorii conștientizează că acel „recipient” din fața lui este pentru primirea unor donații. Cerșitul pasiv pune în lumină un proces de negociere latent la nivelul simbolurilor utilizate de fiecare în parte. În încercarea de a-l convinge pe trecător să-i doneze ceva cerșetorul poate adopta mai multe „strategii”, folosind negocierea [7, 10, 12].

La prima vedere, cerșitul este strâns legat de sărăcie, însă aceasta nu poate fi considerată singura cauză a acestui fenomen. Într-adevăr, natura și cauzele cerșitului înglobează atât sărăcia, cât și alți factori: sociali (excluziunea socială, marginalizarea), psihici (diferite boli mintale), religioși (încurajarea cerșetorilor prin darea de pomană) etc.

Oamenii care cerșesc sunt, poate, printre cei mai vulnerabili indivizi ai unei societăți, adesea prinși în sărăcie.

Deci una din cauzele cerșitului ar fi **insuficiența de bani**. Iată părerile câtorva cerșetori cu privire la factorii ce i-au determinat să practice cerșitul: “... cu banii pe care îi am îmi duc zilele cu mare greu”, susține Dl M.; “... o pensie de 760 lei și niște compensații de 100 lei pe

care eu numai îi primesc și trebuie să îi dau pe datoriile pentru băutura "fișorniului" (fiului) și ce credeți că tare mulți bani fac eu pe zi stând cu mâna întinsă?", afirmă dna A.

Alte cauze ale cerșitului sunt **problemele de sănătate și lipsa de venituri** "Eu am probleme de sănătate... "copilu ista mai mic are leucemie...", declară dna M. **Cerșitul ca unica sursă de a obține venit**: "...nu-mi ajung bani să cresc copii..." susține dna L., **lipsa familiei și a surselor de existență** "...părinții mei au murit...", menționează I., în vârstă de 13 ani care cerșește în piața centrală.

Reconstituirea familiei și consumul de alcool al membrilor familiei "Tata a murit când eu avem 12 ani, mama trăiește cu unu și o mai făcut un copil cu el. Bărbatul ista al mamei bea (alcool) și mama a început cu dânsul să bea (alcool)", susține B.

Părerile specialiștilor nu diferă față de cele susținute de către cerșetori: "Cauzele sunt diverse, cele mai frecvente sunt conflicte familiale de orice gen, divorțul, separare, împărțirea averii, testamentul de la părinți, frații nu pot împărți între ei averea părinților, datorii la stat, gajarea apartamentului și rămânerea fără apartament, escrocherie mobilă, etc", susțin specialiștii în lucrul cu persoanele în dificultate expuse riscului cerșitului.

"Evident ei invocă motivul că situația social-economică este rea, nu au bani de existență, nu au unde locui", afirmă un inspector de poliție "Ei invocă principalele motive că nu au bani de mâncare, că nu au părinți sau că a fugit de acasă fiindcă părinții consumă alcool."

Pentru a determina părerea cetățenilor față de cauzele ce îi determină pe unii să cerșească, a fost realizat un sondaj de opinie. Părerile cetățenilor s-au distribuit după cum urmează: 80 % susțin că una din cauzele principale pentru care unii cerșesc este lenea; 53,3 % din respondenți susțin că sărăcia este cauza care determină practicarea cerșitului; 20 % susțin că inadaptarea socială a unor indivizi i-a determinat să recurgă la cerșit; 17,8 % susțin că prezența unui handicap împiedică angajarea și, respectiv, aceste persoane recurg la cerșit pentru a-și câștiga existența; 15,6 % susțin că aceste persoane sunt supuse forțat să practice cerșitul în favoarea altor persoane. (Fig.1)

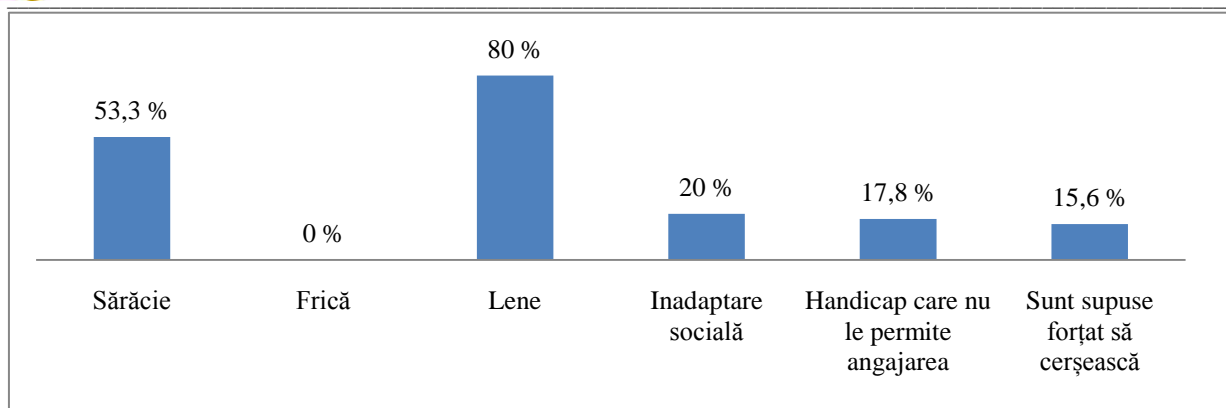

Fig 1. Cauzele cerșitului

După cum s-a menționat anterior, fenomenul cerșetoriei e strâns legat de fenomenul de sărăcie, acesta din urmă fiind, probabil, unul din factorii majori. Individul care cerșește poate fi adeseori individul care nu are un acoperiș deasupra capului, care nu are ce mânca într-o anumită zi sau care poate nu are ce îmbrăca/încălța pe timp de iarna (de exemplu), și care nu are condiții de îngrijire igienică. În încercarea de a ieși din această sărăcie el tinde să recurgă la cerșit ca ultimă soluție sau că cerșitul este considerat cel mai facil mod de a câștiga bani. Cu toate acestea, sondajul de opinie realizat în rândul locuitorilor din orașul Chișinău ne arată că *societatea are o altă părere față de motivele pentru care unii recurg la cerșit*. Cetățenii consideră că una din cauzele/motivele temeinice pentru care se recurge la cerșit este **lenea**, cerșetorii din punctul de vedere al cetățenilor sunt, în mare parte, niște persoane leneșe, care pot, dar nu doresc să muncească pentru a-și obține un venit onest.

Sărăcia și cerșetoria pot fi percepute asemenea unui cerc vicios, cin care, odată intrat, individului îi este foarte greu să evadeze.

Din cele menționate mai sus, cerșitul *este rezultatul survenit în urma confruntării individului cu un șir de factori determinanți*. Factorii declanșatori dominanți ai acestui fenomen sunt de natură economică și socială.

În Republica Moldova unii oameni recurg la cerșit din motivul *că asupra lor alte persoane exercită o presiune atât fizică, cât și psihologică*. „...Niciodată nu mi-am închipuit că oamenii bogați ar putea să facă bani pe spatele cerșetorilor. Mă țineau foarte bine sub papuc. Îmi mai dădeau niște bani, ca să închid gura și să cumpăr ceva la copil, dar asta era mărunțiș în comparație cu ce câștigam eu. La fiecare câteva ore venea un om și-mi lua banii, iar altul era cu ochii pe mine non-stop. Îmi era frică să nu-mi vândă copilul pentru organe. Nu știam cum să ies din această situație. Era un coșmar”, susține Andrei, 35 ani. [8]

În aceeași situație s-a pomenit și următorul individ, cu care am comunicat, "...Mi s-a promis un loc de muncă bine plătit cu condiția că va trebui din venitul pe care îl obțin o parte să o dau persoanei care mă angajează. O duc foarte greu, mama în vârstă de 78 ani este la pat și e bolnavă tare, pensia ei nu ne ajunge nici pentru comunale să achităm, mai am un fiu de 15 ani care face pușcăria că l-a prins la furat. Și oamenii ăștia mi-au promis că mă ajută, în schimb m-am pomenit în stradă cu cerșitul, ei mă urmăresc și dacă văd că vorbesc cu cineva mă amenință că dacă spun cuiva ceva se răsplătește cu mine foarte rău", a declarat D., 45 ani.

Pentru unii respondenți cerșetoria este privită ca o afacere ce aduce venituri bune care nu se raportează și nu sunt impozate. Pentru a obține asemenea venituri se racolează persoane cu statut economic și social precar care sunt obligate să cerșească. Conform datelor statistice obținute de la Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, în anul 2015 în Centru au fost asistate 100 de victime, dintre care 77 adulți și 23 minori, comparativ cu anul 2014 (85 de victime). Se constată, astfel, o creștere cu 15%, în anul 2015 față de anul 2014. Situația dată necesită, desigur, o atenție sporită din partea organelor de drept. [9]

Atât datele statistice, cât și cercetarea sociologică realizată în orașul Chișinău, conturează faptul că cerșitul este cauzat de factorii de natură socioeconomică. Dat fiind faptul că victime ale traficului de ființe umane sunt persoane care provin din medii sociale vulnerabile, cu nivel educațional scăzut, cu statut social și familial nesatisfăcător, aceștia pot fi cu ușurință racolați în diverse forme de exploatare, inclusiv cerșitul.

În cercetările sale Howard Becker, reprezentantul *teoriei etichetării sociale*, afirmă că devianța nu se leagă atât de comportament, cât de felul în care cei care răspund la devianța individului aleg să o eticheteze. Teoria etichetării – afirmă că societatea alege să așeze etichete pe elementele deviante din sânul ei (în cazul acesta comportamentul cerșetorilor) și că aceste etichete întrețin statutul de deviant și-l perpetuează.

Howard Becker afirmă că există trei stadii ale influenței etichetării care contribuie la păstrarea calității de deviant. Într-o primă fază, publicul etichetează informal deviantul, ceea ce conduce ulterior la o etichetare formală.

Dacă o persoană vine dintr-un mediu unde comportamentul membrilor se abate de la normale morale acceptate de societate, atunci societatea îl etichetează ca un deviant, fiindcă mediul îl percepe astfel. Aceasta este eticheta informală. Astfel, unor indivizi care fac parte din familii disfuncționale, cu un nivel de subzistență li se oferă eticheta de potențial cerșetor. Oamenii îl văd într-o cu totul altă lumină, una ce radiază direct din eticheta principală. [4]

A treia fază constă în reacția individului la eticheta care i-a fost aplicată și care acum – aparent – îl definește. Mulți reacționează cu o stimă de sine scăzută, alții se conformează acestei etichete de "deviant" și o întrețin.

Conform acestei teorii, cerșitul nu este o trăsătură intrinsecă a acțiunii individului, ci mai curând o însușire conferită acestuia prin etichetarea unui grup sau individ, sau indivizii ce dețin o anumită putere asupra sa ori asupra situației în care acesta se află. Eticheta de cerșetor este impusă uneori de către indivizii din mediul din care provine acesta, în alte cazuri eticheta survine din partea instituțiilor sociale, care, în mod direct sau indirect, acordă această etichetă unui sau altui beneficiar defavorizat. [5]

Adepii acestei teorii analizează interacțiunea dintre norme și comportamente sociale, considerând că în orice societate sunt indivizi care încalcă normele prescrise și indivizi care se pronunță asupra conduitelor celor ce violează normele. Norma reprezintă, de fapt, etalonul în funcție de care conduita individului este valorizată pozitiv sau negativ. Ele impun sau interzic anumite acțiuni evaluând la modul impersonal în ce măsură un individ poate sau nu să îndeplinească un anumit rol social, în funcție de poziția lui socială. Normele prescrise nu stipulează cum trebuie să acționeze indivizii, ci doar mijloacele ce trebuie folosite în acest scop. Astfel, în societate apar diverse tipuri de comportament. În funcție de modelul normativ care întruchipează faptele tradiționale, de sistemul valoric al unei societăți, de rolurile prescrise prin norme și de rolurile efective jucate, grupurile vor aprecia și sancționa diferite comportamente ca fiind legitime sau ilegitime.

Astfel, putem spune că *etichetarea reprezintă mecanismul prin care membrii unui grup sau instituțiile unei colectivități, desemnează un individ ca fiind deviant.*

Asociată cu problema sărăciei și cea a lipsei unui loc de muncă, problema cerșitului reprezintă o *criză socială de angajare și de mare îngrijorare în țările care se află în curs de dezvoltare.*

Cerșetorii sunt o parte indispensabilă a societății noastre și trebuie să facem față realității. Cerșitul este un fenomen global, adică nu este specific doar societății noastre, îl putem întâlni atât în țările în curs de dezvoltare, cât și în țările dezvoltate. Aceștia pot fi diferite categorii sociale, de la oameni bătrâni, bolnavi, cu dizabilități, până la persoane apte de muncă, dar care lenevesc. O mare parte din cerșetori sunt oameni incapabili să-și construiască o viață normală din cauza sărăciei, dizabilităților sau altor motive. Ei nu găsesc altă cale decât cea de a trăi de pe urma altora [5].

Cerșetorii, ca și toți ceilalți cetățeni, au drepturi garantate de Constituție și de lege. Totuși,

nu există libertate absolută a oamenilor în această lume, iar cerșetorii nu fac excepții de la regula dată. Din această perspectivă, societățile s-au asigurat cu mecanisme de reglementare a unor comportamente nefirești, precum cerșitul. În ceea ce privește sistemul de reglementări dintr-o societate, problema apare mai întâi, la nivelul conținutului reglementărilor și restricțiilor apoi la nivelul gradului de libertate acordat individului în societate și al gradului de toleranță abordat de acea societate.

Abordând categoriile celor care practică cerșitul, există un șir de **măsuri coercitive** care pot fi aplicate în dependență de statutul cerșetorului. Făcând trimitere la cerșetorii minori/copii, conform Legii Nr.38 din 15.12.1994 privind drepturile copilului prevăzute în Art. 6. Statul ocrotește inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică, neadmițând comportarea plină de cruzime, grosolană, disprețuitoare, insultele și maltratările, antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul de băuturi alcoolice, folosirea ilicită de substanțe stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșetoriei, incitarea sau constrângerea de a practica orice activitate sexuală ilegală, exploatarea în scopul prostituției sau al altei practici sexuale ilegale, în pornografie și în materiale cu caracter pornografic inclusiv din partea părinților sau persoanelor subrogatorii legale, rudelor .

În conformitate cu **Legea Nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, articolului 8**, autoritatea tutelară locală este obligată să se autosesizeze și/sau să asigure recepționarea și înregistrarea sesizărilor cu privire la copiii aflați în următoarele situații: ...copiii care practică vagabondajul, cerșitul, prostituția.

Procedura de identificare a copilului în situație de risc sau implicat în cerșit se efectuează după cum urmează, *se duce o evidență a familiilor social vulnerabile din sectorul centrul, respectiv copii din aceste familii sunt cei mai predispuși să vagabondeze și să practice cerșitul. Identificarea se face prin intermediul sesizărilor survenite de la oameni către organele de poliție, care mai apoi ia legătura cu Direcția Municipală pentru Protecția Dreptului Copilului, specialistul se deplasează la fața locului și preia minorul...* În felul respectiv se pot lua măsurile convenite pentru a combate cerșitul în rândul minorilor, copiilor. Dacă e să facem trimitere la categoria de cerșetori cu dizabilități, există cadrul legislativ de protecție a acestei categorii defavorizate. Legea Nr.330 din 30.03.2012, privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, prevede protecția acestei categorii de persoane, încadrarea lor în câmpul muncii, oferirea de diverse servicii și asigurarea accesibilității la toate formele de protecție socială [16].

Persoanele vârstnice, mamele cu copii minori în întreținere, cât și alte persoane aflate în dificultate, sunt protejate de către un set de legi și norme, care tind să le asigure un nivel minim de existență, astfel contribuind la diminuarea și chiar eradicarea fenomenului cerșetoriei. **Legea Nr.133 din 13.06.2008 privind ajutorul social**, prevede susținerea persoanelor aflate în dificultate, prin intermediul ajutoarelor sociale, prevede cine are dreptul la ajutor social, cuantumul și condițiile care trebuie să fie întrunite pentru a beneficia de acestea. Această lege permite să fie aplicată și ca măsură de diminuare a fenomenului cerșitului, în situația în care s-ar efectua un control mai riguros, în ceea ce privește modul de administrare de către beneficiarii ajutoarelor primite. În cazul în care beneficiarii de ajutor social practică cerșitul în continuare, ar fi recomandabil să se aplice sancțiuni acestora, iar administrarea acestui ajutor să fie mai strict monitorizată [18].

Potrivit sondajului de opinie realizat în rândul cetățenilor, 60 % susțin că statul trebuie să intervină la diminuarea acestui fenomen, 35,6 % consideră că statul nu trebuie să intervină, 4,4 % le este greu să răspundă. (Fig. 2)

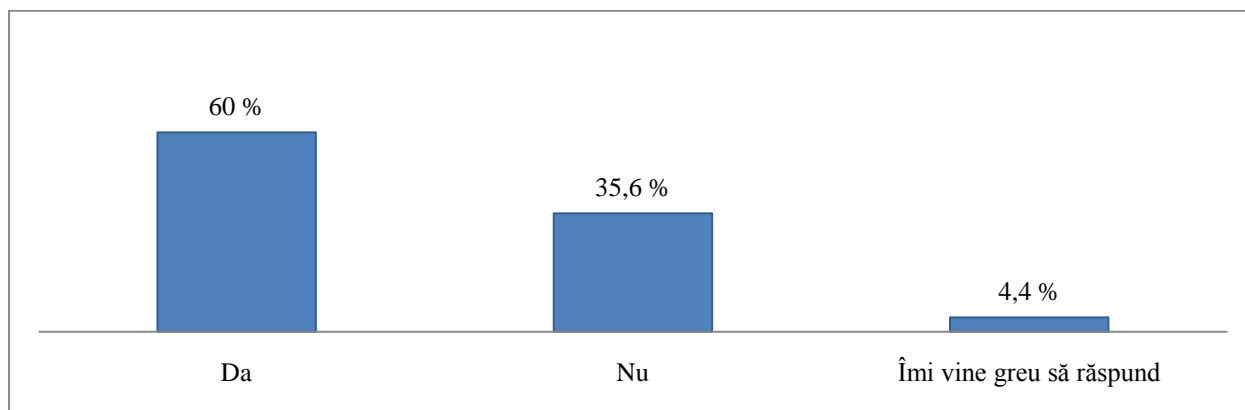

Fig. 2. Trebuie statul să intervină în diminuarea cerșitului?

La întrebarea, de ce ar fi nevoie ca statul să intervină/să nu intervină?, cetățenii au avut păreri diferite. Iată câteva dintre ele: „Statul trebuie să intervină urgent, deoarece în majoritatea cazurilor în spatele persoanelor care cerșesc stau „stăpânii”, persoane absolut sănătoase, care îi supun violenței psiho-emoționale, dar și fizice pe cerșetori; îi vând pentru cerșit în alte țări și altele,,; „statul trebuie să își protejeze cetățenii aflați în dificultate materială/fizică; trebuie să creeze condiții de muncă pentru oricine/indemnizații de șomaj; să intervină drastic în cazul în care cerșitul este transformat în business; să pedepsească dur implicarea copiilor în actele de cerșit....., Trebuie să intervină pentru a reduce numărul de persoane care practică cerșitul ca un mod parazitar de trai, fiindcă nu vor să muncească cu

toate că sunt apte de muncă.,,

În concluzie putem menționa că efectele cerșitului lasă amprentă asupra următoarelor generații, respectiv se perpetuează încă o generație cu comportament deviant de la normele sociale acceptate. Această amprentă se lasă și asupra sferei economice, prin asemenea comportament se diminuează aprecierea activității economice și se dezvoltă un parazitism social, cultural și spiritual.

Spre regret, statul nu are pârghiile necesare pentru a contribui la diminuarea cerșetoriei, dar, cel puțin, există un set de acte legislative care au drept scop să mențină sau, cel puțin, să stagneze temporar acest fenomen. Actualmente societatea civilă prezentată de mai multe organizații nonguvernamentale, posturi de televiziune au început să dea semnale de alarmă asupra existenței unei asemenea probleme și se încearcă să se caute soluții adecvate pentru a combate și diminua acest flagel. Datele obținute în urma sondajului de opinie, arată că populația are aproximativ aceleași opinii în ceea ce privesc modalitățile de combatere și diminuare a acestui fenomen, cu toate că tot această societate este cea care, într-o anumită măsură, susține cerșetoria prin oferirea de milostenie cerșetorilor.

Există posibilitatea de a eradica cerșetoria doar în cazul în care sistemul legislativ și societatea civilă va activa printr-un un singur mecanism bine structurat și organizat.

Ca recomandări și **măsuri de diminuare a cerșitului** pot fi:

1. Este important ca cerșitul să fie recunoscut drept comportament deviant și să fie introdus în documentele legislative naționale ca obiect specific în cazul cerșitului voluntar de către persoanele apte de muncă și beneficiare de ajutoare sociale.
2. Se impune aplicarea unui sistem de monitorizare și evidență mai strictă a beneficiarilor de ajutoare sociale și a modului de administrare a acestora de către beneficiari.
3. Este necesar ca indicatorii care conturează manifestarea cerșitului să fie concordați cu indicatorii garanțiilor din partea statului (salariul minim garantat decent, pensii și indemnizații decente și raportate la costurile adecvate unui trai decent), dar și cu serviciile de asistență socială acordate.
4. Racordarea ajutorului social la principiul cost-beneficiu, persoanele care vor beneficia de un anumit ajutor social vor trebui să presteze o anumită muncă în folosul societății conform capacităților lor fizice și intelectuale, astfel motivând și determinând persoanele să se implice în viața economică a statului și diminuând parazitismul social.
5. Asigurarea echității sociale prin revizuirea salariilor și pensiilor unor anumite categorii de persoane cu scopul de a evita discrepanțele între venit și consumul necesar unui trai

decent.

6. Administrația publică locală să coordoneze eforturile privind prevenirea și diminuarea cerșitului la nivel local, în fiecare zonă geografică să existe planuri de acțiuni bine stabilite pentru a contribui la prevenirea și diminuarea cerșitului.
7. Sectorul privat din Republica Moldova să fie mai motivat să creeze locuri de muncă pentru persoanele fără un domiciliu stabil, care au un trecut cu antecedente penale, pentru persoanele cu studii medii incomplete sau studii profesionale, pentru mame cu copii, în activitățile sale să se ghideze de responsabilitatea socială față de aceste categorii de persoane.
8. Mass-media din țară să țină tot mai activ în vizor evoluția lucrurilor în privința evoluției fenomenului de cerșit și să atragă mai multă atenție autorităților asupra problemelor și factorilor care contribuie la evoluția cerșitului.
9. Societatea civilă să facă cât mai activ lobby în privința respectării unei culturi economice prestate sub formă de servicii sau altă formă de activitate care are ca scop final obținerea unui venit ce ar asigura un buget necesar unui trai decent și ar exclude necesitatea de a practica cerșitul.

Bibliografie

1. Cornilecu D. Biblia sau Sfânta Scriptură din Vechiul Testament, Pildele lui Solomon, cap. 19, 17. București: Societatea Evanghelică Română, 1923, 1223 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Farmec-Lux, 2015, 168 p.
3. Chelaru M. Profilul personalității infractorului. 2014.
<http://negraru.blogspot.md/2014/05/profilul-personalitatii-infractorului.html>. (vizitat 28.08.2017)
4. Cerșitul – fenomen global. <http://www.rasfoiesc.com/sanatate/asistenta-sociala/Cersitul-fenomen-global49.php> (vizitat 28.08.2017)
5. Herbei C. Evoluție și implicații ale fenomenului cerșetoriei în societatea românească contemporană. Cluj-Napoca: Humanistica, 2015, 135 p.
6. Internaționalismul simbolic.
<http://www.rasfoiesc.com/business/marketing/comunicare/Interactionismul-simbolic82.php>. (vizitat 28.08.2017)
7. Miron I. Cerșetoria: muncă, artă sau comerț. Piatra -Neamț, 2014, 140 p.
8. Negură P. Persoanele fără adăpost din Chișinău: forme de excluziune și strategii de adaptare. Chișinău: platforma. md., 2015, 30 p.

9. Raport național asupra politicii de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anul 2015. Chișinău, 2016, 27 p.
http://antitrafic.gov.md/public/files/Raport_naional.pdf. (vizitat 28.08.2017)
10. Rădulescu M., Sorin M. Anomie, devianță și patologie socială. București: Hyperion XXI, 1991, 142 p.
11. Sărăcia – explicația primordială a cerșitului. <http://www.rasfoiesc.com/sanatate/asistenta-sociala/Saracia-explicatia-primordiala83.php> (vizitat 25.08.2017)
12. Tipuri de cerșit. <http://www.rasfoiesc.com/sanatate/asistenta-sociala/Tipurile-de-cersit36.php> (vizitat 26.08.2017)
13. Касабье Э. Отверженные. Как победить пренебрежение к изгоям?. Пер. с франц. О.Е. Иванова. М.: NOTA BENE. 2008, 240 p.
14. Legea Nr.241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane.
15. Legea Nr.38 din 15.12.1994 privind drepturile copilului.
16. Legea Nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.
17. Legea Nr.330 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.
18. Legea Nr.133 din 13.06.2008 privind ajutorul social.

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ЛИЧНОСТНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК И
СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТИ У МОЛОДЫХ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ
INTERRELAȚIA DINTRE TRĂSĂTURILE DE PERSONALITATE ȘI REZISTENȚA
LA STRES LA RECRUȚI
INTERRELATION BETWEEN PERSONALITY CHARACTERISTICS AND
STRESS RESISTANCE AT RECRUITS**

CZU 159.9

Красковская Валерия, докторант, КГПУ им. «И.Крянгэ»

Раку Жанна, доктор хабилитат психологии, профессор Молд. ГУ

Summary

This article presents the results of a study on the stress and personality characteristics of military personnel (adaptive abilities (neuropsychic stability, moral normality, communicative abilities), personality accentuation and depressive state). In the ascertaining experiment, it was found that military personnel with a high level of stress have a low level of adaptive abilities (neuropsychic stability, moral normality, communicative abilities), a manifestation of personal accentuation and the presence of a depressive state. For young soldiers with low levels of stress, a high level of adaptive abilities (neuropsychic resistance, moral normality, communicative abilities), absence of personal accentuation and depressive states is characteristic.

Keywords: stress, adaptive abilities, neuropsychic stability, moral normativity, communicative abilities, personality accentuation, depressive state.

Adnotare

Articolul prezintă rezultatele cercetării stresului și particularităților de personalitate (capacitatea de adaptare, stabilitatea neuropsihică, normativitatea morală, abilitățile de comunicare, trăsăturile accentuate de personalitate și stările depreșive). În experimentul de constatare am stabilit că recruții cu nivel ridicat de stres manifestă nivel redus de adaptare, de comunicativitate și stări depreșive. Recruții cu nivel scăzut de stres prezintă nivel înalt de adaptare, se caracterizează prin dezvoltarea abilităților de comunicare și lipsa stărilor depreșive.

Cuvinte cheie: stres, capacități de adaptare, stabilitate neuropsihică, normativitate morală, abilități de comunicare, trăsături accentuate de personalitate, stări depreșive.

Резюме

В данной статье представлены результаты исследования о стрессе и личностных особенностях военнослужащих (адаптивные способности (нервно-психическая устойчивость, моральная нормативность, коммуникативные способности), акцентуации личности и депрессивное состояние). В констатирующем эксперименте было установлено, что у военнослужащих с высоким уровнем стресса наблюдается низкий уровень адаптивных способностей (нервно-психической устойчивости, моральной нормативности, коммуникативных способностей), проявление акцентуации личности и наличие депрессивного состояния. Для молодых солдат с низким уровнем стресса характерен высокий уровень адаптивных способностей (нервно-психической устойчивости, моральной нормативности, коммуникативных способностей), отсутствие акцентуации личности и депрессивных состояний.

Ключевые слова: стресс, адаптивные способности, нервно-психическая устойчивость (НПУ), моральная нормативность, коммуникативные способности, акцентуации личности, депрессивное состояние.

Последнее время перед военными психологами довольно остро стоит проблема повышенного стресса в армейских условиях. Нарастающие физические и психические нагрузки современного военнослужащего приводят к формированию эмоционального напряжения, которые выступают одним из факторов снижения психической устойчивости, адаптации, возникновению различных акцентуаций личности и депрессивных состояний. В настоящее время на первый план выходит забота о сохранении психического здоровья и снижении уровня стресса современного военнослужащего.

Пребывание в состоянии стресса существенно влияет на снижение успешности и качества выполнения молодыми солдатами профессиональной деятельности и требует использования дополнительных внутренних ресурсов для поддержания оптимального уровня психического и физического состояния. Подобная ситуация способствует возникновению ряда последствий, негативно сказывающихся как на самой служебной деятельности в целом, так и на взаимоотношения в воинском коллективе [4].

Изложенные выше аргументы указывают и подчеркивают *актуальность* данной проблематики.

В рамках нашего исследования проверялась *гипотеза*, о том, что существует взаимосвязь между уровнем стресса у военнослужащих и адаптационным потенциалом, а также их личностными особенностями. В констатирующей части нашего экспериментального исследования были выдвинуты следующие рабочие гипотезы:

- У военнослужащих с *высоким уровнем стресса* наблюдается низкий уровень адаптационных способностей (моральной нормативности, коммуникативных способностей, НПУ), проявление акцентуации личности и наличие депрессивного состояния.
- Для молодых солдат с *низким уровнем стресса* характерен высокий уровень адаптационных способностей (моральной нормативности, коммуникативных способностей, НПУ), отсутствие акцентуации личности и депрессивных состояний.

Исходя из выдвинутых гипотез, поставлена следующая **задача**: определить уровень стресса и диагностировать личностные характеристики военнослужащих (адаптационные способности, НПУ, моральную нормативность, коммуникативные способности, акцентуации характера, состояние депрессии) и выявить их взаимосвязь.

Для анализа корреляции между переменными, был использован метод Спирмена, его применение позволяет выявить наличие взаимосвязи между уровнем стресса и

личностными характеристиками военнослужащих, для подтверждения или опровержения основной гипотезы исследования.

Объектом нашего исследования были 200 военнослужащих Национальной армии РМ.

В соответствии с задачей исследования, а также с выдвинутыми гипотезами была разработана программа констатирующего эксперимента, в рамках которой были применены следующие *методики*: Опросник «Оценка стресса» (Т. Хиндл «Как уменьшить стресс»), тест - опросник «Шкала депрессии Бека» (Beck Depression Inventory), Многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» (МЛЮ) А. Г. Маклаков и С. В. Чермянин, Сокращенный многофакторный опросник для исследования личности «ММРІ» (СМОЛ) адаптация (Ф.В.Березина и М.П. Мирошникова), Методика оценки нервно-психической устойчивости («Прогноз») С.М. Кирова.

В продолжение представим описание и интерпретацию полученных результатов. Таким образом, при анализе количественных данных была установлена *средняя* положительная корреляционная связь ($r_s=0,677$; $p\leq 0,01$) между **высоким уровнем стресса и низким уровнем адаптационных способностей**. Адаптационные процессы тесно связаны с представлениями об эмоциональном напряжении и стрессе, в связи с этим адаптация, находится в зависимости от стресса, так как разнообразная субъективная реакция организма воздействует индивидуально на внешние условия социума. Следовательно, состояние стресса, подразумевает «согласование» между организмом и средой. Проявление значительного степени стресса осуществляется в том случае, когда типичная адаптационная реакция является недостаточной. Главным образом появление стресса у военнослужащего зависит от индивидуального восприятия им опасности, адаптацией молодого солдата и при определенных обстоятельствах способны возникать по различным индивидуальным причинам. Болезненно перенесенные стрессовые ситуации вызывают проблематичность, трудности процесса адаптации. В армейской деятельности стрессовые ситуации формируются динамичностью событий, необходимостью мгновенного принятия решения, рассогласованием между индивидуальными особенностями, ритмом и служебной деятельности. Условиями, способствующими появлению психологического стресса в данных ситуациях, могут являться неполноценность информации, её противоречивость, излишнее многообразие или монотонность, деятельность, превышающая возможности индивида по объему или степени сложности, двойственные или неопределенные требования, критические

обстоятельства или риск при принятии решения. Подобным способом, у молодых военнослужащих, для которых свойственен высокий уровень стресса могут наблюдаться: нарушения социальной адаптации, выраженная напряженность, импульсивность, неудовлетворенность. Вполне вероятно игнорирование общепризнанных законов и норм поведения, вспыльчивость и несдержанность в межличностных взаимоотношениях [1].

Установлена *средняя* положительная взаимосвязь между **сниженными показателями НПУ**, отражающими низкую устойчивость нервной системы индивида, и **высоким уровнем стресса** ($r_s=0,555$; $p\leq 0,01$), а также между *отсутствием* корреляционной взаимосвязи между *высоким уровнем стресса и высоким уровнем НПУ* ($r_s=0,345$; $p\leq 0,01$). Одним из факторов стресса является эмоциональная напряженность, которая физиологически выражается в изменениях эндокринной системы человека. Низкий уровень НПУ характеризуется вероятностью нарушений психической деятельности, низким уровнем социальной адаптации к новым условиям деятельности, возможностью появления нервно-психических срывов, склонностью к нарушениям психической деятельности при незначительных умственных и физических нагрузках, длительных нарушениях функционального состояния. Более напряженное состояние организма военнослужащего, чем обычное мотивационное, провоцирует возникновение стресса при восприятии угрозы. Таким образом, низкий уровень устойчивости военнослужащего влияет на наличие стресса в служебной деятельности [1].

Анализируя результаты, можно отметить отсутствие корреляционной взаимосвязи между *высоким уровнем стресса и низкими уровнями моральной нормативности* ($r_s=0,274$; $p\leq 0,01$) и *коммуникативными способностями* ($r_s=0,218$; $p\leq 0,01$). Также статистический анализ продемонстрировал отсутствие корреляционной взаимосвязи между *низким уровнем стресса и высоким уровнем моральной нормативности* ($r_s=0,311$; $p\leq 0,01$), *коммуникативных способностей* ($r_s=0,306$; $p\leq 0,01$), *НПУ* ($r_s=0,470$; $p\leq 0,01$) и *НПУ I* ($r_s=0,430$; $p\leq 0,01$). Возможно, в данном армейском коллективе, моральные установки и коммуникативные способности служат копинг - стратегией для молодых воинов. Тем самым, дают возможность преодолевать жизненные трудности, уменьшая влияние стресса на организм.

Интерпретируя полученные данные, заметим **высокий уровень стресса и высокий уровень психопатии**, как акцентуации личности ($r_s = 0,612$; $p\leq 0,01$). В связи с тем, что продолжительный стресс способен не только служить источником развития

сердечно – сосудистых заболеваний и депрессий, а также способен направить оптимальные особенности характера в психопатию. Распространенным фактором психопатий считаются стрессы, в том числе неотреагированные эмоциональные переживания. Значительные стрессовые ситуации, вытекающие в психопатию могут быть результатом неправильного воспитания, детско-родительских травм, отсутствием в семье одного из родителей, недостатка любви и тепла в раннем возрасте, а кроме того перенесенные заболевания (в том числе травмы, инфекции, интоксикации) и отягощенная наследственность[4].

В продолжение анализа, нами были установлены следующие зависимости: преобладание *слабой* положительной корреляционной связи между **высоким уровнем стресса** и **высоким уровнем депрессии**, как состояния ($r_s=0,312$; $p \leq 0,05$), *средней* положительной связи между **низким уровнем стресса** и **низким уровнем депрессии**, как состояния ($r_s=0,675$; $p \leq 0,01$), а также *средней* положительной корреляционной взаимосвязи, между **низким уровнем стресса** и **низким уровнем депрессией**, как акцентуацией личности ($r_s=0,666$; $p \leq 0,01$). Стресс — это насыщенные эмоции отрицательного характера, его продолжительность способствует возникновению депрессивного состояния. Состояние депрессии и стресса непосредственно взаимосвязаны, так как перенесенный стресс может служить фактором затянувшейся депрессии. Присутствие ежедневных насыщенных переживаний стрессовых ситуаций, вынуждает практически непрерывно выделять организмом военнослужащего избыточное количество гормонов, которые влекут за собой отрицательные последствия для нервной системы, проявляя воздействие на самочувствие, что впоследствии может служить предпосылкой депрессивного состояния [2].

К основным признакам депрессии относятся: угнетенное состояние, утомление, снижение или утрату возможности испытывать удовлетворение, высокую астеничность, тревогу, страх, смятение, головные боли, амнезию, трудности концентрации, сниженную самооценку, мысли о смерти, нарушение сна и аппетита, нерешительность и потерю чувства юмора. Военнослужащие с депрессивным настроением характеризуется пониженным ограничением привычных интересов, желаний в некоторых случаях достигающим уровня тоски. Зачастую высказывают собственные пессимистические идеи в отношении протекающих событий, монотонно и негативно интерпретируют различные происшествия армейской жизни, осуждают себя и/или окружающих в невозможности воздействия на события, обладают чувством вины. Будущее представляется им

исключительно в черных тонах. Для них свойственно интеллектуальное и физиологическое истощение, ухудшение памяти, всевозможная инициатива кажется неосуществимой, постоянно требуется волевое усилие, для того чтобы поддерживать повседневную служебную деятельность. Военнослужащие, как правило, осмысливают собственную несостоятельность, но стремятся её скрыть, приводя различные аргументы в оправдание своего бездействия [2].

Опираясь на результаты исследования, можно отметить незначительную связь депрессивного состояния, как акцентуации личности со стрессом. Данный результат может быть связан с тем, что главный признак депрессии – сниженное настроение (уныние), отрицаемый солдатом, не рассматривается им в роли вторичного симптома, связанного с соматической патологией. Следовательно, у данной испытуемой категории отсутствует депрессивный аффект, скрывающийся за дополнительными психологическими симптомами: раздражительностью, ипохондрическими идеями, беспокойством, волнением, фобическими симптомами [3].

Следовательно, опираясь на результаты исследования, низкий уровень стресса значительно влияет на уровень депрессии, что может быть связано с возрастом (угнетает пространство). Таким образом, депрессия в данном случае выступает как состояние, отражая степень пессимизма и неудовлетворенности в данный период, проявленная частым утомлением, хандрой, тоской, плохим сном, отсутствием аппетита, замкнутостью, пассивностью, осмотрительным отношением к людям, при этом уступчивостью в сочетании с ранимостью [3].

Изучая взаимосвязь между **низким уровнем стресса и высоким уровнем адаптационных способностей**, нам удалось установить *среднюю* положительную корреляционную связь ($r_s=0,689$; $p\leq 0,01$). Анализируя концепцию А.Г. Маклакова, можно считать, что адаптационные способности являются личностным свойством солдата, которые ему дают возможность приспособиться к стремительно изменяющимся армейским условиям. Таким образом, чем значительнее адаптационные способности, тем выше вероятность того, что организм военнослужащего сохранит оптимальную работоспособность, обеспечивая толерантность к стрессу и высокую эффективность деятельности при воздействии психогенных факторов внешней среды и экстремальных ситуациях. Следовательно, чем выше уровень адаптационных способностей (НПУ, КС, МН), тем ниже стресс [5].

Корреляционный анализ количественных показателей, полученных в констатирующем эксперименте, позволил установить наличие *слабой, но ближе к средней* положительной достоверной связи ($r_s=0,495$; $p \leq 0,05$) между **низким уровнем стресса и низким уровнем ипохондрии**, как акцентуации личности. Таким образом, уровень стресса мало влияет на уровень ипохондрии, в армейских условиях, это может быть связано с тем фактом, что на развитие ипохондрии в большей степени воздействует пристальное внимание субъекта на нарушение автономности собственных физиологических функций организма. Вследствие этого, под суггестией психики могут возникать сбои в работе организма. На отсутствие ипохондрии наибольшее значение воздействует тип личности человека (предрасположенность, склонности индивида) и действие психотравмирующих факторов, нежели низкий уровень стресса. В частности, отсутствие навязчивых идей о собственных страшных, фатальных, смертельных заболеваниях, которыми в действительности солдаты вовсе не больны или же страдают от каких-либо незначительных нарушений, может быть не связано с уровнем стресса [2].

Продемонстрируем отсутствие *низкого уровня стресса с низким уровнем* акцентуаций характера: *психопатии* ($r_s=0,151$; $p \leq 0,05$), *паранойи* ($r_s=0,203$; $p \leq 0,01$), *психастении* ($r_s=0,171$; $p \leq 0,05$), *шизоидности* ($r_s=0,223$; $p \leq 0,01$). Данные расстройства личности могут возникать вследствие воздействия комплекса факторов, а именно биологических и генетических причин (нарушения нервной системы, дисгармоничности эмоционально-волевой сферы), социальных обстоятельств (взаимоотношения с семьей, армейским коллективом), психологических факторов (темперамент индивида).

Далее отметим, *среднюю* положительную корреляционную связь между **низким уровнем стресса и низким уровнем истерии**, как акцентуации личности ($r_s=0,586$; $p \leq 0,01$). Непосредственно факторами истерического невроза считаются непредвиденные стрессовые ситуации, конфликты, трудности, с которыми молодой солдат не в силах самостоятельно справиться. Следовательно, низкий уровень стресса, тесно взаимосвязан с отсутствием истерических реакций, к которым предрасположены юные бойцы, выделяющиеся высокой внушаемостью, не самостоятельностью суждений, впечатлительностью, легкой возбудимостью, эмоциональными перепадами и эгоцентризмом [3].

Далее рассмотрим статистический корреляционный анализ, свидетельствующий о наличии *средней* положительной связи, между **низким уровнем стресса и низким уровнем гипомании**, как акцентуации личности ($r_s=0,685$; $p \leq 0,01$). Низкий уровень

стресса воздействует на низкий уровень гипомании, так как стабилизирует настроение, концентрирует внимание, снижает уровень беспокойства, увеличивает необходимость во сне и регулирует поведение. Данная взаимосвязь может быть сопряжена с разнообразным уровнем оптимизма и инициативности у военнослужащих, который отображает энергетический потенциал и общую активность личности. В данной выборке 8 испытуемых с пониженным оптимизмом и инициативностью обладают высоким уровнем стресса, что может, обуславливаться астенизацией в связи с искусственной изоляцией, т.е. может быть взаимосвязано с внезапной сменой деятельности, прохождением срочной службы в военной части [2].

Резюмируя проведённый анализ констатирующего исследования, можно сделать основные *выводы*, которые приведены в таблицах 1 и 2.

Таблица 1. Результаты личностных характеристик испытуемых с высокими показателями стресса

Переменная	Значения корреляционного анализа по Спирмену:
Для испытуемых с высокими показателями стресса характерны низкие уровни:	
Адаптационных способностей	$r_s = 0,677^{**}$
МН	$r_s = 0,274^{**}$
КС	$r_s = 0,214^{**}$
НПУ	$r_s = 0,555^{**}$
Для испытуемых с высокими показателями стресса характерен высокий уровень:	
Ипохондрии	$r_s = 0,292^{**}$
Депрессии	$r_s = 0,144^*$
Истории	$r_s = 0,161^*$
Психопатии	$r_s = 0,612^{**}$
Паранойи	$r_s = 0,180^*$
Психастении	$r_s = 0,145^*$
Шизоидности	$r_s = 0,391^{**}$
Гипомании	$r_s = 0,150^*$
НПУ1	$r_s = 0,345^{**}$
Депрессии, как состояния	$r_s = 0,312^*$

Примечание: Коэффициенты корреляций отмеченные * - значимы на уровне $p \leq 0,05$; отмеченные ** - значимы на уровне $p \leq 0,01$. Использован r_s - критерий Спирмена.

Таблица 2. Результаты корреляционного анализа показателей стресса и личностных характеристик у испытуемых выборки

Переменная	Значения корреляционного анализа по Спирмену:
Для испытуемых с низкими показателями стресса характерны высокие уровни:	
Адаптационных способностей	$r_s = 0,689^{**}$
МН	$r_s = 0,311^{**}$
КС	$r_s = 0,306^{**}$
НПУ	$r_s = 0,470^{**}$
Для испытуемых с низкими показателями стресса характерны низкие уровни:	
Ипохондрии	$r_s = 0,495^*$
Депрессии	$r_s = 0,666^{**}$
Истории	$r_s = 0,586^{**}$
Психопатии	$r_s = 0,151^*$
Паранойи	$r_s = 0,203^{**}$
Психастении	$r_s = 0,171^*$
Шизоидности	$r_s = 0,223^{**}$
Гипомании	$r_s = 0,685^{**}$
НПУ1	$r_s = 0,430^{**}$
Депрессии, как состояния	$r_s = 0,675^{**}$

Примечание: Коэффициенты корреляций отмеченные * - значимы на уровне $p \leq 0,05$; отмеченные ** - значимы на уровне $p \leq 0,01$. Использован r_s - критерий Спирмена.

Отметим, *наличие взаимосвязи* только между **проявлениями акцентуации личности (психопатией)** у военнослужащих и **высоким уровнем стресса**. Выделим отсутствие корреляционной взаимосвязи между *высоким уровнем стресса и ипохондрией* ($r_s = 0,292$; $p \leq 0,01$), *депрессией* ($r_s = 0,144$; $p \leq 0,05$), *истерией* ($r_s = 0,161$; $p \leq 0,05$), *паранойальностью* ($r_s = 0,180$; $p \leq 0,05$), *психастенией* ($r_s = 0,145$; $p \leq 0,05$), *шизофринией* ($r_s = 0,391$; $p \leq 0,01$), *гипоманией* ($r_s = 0,150$; $p \leq 0,05$), как акцентуацией характера. Данные результаты могут свидетельствовать о характере, личности военнослужащих, находящихся в пределах нормы, отмечающих отсутствие психологических травм, не

приводящих к хронической дезадаптации. Наличие определенных акцентуаций характера у испытуемых, то есть каких-либо заостренных индивидуальных особенностей, не переходят в последующее нарушение личности, социальную дезадаптацию, патологию, дисгармоничности формирования характера или уязвимости личности в целом. Возможно, акцентуация характера выражается исключительно на отдельных стадиях формирования личности, в обусловленных условиях, к примеру, в период армейской службы. При этом дезадаптация личности может отсутствовать, или носить кратковременный характер. Наличие корреляции психопатии, как акцентуации характера и стресса скорее зависит от наследственности, родительских отношений, взаимоотношений в семье, травм, нежели от нахождения в армии. Подобным способом, в целом отсутствие акцентуаций, доказывает успешность адаптации данного воинского коллектива, в котором проявление заостренных индивидуальных особенностей не находится в зависимости от высокого уровня стресса [2].

Выделим *существование корреляционной взаимосвязи* между:

- **высокими показателями стресса и низким уровнем адаптационных способностей, НПУ (оптимальным уровнем моральной нормативности, коммуникативных способностей), проявлением акцентуации характера (психопатии) и наличием оптимального уровня депрессии.**
- **низким уровнем стресса и высоким уровнем адаптационных способностей (оптимальным уровнем моральной нормативности, коммуникативных способностей, НПУ), отсутствием акцентуаций характера и депрессии, как состояния у молодых солдат.**

В данных взаимосвязях, отметим большее влияние на армейский коллектив высокого уровня стресса, давления извне, которое негативно влияет на адаптацию, коммуникацию, отсутствие норм морали, развитию нервно – психической неустойчивости, нежели способствует адаптационному процессу, коммуникации, развитию психологической и физической устойчивости и принятию норм группы. Данные результаты могут быть связаны с тем, что военнослужащие испытывают затруднения в построении контактов в военном коллективе, проявляют агрессивность, конфликтность, в связи с влиянием высокого уровня стресса на их личность. Этот факт указывает на низкий уровень социализации и регуляции собственного поведения, неадекватную оценку своего места и роли в коллективе, отсутствие желания следовать общепризнанным нормам поведения [2]. Таким образом, рабочие гипотезы, которые проверялась в рамках данного

этапа исследования, подтвердились, а теоретическая позиция, которая, была нами выбрана в ходе анализа научной литературы, нашла свое прикладное обоснование.

- У военнослужащих с высоким уровнем стресса наблюдается низкий уровень адаптационных способностей (моральной нормативности, коммуникативных способностей, НПУ), проявление акцентуации личности и наличие депрессивного состояния.
- Для молодых солдат с низким уровнем стресса характерен высокий уровень адаптационных способностей (моральной нормативности, коммуникативных способностей, НПУ), отсутствие акцентуации личности и депрессивных состояний.

Следовательно, подтвердилась основная гипотеза исследования, о том, что существует взаимосвязь между уровнем стресса и личностными особенностями военнослужащих. Полученные результаты свидетельствуют, что о том, что необходима специальная коррекционно - профилактическая тренинговая программа для повышения стрессоустойчивости у военнослужащих.

Библиография

1. Сенокосов, Ж.Г. Социально-психологическая адаптация молодых солдат к воинской службе: Диссертация кандидата психологических наук. М.: ВПА, 1998. 264 с.
2. Собчик Л. Н. СМЛЛ. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности. Спб.: Речь, 2009. 224 с.
3. Собчик Л. Н. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности, СМЛЛ. Спб.: Речь, 2000. 219 с.
4. Судаков К. В. Системные механизмы эмоционального стресса М.: «Наука», 1981. 232 с.
5. Маклаков А. Г. Военная психология. Питер, 2004. 463 с.
6. Многоуровневый личностный опросник "Адаптивность" (МЛО-АМ) А.Г.Маклакова и С.В.Чермянина. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Ред. и сост. Райгородский Д.Я. Самара, 2001. с. 549-558.

TRATAT DESPRE REPREZENTĂRILE SOCIALE CARE FABRICĂ ZEI

TREATISE ON THE SOCIAL REPRESENTATIONS THAT FABRICATE THE GODS

Ion Negură, conf. univ., dr., UPS „Ion Creangă”

CZU 316.6

Summary

The article presents an analysis of the monograph of Mr. Mihai Șlehtițchi *Treatise of structural analysis of social representations, 2016*. The outcomes of this analysis refers to the distillation and refinement of the concept of social representations, to the making of an accurate and well-defined radiograph of the internal structure of social representations, insisting on the NC + EP + ZM model, to the producing of new scientific knowledge on social representations through a four-step investigative approach with the application of valid specialized research techniques, knowledge to better understand the social realities.

Rezumat

Articolul prezintă o analiză a monografiei dlui Mihai Șlehtițchi *Tratat de analiză structurală a reprezentărilor sociale, 2016*. Semnificațiile pe care le degajă analiza acestei lucrări științifice se referă la distilarea și rafinarea conceptului de reprezentări sociale, la efectuarea unei radiografii exacte și bine conturate a structurii interne a reprezentărilor sociale, insistând asupra modelului NC + EP + ZM, la producerea de noi cunoștințe științifice despre reprezentările sociale printr-un demers investigativ din patru etape cu aplicare a tehnicilor de cercetare specializate valide, cunoștințe care să ne lămurească mai bine asupra realităților sociale.

Ori de câte ori deschidem televizorul sau accesăm un site de știri virtual pentru a mai afla ce se întâmplă în lume rămâi cu senzația că ceva nu e în regulă, că lumea a cam luat-o razna: atacuri teroriste stupide îndreptate asupra unor oameni absolut nevinovați, războaie la fel de stupide care devastează țări cândva înfloritoare și pun pe drumul pibegiei milioane de oameni, amenințări reale cu război nuclear după care nimic nu va mai fi, comunități etnice și lingvistice care s-au dumerit dintr-odată că le-ar fi mai bine să fie gestionate de organizații statale proprii și se pun pe referendumuri separatiste... Ritm alert al evenimentelor, puseuri de spontaneitate, limbaje diversificate și mult sofisticate, cote înalte de implicare socială, dar și de polarizare și antagonizare – aceste fenomene au devenit caracteristice și mereu prezente lumii de azi.

Pentru a o înțelege ca să putem să ne adaptăm la ea și să ne asigurăm cumva viața ar trebui ca știința să ne ajute. Psihologii sociali s-au autosesizat, au luat în vizorul cercetării raportul real pe care individul îl întreține cu societatea (Moscovici, 1988), și-au focusat eforturile și energiile pe identificarea și explicarea frământărilor, confruntărilor, contradicțiilor, luptelor sociale, zvârcolirilor de ordin social. Și-au revăzut sfera de preocupări, și-au redimensionat aria de cercetare, au inventat noi instrumente și elaborat noi principii și modele explicative. Au ieșit din laborator și au mers în teren, participând la viața reală a subiecților cercetați și încercând să

înțelegă de ce oamenii gândesc și acționează diferit în condiții de viață similare (Neculau, 1997).

Cel mai potrivit, cel mai adecvat și cel mai eficace mijloc în acest scop pe care psihologia socială ni-l pune azi la dispoziție este conceptul de **reprezentări sociale** și paradigma izvorâtă din el. De ce? Pentru că reprezentările sociale constituie sisteme utile cu ajutorul cărora noi putem înțelege și stăpâni mai bine mediul social, comportamentele și practicile sociale în care suntem angrenați.

Nu este deloc întâmplător că teoria reprezentărilor sociale al cărui părinte fondator este Serge Moscovici (care a copilărit pe meleagurile cahulene și, prin urmare, îl putem considera și noi pământean de al nostru), să se fi dezvoltat furtunos chiar din momentul apariției ei, 1961, ajungând prin emergență a fi la ora actuală o paradigmă vedetă a psihologiei sociale contemporane. Ea a revoluționat cunoașterea socială, a cucerit, înaintând în timp, noi spații tematice și teritorii geografice, atrăgând în slujba ei forțe intelectuale de cea mai înaltă speță. S-au scris și publicat un număr impresionant de monografii, studii și articole; volumul producției științifice realizate în cadrul teoriei reprezentărilor sociale este uriaș.

A sosit ceasul ca să se tragă o linie și să se facă un bilanț al achizițiilor. Mihai Șleahțișchi, care cercetează mai bine de 20 ani reprezentările sociale, s-a simțit în drept și în putere să-și asume sarcina. El a elaborat un studiu sintetic de proporții despre cum s-a născut teoria reprezentărilor sociale, cum ea a evoluat pe parcursul anilor și cum se înfățișează ea la ora actuală, intitulat **Tratat de analiză structurală a reprezentărilor sociale**¹ și publicat anul trecut la prestigioasa editură „Știința”. Este elaborat în baza studierii unei bibliografii copleșitoare, peste 500 de surse în limbile în care au fost gândite și scrise (franceza, engleza, româna, rusă) și invocate peste 400 de nume ale savanților ce au ostenit la edificarea, dezvoltarea și promovarea teoriei reprezentărilor sociale și ale căror rezultate științifice au fost trecute în revistă, prezentate, analizate, apreciate.

După ce a zugrăvit un tablou panoramic al reprezentărilor sociale, așa cum ele ni se înfățișează astăzi, Dl Șleahțișchi s-a văzut îndreptățit să declare că era reprezentărilor sociale a sosit. Profeția lui Moscovici că va veni o zi când era reprezentărilor sociale se va instala s-a adevărit. Tot mai mulți cercetători cred că anume reprezentările sociale și nu un oarecare alt construct psihosocial constituie la momentul dat conceptul central și comun tuturor științelor socioumane; anume reprezentările sociale ne ghidează în modul de a numi și de a delimita

¹ Mihai Șleahțișchi. *Tratat de analiză structurală a reprezentărilor sociale*. Chișinău: Știința, 2016. – 231 p.

diferite aspecte ale mediului nostru social, în modul de a le interpreta, de a decide asupra lor și, când e cazul, de a lua o poziție față de ele și de a apăra această poziție.

Fiind și om de catedră, dl Șleahțișchi și-a structurat fiecare din cele 8 capitole tot așa cum se structurează o prelegere sau conferință cu public: introducere motivantă cu evocarea anumitor idei și gânduri având impact asupra cunoașterii domeniului („*Motto*”), planul expunerii („*Sinopsis*”), dezvoltarea subiectului în paragrafe (conținutul propriu-zis al discursului), bilanțul activității și punerea tuturor punctelor pe i („*Synthesis*”), prezentarea surselor care l-au inspirat și a notelor însoțitoare („*Referințe bibliografice și note*”), indicarea surselor suplimentare pentru un studiu în profunzime („*Resurse informaționale suplimentare*”) și un dicționar explicativ al termenilor utilizați („*Glossarium*”). E o abordare originală și nemaîntâlnită la alți autori, pe care o consider ingenioasă și eficace.

Obiectul de reflecție al acestui *Tratat* îl constituie analiza structurală a reprezentărilor sociale, analiză care se focusează pe determinarea conținutului reprezentărilor sociale și a modului în care acest conținut se organizează și se structurează, făcând astfel posibilă surprinderea înțelesurilor pe care le degajă.

Autorul își propune să cerceteze și să lămurească câteva întrebări de maximă importanță pentru înțelegerea reprezentărilor sociale, cum ar fi:

În ce constă esența reprezentărilor sociale?

Care este rolul lor în viața socială a oamenilor?

Din ce sunt alcătuite reprezentările sociale?

Cum este structurat conținutul lor?

Cum trebuie concepută și realizată o cercetare a reprezentărilor sociale care să prilejuiască rezultate științifice valide?

Prima întrebare, cea cu privire la esența reprezentărilor sociale, este una extrem de dificilă. Dacă ar fi fost ușoară s-ar fi putut demult releva esența reprezentărilor sociale, s-ar fi putut în consecință formula și o definiție exhaustivă a reprezentărilor sociale și nu i s-ar mai fi imputat lui S. Moscovici că nu a dat o definiție precisă și completă (Bilig, 1993, apud Curelaru, 2006). Moscovici s-a deculpabilizat prin a invoca faptul că conceptul de reprezentării sociale „nu este ușor de sesizat” și, drept urmare, a ales să fie cât se poate de prudent în definirea lui.

În ciuda multiplelor tentative de a formula o definiție care să reflecte plenar esența reprezentărilor sociale și manifestările ei, nici până azi conceptul de reprezentări sociale „nu dispune de o definiție unanim încuviințată” (p. 101) și rămâne în continuare a fi „un instrument de lucru dificil de mânuit” (p. 101). Meritul lui M. Șleahțișchi constă în identificarea

caracteristicilor esențiale ale reprezentărilor sociale și listarea lor. În concepția lui M. Șleahțișchi reprezentările sociale sunt:

- ansambluri sociocognitive alcătuite din teme, principii și norme,
- rețele de idei, metafore și imagini,
- categorii de cunoștințe cu funcționalitate socială,
- principii generatoare de luări de poziție,
- aparat evaluator *sui-generis*,
- grilă de lectură a vieții sociale,
- teorii ale simțului comun.

Decuparea caracteristicilor esențiale ale reprezentărilor sociale a servit drept bază pentru a le defini ca fiind ***un ansamblu de metasisteme suprapuse sistemelor de cunoștințe umane menite să ofere grile de lectură a realităților sociale*** (p.101). Este o definiție comprehensivă care acoperă întreaga arie semantică a conceptului.

Referitor la întrebarea *Care este rolul reprezentărilor în viața socială a oamenilor?* sau *La ce îi folosesc omului reprezentările sociale?* răspunsul propus este:

- Ne ghidează acțiunile.
- Ne orientează relațiile și ne organizează faptele .
- Ne direcționează relațiile colective și le justifică consecințele.

Din ce sunt alcătuite reprezentările sociale? Ce conțin ele și care ar fi structura lor internă? sunt întrebări larg discutate în literatura despre reprezentările sociale.

Răspunsurile care au rezultat din analiza dlui Șleahțișchi sunt următoarele.

Elementele ce formează conținutul reprezentărilor sociale constituie *informații, imagini, opinii, atitudini, credințe, valori, norme*. Acestea sunt piesele din care este alcătuită o reprezentare socială.

Elementele de conținut sunt procesate în conformitate cu anumite principii, formând structura internă a reprezentării sociale, constituită din 3 unități structurale:

1. ***Nucleul central (NC)***, înglobează credințe, stereotipuri, atitudini puternic marcate; elemente ce joacă un rol principal în structura unei reprezentări sociale având funcții generatoare, organizatoare și stabilizatoare în cadrul ei.

2. ***Elementele periferice (EP)*** sunt elemente cu rol secundar în structura unei reprezentări sociale îndeplinind funcția de concretizare și cea de protejare a nucleul central.

3. **Zona mută (ZM)** e constituită din luări de poziție pe care indivizii nu le pot face publice pentru a nu intra în conflict cu normele grupului; este expresia presiunii externe pe care o generează cadrul normativ existent cu referință la obiecte sensibile. Mai sunt numite și „elemente mascate”.

Astfel formula care ar exprima adecvat și plenar structura unei reprezentări sociale ar trebui, consideră autorul, să conțină trei simboluri de unități structurale: NC + EP + ZM și nu doar două (NC + EP), precum încă mai întâlnim la mulți autori. Teza dlui Șlehtițchi despre structura trimembră a reprezentării sociale este o completare de substanță la cunoașterea acestui fenomen psihosocial.

Cele mai citite și studiate capitole din această lucrare vor fi cu certitudine cele dedicate problemei *Cum să concepi, să organizezi și să realizezi o cercetare bună a reprezentărilor sociale*, o cercetare care ar furniza rezultate pertinente și valide și care sunt 4, 5, 6, 7 și 8. Autorul însuși le apreciază a fi „miezul lucrării”(p. 8).

O cercetare bună a reprezentărilor sociale va trebui să fie gândită și desfășurată în patru etape (și nu în trei, cum se propunea până adineauri). Etapele se succed obligatoriu în ordinea în care ele sunt prezentate și doar toate ele sunt și necesare, și suficiente.

Etapa 1. Scopul pus și urmărit la această etapă constă în relevarea conținutului, a elementelor ce populează spațiul unei reprezentări sociale.

Aceasta se face prin patru tehnici de cercetare: 1) *evocarea liberă*, 2) *harta asociativă*, 3) *rețeaua de asociații* și 4) *chestionarul de caracterizare*.

Evocarea liberă, instrument de cercetare a reprezentărilor sociale care constă în dezvoltarea conținutului RS, scoaterea în față a elementelor manifeste sau latente din care este ea alcătuită.

Harta asociativă face posibilă reliefaarea și conturarea câmpurilor semantice presupuse de reprezentările sociale.

Rețeaua de asociații asigură evaluarea atitudinii subiectului față de fiecare termen asociat și a semnificației lui.

Chestionarul de caracterizare face apel la marele teme de fundamentare a unei reprezentări sociale pentru a dezvălui conținutul și a modului în care acest conținut este organizat.

Etapa 2. Scopul acestei etape constă în identificarea nucleului central și a elementelor periferice și în stabilirea modului în care este organizată și structurată reprezentarea socială.

Tehnicile de cercetare indicate: 1) *evocarea liberă*, 2) *chestionarul de caracterizare*, 3) *analiza de similitudini* și 4) *schemele cognitive de bază*.

Evocarea liberă și *chestionarul de caracterizare* sunt explicate mai sus.

Analiza de similitudini este tehnica de cercetare cu ajutorul căreia se stabilesc legăturile dintre elementele reprezentării și felul în care ele sunt amplasate spațial.

Schemele cognitive de bază reprezintă rețeaua de conectori ai elementelor câmpului semantic subsumați unui metaconector.

Etapa 3. Scopul ei constă în controlul centralității elementelor presupuse a face parte din nucleul central.

Putem determina dacă fiecare element inclus în nucleul central merită cu adevărat acest statut, utilizând două metode: 1) *scenariul ambiguu* și 2) *punerea în discuție*.

Scenariul ambiguu, ca metodă de cercetare, constă în verificarea centralității elementelor din nucleul central al unei reprezentări sociale prin utilizarea unor descrieri confuze privind aceste elemente.

Punerea în discuție face posibilă verificarea centralității elementelor din nucleul central prin contestarea existenței acestora.

Și în sfârșit, etapa 4 pe parcursul căreia se va produce identificarea elementelor din zona mută a reprezentării.

Deconspirarea elementelor „mascate” din zona mută se va face utilizând următoarele două metode: 1) *substituția* și 2) *decontextualizarea normativă*.

Substituția constă în îndemnarea subiectului să răspundă la întrebări sau să spună termenii provocați de cuvântul inductor așa cum ar face o altă persoană și nu el.

Decontextualizarea normativă constă în manipularea variabilei „destinatar” (operator).

M. Șlehtițchi, prin elaborarea și publicarea ***Tratatul de analiză structurală a reprezentărilor sociale***, a produs eveniment în cercetarea psihosociologică contemporană.

Semnificațiile pe care le degajă analiza acestui eveniment se referă la distilarea și rafinarea conceptului de reprezentări sociale, având drept rezultat iscarea unei definiții care să exprime adecvat și complet esența reprezentării sociale, la efectuarea unei radiografii exacte și bine conturate a structurii interne a reprezentărilor sociale, insistând asupra modelului NC + EP + ZM, la producerea de noi cunoștințe științifice despre reprezentările sociale printr-un demers investigațional din patru etape cu aplicare a tehnicilor de cercetare specializate valide, cunoștințe care să ne lămurească mai bine asupra realităților sociale.

Trăind într-o lume care, vorba lui W. Doise (2007), „fabrică” neconținut noi și noi reprezentări sociale asupra evenimentelor, persoanelor, obiectelor, ideilor, trebuie să și învățăm, în cele din urmă, să le observăm, să le cunoaștem și să le avem drept călăuză în tot ce facem sau intenționăm să facem. Or, *Tratatul de analiză structurală a reprezentărilor sociale* al dlui M. Șleahțișchi oferă o astfel de oportunitate și, în plus, pune la dispoziție instrumentele necesare pentru a o valorifica.

Bibliografie

1. Curelaru, M. *Reprezentări sociale*. Iași: Polirom, 2006.
2. Doise, W. Reprezentările sociale: definiția unui concept. În A. Neculau (ed.). *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*. Iași: Polirom, 1997, pp. 76 – 84.
3. Moscovici, S. *La machine à faire des dieux*. Paris: Payar, 1988.
4. Neculau, A. *Psihologia câmpului social: reprezentările sociale*. Iași: Polirom, 1997.

**CONSILIEREA PARENTALĂ – PARTE COMPONENTĂ A PROGRAMULUI DE
INTERVENȚIE PSIHO-LOGOPEDICĂ
PARENTAL COUNSELING - A PART OF THE PSYCHO-LOGOPEDIC
INTERVENTION PROGRAM**

Dorina PONOMARI, doctorandă UPS „I. Creangă”

CZU 37.018.1

Summary

This article describes an important component of the psycho-logopedic intervention program - parental counseling of parents who are educating children with language disorders. There are arguments in favor of such an approach to the given problem: active involvement of parents in the process of overcoming language disorders and providing specialized support to parents of children with special educational needs through parental counseling. There are suggested patterns of parenting counseling sessions, objectives, structure and content.

Keywords: counseling, parent counseling, parental competence, language disorders, psycho-elocution program.

Rezumat

În acest articol se descrie un component important al programului de intervenție psiho-logopedică – consilierea parentală a părinților care educă copiii cu tulburări de limbaj. Sunt aduse argumente în favoarea unei asemenea abordări a problemei date: implicarea activă a părinților în procesul de depășire a tulburărilor de limbaj și acordarea sprijinului specializat părinților copiilor cu cerințe educative speciale, prin consilierea parentală. Sunt propuse modele ale ședințelor de consiliere parentală, obiective, structură și conținut.

Cuvinte-cheie: consiliere, consiliere parentală, competență parentală, tulburare de limbaj, program psiho-logopedic.

Prezența tulburărilor de limbaj la preșcolari, menționează C.Hațegan (2016), implică raportarea de către părinți, la o normă, la un standard cu privire la etapele achizițiilor limbajului. Părinții copiilor cu tulburări de limbaj (TL) rămân profund marcați și nu întotdeauna reușesc să depășească această stare de frustrare și să ia o atitudine adecvată situației. În aceste condiții, părintele ajunge să trăiască un accentuat sentiment de neputință, angoasă și incertitudine, sentiment pe care încearcă în funcție de sistemul strategiilor de coping (de relaționare psihologică, emoțională, cu situația conflictuală cu care se confruntă), să îl gestioneze **printr-**una din următoarele trei modalități:

- gândire rațională (caută explicații logice, de tip cauză-efect, citește mult despre achiziția limbajului și tulburările de limbaj, consultă specialiști – medici, logopezi etc.);
- atitudine evitantă (încearcă să focalizeze pe abilitățile copilului, să valorizeze ceea ce copilul reușește să facă, negând dificultățile cu care acesta se confruntă);

- atitudine negativistă, catastrofică, autoculpabilizatoare (își creează scenarii cognitive grave cu privire la problema cu care se confruntă copilul, autoculpabilizându-se) [1 pag.542].

Мастюкова У.М. (2002) , Косякова О.О (2007), E.Verza (2009) consideră că schimbările emoționale specifice copilului cu TL se datorează nu numai situațiilor conflictuale pe care le trăiesc acești copii dar în mare măsură ele *sunt preluate de la părinții care trăiesc diverse stări de încordare emoțională, disperare, furie, frustrare, etc.* deci, părinții au nevoie de sprijin specializat pentru a depăși aceste stări [6, 8].

Metodele și procedeele logopedice aplicate nu trebuie limitate la copilul cu TL, ele se extind și asupra persoanelor cu care vin în contact cu copiii marcați de TL: pedagogi, părinți, frați. Aceștia vor adopta o atitudine corespunzătoare față de vorbirea și comportamentul copilului cu TL, vor manifesta înțelegere și receptivitate, vor contribui la crearea unei atmosfere plăcute și liniștitoare, îi vor arăta încredere și răbdare.

Consilierea parentală, spune I. Tabolcea (2011), constituie o metodă psihoterapeutică (predominant educațională) ce implică instruirea părinților în utilizarea unor tehnici educaționale care să ducă la antrenarea părinților spre a face față acestor tulburări. Instruirea părinților se face prin întâlniri organizate în cadrul instituțiilor, vizite la domiciliu și consultații individuale. Pe lângă stabilirea unui program de viață echilibrat al copiilor, se asigură prezența unui limbaj corect, fluent, expresiv [5].

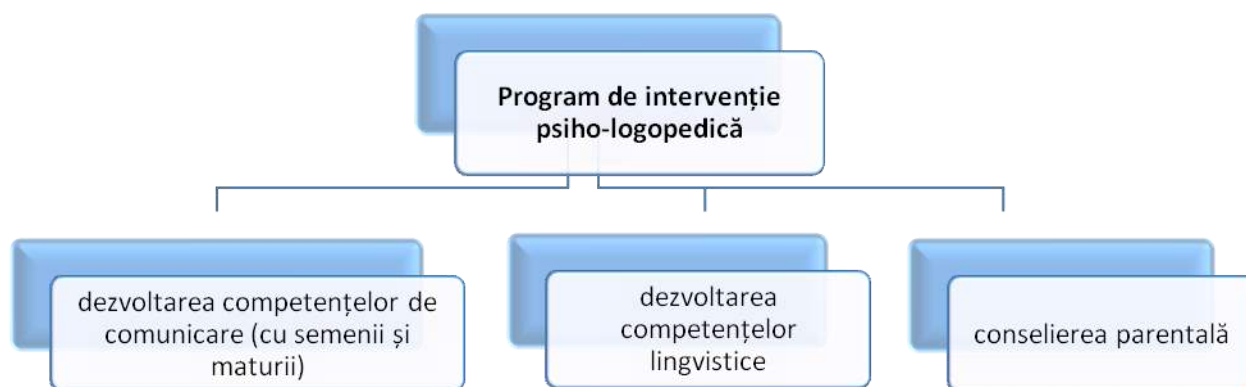

Figura 1 Structura programului de intervenție psiho-logopedică.

Programul de intervenție psiho-logopedic în scopul dezvoltării comunicării și depășirii tulburărilor de limbaj a copilului cu TL care a fost testat în cadrul unui studiu experimental (*Dezvoltarea comunicării la preșcolarii cu TL*, 2008-2009), a inclus ca parte componentă ședințe de consiliere parentală.

Consilierul sprijină familia în a înțelege dificultățile copilului, a utiliza potențialul acesteia în interesul copilului și pentru a asigura un climat familial armonios. Acesta furnizează părinților informații esențiale, care să îi sprijine în cunoașterea mai bună a propriilor copii. Intervenția este considerată eficientă, dacă dialogul și contactul inițial cu părinții au fost stabilite și părțile au căzut de acord asupra strategiilor de consiliere, care vor fi utilizate.

Consilierea parentală realizată s-a axat pe două direcții importante:

- implicarea părinților în procesul de depășire a TL, prin formarea cunoștințelor și tehnicilor de lucru ce facilitează dezvoltarea limbajului și comunicării la copii;
- formarea unei atitudini adecvate față de situațiile dificile cu care se confruntă familia copiilor cu TL (negarea problemelor sau exagerarea lor), ceea ce poate să prezinte un obstacol în realizarea demersului psiho-logopedic, să accentueze comportamentele negative a copiilor cu TL.

În scopul eficientizării programului de intervenție psiho-logopedică prin formarea și dezvoltarea competențelor parentale precum și depășirea stărilor afective negative specifice părinților copiilor cu CES am elaborat un program de consiliere parentală [2, 3, 4, 7, 8].

Principalele **obiective ale consilierii părinților** sunt:

1. Suportul psiho-emoțional al părinților;
2. Dezvoltarea abilităților parentale;
3. Psihoeducația privind diferitele aspecte ale dezvoltării limbajului și comunicării în corelație cu dezvoltarea cognitivă și comportamentală a copilului preșcolarului marcat de TL.

Pentru a atinge obiectivele înaintate am structurat **ședința de consiliere parentală** în trei etape:

- *Cunoașterea problemei* (prezentarea informațiilor teoretice, studii de caz);
- *Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului* (formarea deprinderilor de relaxare, depășire a stărilor de frustrare, neliniște, încordare – specifice părinților copiilor cu CES);
- *Dezvoltarea unor competențe și deprinderi* (formarea și dezvoltarea competențelor parentale, însușirea tehnicilor dezvoltare a competențelor lingvistice și de comunicare, de stimulare a performanțelor comunicative a copiilor cu TL).

În continuare, enumerăm *metodele* care au fost utilizate pentru soluționarea cazurilor: Discuția, convorbirea; Ascultarea activă; Explicația; Expunerea; Brainstorming-ul; Studiul de caz; Chestionarul; Interviu structurat; Clarificarea priorităților; Harta Identității de sine; Identificarea așteptărilor proprii; Identificarea sentimentelor reciproce; Interviu de evaluare

(auto-evaluare); Clarificarea sentimentelor, emoțiilor; Controlul furiei; Scala evaluării stresului; Consilierea prin telefon; Construirea imaginii de sine; Auto-sugestia; De-condiționarea comportamentelor indezirabile; Teme pentru acasă: consolidarea comportamentului pozitiv al copilului; Discuții focalizate pe anumite aspecte; Planul de acțiune; Identificarea unor soluții alternative; Intervenția/ abordarea în situații de criză; Luarea deciziilor; Metafora; Negocierea; Proiecția; Scenariul; Simularea; Tehnici cognitiv-comportamentale; Tehnicile lui Rogers; Tehnicile Schultz; Tehnici de comunicare și exprimare; Tehnici de comunicare asertivă; Tehnica imaginației dirijate;

Planul consilierii parentale:

1. Activități planificate (au fost realizate 6 ședințe);
2. Activități neplanificate (la necesitate).

Programul de consiliere de grup pentru părinți s-a desfășurat lunar, timp 60 min.

Ședința 1: Prezentarea participanților, stabilirea detaliilor programului; Prezentarea de informații cu privire la conținutul programului psiho-logopedic aplicat cu evidențierea rolului părinților în procesul de depășire a TL și de dezvoltare a comunicării. Scopurile consilierii parentale

Planul ședinței:

1. Cunoașterea problemei.

- Definirea tulburărilor de limbaj și comunicare;
- Caracteristica psihopedagogică și logopedică a grupului de copii;
- Specificul programului de intervenție psiho-logopedică;
- Domeniile programului de intervenție psiho-logopedică;
- Rolul părinților în procesul de depășire a tulburărilor de limbaj și dezvoltarea comunicării;

2. Scopurile consilierii psihopedagogice parentale;

La adulți, consilierea se focalizează pe învățarea de către aceștia a unor strategii, modalități, tehnici și procedee referitoare la:

- autocontrolul emoțiilor și managementul stresului;
- dezvoltarea unor competente și deprinderi de organizare a unui mod sănătos de viață.

Scopurile consilierii psihopedagogice parentale se pot stabili la mai multe nivele, ceea ce presupune realizarea mai multor tipuri de obiective:

1. *Scopurile fundamentale* sunt acele scopuri ce se proiectează și se valorifică în majoritatea activităților de consiliere psihopedagogică și cu referire la majoritatea părinților.

2. *Scopuri formulate de consilier axate pe preîntâmpinarea unor dificultăți.* Scop și obiective, care au un pronunțat caracter preventiv și asigură formarea, dezvoltarea continuă și optimă a personalității părinților.

3. *Scopurile consilierii psihopedagogice preventive* stabilite de consilier presupun sprijinul, ajutorul și îndrumarea părinților în următoarele direcții: realizarea autocunoașterii, dezvoltarea stimei de sine, formarea unor atitudini pozitive față de propria persoană, familie, copii; formarea și dezvoltarea unor abilități de relaționare socială și familială, de cooperare și colaborare în rezolvarea unor probleme; dezvoltarea atitudinilor și comportamentelor adecvate, necesare pentru menținerea sănătății psihosomatice tuturor membrilor familiei, însușirea unor tehnici de învățare eficientă și de promovare a unui management familial optim; dezvoltarea capacității de planificare, realizare și monitorizare a acțiunilor și evenimentelor familiale.

4. *Scopurile formulate de părinți și familie.* Scopurile formulate de către părinți, înainte sau chiar în timpul procesului de consiliere psihopedagogică propriu-zisă, pentru îndeplinirea cărora adulții solicită sprijin, ajutor și îndrumare.

Ședința 2: Specificul dezvoltării comunicării a preșcolariilor. Caracteristicile comunicării. Metode și tehnici de dezvoltare a comunicării preșcolariilor.

Planul ședinței:

1. **Cunoașterea problemei.**

- Definirea comunicării, competenței de comunicare, conduitei verbale, performanțe de comunicare;
- Caracteristicile comunicării: abilități verbale, activismul în comunicare, necesități și motive în comunicare,
- Evoluția comunicării la preșcolari cu DT, perioade senzitive în dezvoltarea limbajului și comunicării,
- Evoluția comunicării la preșcolari cu TLC, conduita verbală a copilului cu TL de 5-6 ani, manifestări afective negative în comunicarea copilului cu TLC;

2. **Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului;**

Autocontrolul individual al emoțiilor

Fiecare persoană reacționează în cele trei planuri: verbal, visceral și comportamental (motoriu), însă în moduri diferite și activând mecanismele psihice care privilegiază un plan sau altul. Unii oameni privilegiază cuvântul, alții sunt reactivi sub aspect motric, unii au mai puține reacții viscerale (emoționale); alții au foarte multe. Vorbirea și gesturile au deseori un efect de frânare asupra reacțiilor vegetative emoționale.

Cu toate acestea, autocontrolul adecvat al emoțiilor este realizat printr-o organizare verbo-viscero-motorie bună, numită sinergie a activităților cognitive (modul de a gândi și exprimarea adecvată a gândurilor în limbaj), vegetative (modificări corporale, somatice) și motorii (comportamentală), ce conduce la autocontrolul emoțiilor și la focalizarea energiei acestora spre relaționarea adecvată cu mediul și dezvoltarea optimă a personalității individului.

3. Dezvoltarea unor competente și deprinderi

Metode și tehnici de dezvoltare a comunicării preșcolarilor: jocuri-dramatizări; jocuri dinamice și de „masă”, jocuri didactice; jocuri cu subiect pe roluri; modelarea situațiilor; convorbirea; discuții a unor cărți; inventarea poveștilor, istorioarelor etc.

Ședința 3: Impactul TL asupra dezvoltării personalității. Efectele pe termen scurt și pe termen lung. Impactul asupra relațiilor cu semenii și maturii apropiați.

Planul ședinței:

1. Cunoașterea problemei.

- Dimensiunile personalității;
- Personalitatea preșcolarului, crizele preșcolarului;
- Rolul limbajului în stabilirea relațiilor cu semenii;
- Consolidarea comportamentelor indezirabile;

2. Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului;

- *Managementul conflictelor în familie.*

Deoarece copilul cu TCL frecvent generează conflicte (după cum menționează și părinții în anchete) în comunicarea cu semenii și părinții, primul pas pe care l-am propus să-l facem este să învățăm să analizăm obiectiv geneza acestor conflicte, să căutăm cauze dar nu să constatăm consecințe (ai procedat urât, ești obraznic, o să fii pedepsit etc.)

Participanții sunt rugați să se gândească la ultimul conflict (ceartă) din viața personală, familială sau socială în care au fost implicați, și să completeze o fișă de răspuns cu 4 ferestre: Cu ce am generat eu conflictul? Cu ce am contribuit eu la rezolvarea conflictului? Consilierul solicită părinților să încerce să analizeze conflictul nu numai din perspectiva personală, ci și din perspectiva celeilalte persoane implicate.

3. Dezvoltarea unor competente și deprinderi

- *Tehnici de autocunoaștere.*

Ce fel de părinte sunt? Părinții sunt rugați să bifeze varianta de răspuns care se potrivește cel mai bine cu ceea ce ar face în situația prezentată:

1. *Părintele hiperautoritar.*
2. *Părintele hiperprotectiv.*
3. *Părintele inconsecvent.*
4. *Părintele dezinteresat, indiferent.*
5. *Părintele democrat.*

Ședința 4: Pregătirea psihologică către școală a copilului cu TL. Dezadaptarea socială și școlară a copiilor cu TL.

Planul ședinței:

1. Cunoașterea problemei:

- Criterii de apreciere a nivelului de pregătire psihologică către școală;
- Copiii cu TLC – grupul de risc;
- Adaptarea și dezadaptarea școlară;

2. Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului;

Tehnici de autocunoaștere.

Tehnici de relaxare:

- Auto-masajul punctelor biologice active;

3. Dezvoltarea unor competente și deprinderi

Impactul comunicării agresive cu preșcolarii, părinții vor învăța cum se prezintă regulile care trebuie respectate, cum să sancționeze copiii fără ca să genereze conflicte etc. *Reguli și pedepse.* Consilierul discută cu participanții rolul regulilor și modul în care acestea sunt stabilite:

Ședința 5: Dinamica programului psiho-logopedic. Prezentarea succintă a rezultatelor obținute în urma aplicării programului psiho-logopedic cu scopul consolidării acestor deprinderi în diferite modele sociale.

Planul ședinței:

1. Cunoașterea problemei.

- Familiarizarea cu rezultatele deja obținute;
- Dezbateri.

2. Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului;

Tehnici de autocunoaștere.

Tehnici de relaxare:

- Gimnastică curativă (cu impact pozitiv asupra SNC);

3. Dezvoltarea unor competente și deprinderi

Câteva modalități de a recompensa comportamentele dezirabile ale copiilor și respectarea regulilor stabilite de comun acord sunt: - planul de recompensare cu puncte sau buline de diferite culori sau jetoane: copilul primește un punct sau jeton dacă a respectat regula și i se retrage punctul sau jetonul în caz contrar; - transformarea jetoanelor sau punctelor în ceva ce-și dorește copilul.

Ședința 6: Ședința de încheiere. Obiective pentru viitor.

Planul ședinței:

1. Cunoașterea problemei:

- Continuitatea procesul dezvoltativ demarat;
- Profilaxia secundară și terțiară;

2. Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului;

Tehnici de autocunoaștere.

Tehnici de relaxare:

- Artterapia;
- Aromoterapia;
- Mieloterapia;

3. Dezvoltarea unor competențe și deprinderi

Terapia ocupațională. Recuperarea prin terapie ocupațională cuprinde:

Terapia educațională, oferă o gamă largă de intervenții intensive care sunt create pentru a remedia problemele de învățare. Acest tip de terapie ajută copiii să-și consolideze capacitatea de a învăța, prin implicarea în activități care le dezvoltă capacitatea de procesare, concentrarea și abilitățile de memorare.

Ludoterapia, psihoterapia prin joc contribuie la refacerea psihofizică a subiectului și la facilitarea diverselor modalități compensatorii, ducând în final la recuperare. Jocul conceput ca învățare și terapie se înscrie în noua tendință de evoluție a metodelor de predare-învățare, care urmăresc să transforme rolul profesorului/părintelui și să acorde noi posibilități copilului.

Ergoterapia, activitățile ergoterapeutice implică gândire, planificare, presupunere și alegere, pentru că la finalul activității, individul să fie mândru că a creat o jucărie, un panou decorativ sau un obiect util. Acest lucru îi dă un sentiment revigorant și îi conferă un simț al realizării și încrederii în sine.

Bibliografie

1. Bodea Hațegan C., Logopedia – Terapia tulburărilor de limbaj. Structuri deschise, București: Editura Trei, 2016, 634 p.
2. Cuznețov L., Consilierea parentală. Ghid metodologic. – Ch.: Primex-Com, SRL, Chișinău 2013. 110 p.
3. Glăveanu S., Competența parentală. Modele de conceptualizare și diagnoză Editura Universitară 2012 p.329
4. Păunescu C. Terapia educațională integrată. București: Pro Humanitate, 1999. 309 p.
5. Tobolcea I., Îndrumător practic în terapia dislaliei. Editura Pim, Iași, 2011.
6. Verza E., Tratat de logopedie. București: Editura Fundației Humanitas, 2003. 398p.
7. Vrășmaș E., Consilierea și educația părinților, Ed Aramis, București 2002
8. Косякова О.О., Логопсихология, Ростов н/Д, 2007 стр. 254.

AUTORII NOȘTRI:

ȘLEAHTIȚCHI MIHAI, doctor în psihologie, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

RACU IULIA, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

LUNGU OLIVIA, master în psihologie

PLĂMĂDEALĂ VICTORIA, lector superior UPS „Ion Creangă”

RACU IGOR, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă” din Chișinău

BUZDUGAN MARCELA, master în psihologie

ТОЛМАЧ ИРИНА, школьный психолог Т.Л. «Васил Левски», Магистр психологии

VÎRLAN MARIA, dr. în psihologie, conf. univ., UPS “I.Creangă”

FRUNZE OLESEA, dr. în științe pedagogice, UPS “I.Creangă”

DIȚA MARCELA, lector catedra Asistență Socială, UPSC ”Ion Creangă”, doctorand

КРАСКОВСКАЯ ВАЛЕРИЯ, докторант, КГПУ им. «И.Крянгэ»

РАКУ ЖАННА, доктор хабилитат психологии, профессор Молд. ГУ

NEGURĂ ION, dr. în psihologie, conf. univ., UPS „Ion Creangă”

PONOMARI DORINA, doctorandă UPS „I. Creangă”

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Vă rugăm să citiți cu atenție instrucțiunile de mai jos înainte de a completa și trimite articolele. Textele trimise spre examinare vor fi scrise în limba română sau într-o limbă de circulație internațională în mediul academic (engleză, franceză, germană). Textele în limba rusă vor fi de asemenea acceptate, cu condiția ca ele să se încadreze în profilul revistei. Textele nu trebuie să depășească 40000 de caractere/semne. Ele vor fi prezentate ca atașamente MS Word (Times New Roman, 12 pct, distanța dintre rânduri – 1,5). Notele de subsol și bibliografia va respecta normele CNAA: http://www.cnaa.md/files/normative-acts/normative-acts-cnaa/normative-acts-cnaa-attestation/guide_thesis/guide_thesis_2016.pdf

Textele prezentate trebuie să fie precedate de un scurt rezumat în limba engleză, în limba de bază a articolului și limba română (până la 200 de cuvinte) și cuvinte-cheie (în engleză, în limba de bază a articolului și limba română).

Numărul și mărimea figurilor, tabelelor care însoțesc textul nu trebuie să depășească 30% din conținutul de bază al textului.

Textul depus trebuie să includă numele complet al autorului, afilierea instituțională actuală, adresa de e-mail, titlul științific, gradul didactic, postul ocupat, precum și un bios scurt, cu detalierea intereselor sale de cercetare, participarea în proiecte internaționale, distincții de apreciere a activității științifice și numărul de publicații.

Revista „*Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*” (PSPSW) condamnă cu fermitate și descurajează plagiatul. Toate manuscrisele, înainte de expediere, trebuie să treacă prin testul „Software-ul de detectare a Plagiaturii” pentru evaluare peer-review. Politică Peer Review PSPSW este stabilită cu scopul de a publica și a pune în circulație articole de cercetare de calitate din domeniul psihologiei, pedagogiei, pedagogiei speciale și asistenței sociale.

Toate materialele prezentate la redacție sunt testate în sistem liber de antiplagiat (www.detectareplagiat.ro).

În scopul asigurării calității și evaluării echitabile a publicațiilor științifice, autorii, la prezentarea articolelor spre publicare, sunt rugați să țină cont de următoarele criterii:

1. Conținutul articolului trebuie să corespundă unui nivel științific înalt al revistei științifice acreditate.
2. Articolul trebuie să dețină caracter original și să conțină o noutate determinată.
3. Lucrarea trebuie să prezinte interes pentru un mediu vast de cititori ai revistei.
4. Obligatoriu, în articol trebuie indicat prin ce diferă viziunea autorului sau rezultatele obținute de cele anterior publicate.
5. Articolele se prezintă la redacție pe suport electronic în varianta editabilă în extensia docx, rtf.
6. Structura articolului:
 - Titlul articolului (Times New Roman, Bold, Font-12, centrat), obligatoriu în limba engleză, în limba de bază a articolului și limba română.
 - Rezumat (Times New Roman, 11pt, distanța dintre rânduri – 1,15, (până la 200 de cuvinte), în limba engleză, în limba de bază a articolului și în limba română.
 - Cuvinte – cheie: obligatoriu în limba engleză, în limba de bază a articolului și în limba română. (5-6 cuvinte)
 - Textul articolului până la 40000 de caractere/semne (Times New Roman, 12 pct, distanța dintre rânduri – 1,5)
 - Referințele bibliografice se prezintă în conformitate cu cerințele înaintate de CNAA (se indică în paranteze pătrate, inserate în text, de exemplu [9]. Dacă sânt citate anumite părți ale sursei, după indicele bibliografic se indică și pagina, de exemplu [9, p. 531].)
 - Date despre autor / biodata în limba engleză (N. P., titlul științific, gradul didactic, afilierea instituțională, postul ocupat și regiunea unde își desfășoară activitatea, domenii de interes pentru cercetare, participarea în proiecte internaționale, distincții de apreciere a activității științifice, email.

Revista „*Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*” (PSPSW) este o revistă științifică, cu acces deschis, în mod liber accesibilă on-line. Recenziile sunt de tipul dublu-anonime: identitatea autorului și cea a recenzentului nu se divulgă reciproc. Recenzarea este efectuată de către doi specialiști în domeniu selectați din cadrul *Colegiului de redacție* sau din *Lista de recenzenti ai revistei*.

O versiune completă a lucrării în format electronic standard corespunzător este depozitată imediat după publicarea inițială într-un depozit online, care este sprijinit de Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, cu acces deschis, cu distribuire nerestricționată, interoperabilitate și arhivare pe termen lung.

Procesul de revizuire începe cu prezentarea manuscrisului autorului:

Pasul -1

Evaluarea inițială la etapa primară a tuturor manuscriselor la nivelul colegiului de redacție pentru a verifica:

1.1 Originalitatea

1.2 Erori conceptuale, metodologice etc.

1.3 Erori lingvistice și de tehnoredactare etc.

Pasul -2

2.1 Dacă articolul este acceptat la etapa 1, acesta este supus recenzării duble anonime.

2.2 Recenzarea se axează pe: actualitate, noutatea problemei cercetate, originalitatea rezultatelor obținute, semnificația acestor rezultate, corectitudinea prelucrării rezultatelor brute, prezentarea, analiza și interpretarea datelor, respectarea volumului materialului ilustrativ (figuri, tabele etc.), calitatea rezumatelor etc.

Pasul -3

Răspunsul pozitiv și recomandarea de către referenți permite transmiterea articolului pentru o prelucrare ulterioară.

3.1 În cazul sugestiilor și recomandărilor, după revizuirea articolului, acesta este prezentat din nou colegiului de redacție.

3.2 Colegiul de redacție ia decizia finală în ceea ce privește publicarea articolului.